

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ TİCARİ BİR MEKANIN DEĞİŞİMİ:
MISIR ÇARŞISI ÖRNEĞİ

Merve ACAR
2501202032

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğretim Üyesi Üzeyir Serdar SERDAROĞLU

İSTANBUL-2024

ÖZ

TARİHİ TİCARİ BİR MEKANIN DEĞİŞİMİ: MISIR ÇARŞISI ÖRNEĞİ

MERVE ACAR

Bu çalışma Mısır Çarşısı'nın son otuz yılda yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle dikkat çekmektedir. Bu dönüşümlerin arkasında çeşitli dış etkenler bulunmaktadır. Küresel ekonomik dalgalanmalar, teknolojik gelişmeler ve değişen tüketici alışkanlıkları, çarşının yapısını ve işleyişini doğrudan etkilemiştir. Bu süreçleri anlamak için kişilerin tanıklıklarından faydalanılmıştır.

Ekonomik küreselleşme, yerel ve uluslararası ticaret dinamiklerini değiştirmiştir. Özellikle, küresel zincir marketlerin ve e-ticaret platformlarının yaygınlaşması, Mısır Çarşısı'nın rekabet ortamını etkilemiş ve geleneksel alışveriş alışkanlıklarını değiştirmiştir. Teknolojik ilerlemeler, lojistik süreçleri daha verimli hale getirerek, ürünlerin daha geniş bir pazar alanına ulaşmasını sağlamış ve çarşının ticari yapısında değişikliklere yol açmıştır.

Sosyal ve kültürel bağlamda ise, demografik değişimler ve küreselleşmenin etkisi, çarşının ziyaretçi profilini değiştirmiştir. Artan uluslararası ziyaretçi sayısı, çarşıda kültürel çeşitliliği artırmış, ancak aynı zamanda geleneksel sosyal yapıları da etkilemiştir. Ayrıca, şehirleşmenin getirdiği yaşam tarzı değişiklikleri ve kültürel değişimler, çarşının sosyal dinamiklerini etkilemiştir.

Bu süreçlerin anlaşılması, Mısır Çarşısı'nın geçmişten günümüze nasıl bir değişim geçirdiğini ve bu dönüşümlerin nasıl şekillendiğini aydınlatmaktadır. Çarşının geçirdiği bu dönüşümler, hem ticari hem de sosyal açıdan önemli değişimlere işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mısır Çarşısı, Esnaf, Ekonomik ve Sosyal Dönüşüm, İstanbul, Ticaret.

ABSTRACT

THE TRANSFORMATION OF A HISTORICAL COMMERCIAL SITE: THE CASE OF THE SPICE BAZAAR

MERVE ACAR

This study highlights the social, cultural, and economic changes that the Spice Bazaar has undergone over the past thirty years. These transformations are influenced by various external factors, including global economic fluctuations, technological advancements, and changing consumer behaviors. To understand these processes, personal testimonies have been utilized.

Economic globalization has altered local and international trade dynamics. Specifically, the proliferation of global chain stores and e-commerce platforms has impacted the competitive environment of the Spice Bazaar, shifting traditional shopping habits. Technological advancements have improved logistics processes, facilitating broader market access for products and leading to changes in the commercial structure of the bazaar.

In terms of social and cultural context, demographic changes and the effects of globalization have altered the visitor profile of the bazaar. The increase in international visitors has enhanced cultural diversity within the bazaar, while also affecting traditional social structures. Additionally, lifestyle changes driven by urbanization and cultural shifts have influenced the social dynamics of the bazaar.

Understanding these processes illuminates how the Spice Bazaar has evolved from the past to the present and how these transformations have shaped its current state. The changes experienced by the bazaar indicate significant impacts both commercially and socially.

Key Words: Spice Bazaar, Artisan, Economic and Social Transformation, Istanbul, Trade.

ÖNSÖZ

Bu araştırma, Mısır Çarşısı'nın geçmişten günümüze geçirdiği tarihi ve sosyo-ekonomik değişimlere odaklanmaktadır. Yıllardır düzenli olarak ziyaret ettiğim Mısır Çarşısı'na olan ilgim, çocukluğumda gerçekleştirdiğim ilk ziyaretimle başladı. Henüz içeri girmeden etrafa yayılan ve birbirine karışan baharat kokuları, içeri girdiğimde karşıma çıkan renklerin ahengi, beni adeta büyüledi. Çarşıdaki her bir dükkan, her bir köşe, bana sadece alışveriş yapmanın ötesinde bir hikaye, bir kültürel mirasın izlerini taşıyor gibi geldi. Bu büyüleyici atmosferde dolaşmak, hem geçmişin izlerini takip etmek hem de bugünün canlılığını hissetmek gibiydi. Mesleğim gereği neredeyse her hafta düzenli olarak gitmeye başladıkça, Mısır Çarşısı'na dair daha derinlemesine bir anlayış geliştirme ve bu mekânın zengin geçmişini belgeleme arzusu içimde giderek güçlendi. Mısır Çarşısı'nın tarihsel dokusunu ve sosyo-ekonomik yapısını incelemek, bu kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli bir motivasyon kaynağı oldu.

Araştırmamın şekillenmesi ve zenginleşmesinde bana destek olan, bu çalışmanın gerçekleşmesine büyük katkı sağlayan Mısır Çarşısı esnafına en derin teşekkürlerimi sunarım. Özellikle, araştırmaya destek veren Mısır Çarşısı Esnafları Yardımlaşma ve Koruma Derneği'ne; Mısır Çarşısı'ndaki dükkan sahiplerine ve çalışanlara teşekkürü bir borç bilirim.

Bu araştırmanın konusunu ve çerçevesini belirlememde yol gösterici olan danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Üzeyir Serdar Serdaroğlu'na teşekkürlerimi sunarım. Pandemi döneminde bölüme beraber başladığım başta İrini Abacı ve Özge Toptaş olmak üzere, sevgili dönem arkadaşlarım Dilara Açıkgöz, Başak Kara ve Rüçhan Özcüler'e, bu süreçte her konuda destek oldukları için minnettarım. Bölüme birlikte başlayıp birlikte bitirmek ve bundan sonra da birbirimize destek olacağımızı bilmek, bana büyük bir mutluluk veriyor.

Yüksek lisansa başladığım dönemde bana her zaman destek olan ve kütüphanelere beraber gittiğim kuzenim Gülin Yüksel'e, motivasyonumu hep yüksek tutan kuzenim Somay Göler'e ve bu süreçte her zaman yanımda olan sevgili arkadaşlarım Macide Melis Ayyıldız ve Ece Ongan'a, bu çalışmam için en az benim

kadar heyecanlanıp destek oldukları için teşekkür ederim. Onların içten desteği ve paylaştıkları enerjileri, bu zorlu süreci daha keyifli ve anlamlı hale getirdi. Bu yolculukta yanımda olmaları, karşılaştığım tüm zorlukları aşmamda büyük bir moral kaynağı oldu.

Hayatım boyunca her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme, annem İlkay Acar ve babam Hüseyin Acar'a; özellikle tezimin son süreçlerindeyken hamilelik ve yeni annelik süreçlerine denk geldiğim halde kendi yoğunluklarına rağmen beni her zaman motive eden ve hayat boyu en büyük desteğim, en yakın arkadaşım olan ablam Begüm Acar'a ve ailemize yeni katılıp gülücükleriyle beni bu süreçte mutlu eden yeğenim Zelda Demir'e, en içten teşekkürlerimi sunarım. Onların koşulsuz sevgisi, anlayışı ve sürekli desteği olmasaydı, bu çalışmayı bu denli başarılı bir şekilde tamamlamak mümkün olamazdı. Ailem ve ablamın varlığı, bana her zaman güç verdi ve bu süreçteki en büyük ilham kaynağım oldu.

Son olarak, isimlerini burada tek tek yazamadığım, bu çalışmaya görüşmeci olarak katılan Mısır Çarşısı'ndaki tüm dükkan sahiplerine, satış danışmanlarına, esnaf ve çalışanlara, içtenlikle paylaştıkları kişisel deneyimleri ve sundukları yeni bakış açılarıyla bu araştırmaya büyük değer kattıkları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu değerli insanların samimiyeti ve paylaşma isteği, Mısır Çarşısı'nın sadece bir ticaret merkezi olmadığını, aynı zamanda köklü bir topluluğun kalbi olduğunu anlamama yardımcı oldu. Her bir görüşme, çarşının dokusunu daha da derinlemesine kavramamı sağladı ve bu projenin önemini bir kez daha vurguladı. Görüşmeler sırasında paylaşılan hikayeler, yaşanmışlıklar ve anılar, bu çalışmanın ruhunu oluşturan en temel unsurlardır. Bu araştırmayı gerçekleştirirken, çarşının sadece fiziksel bir mekan değil, aynı zamanda insani ilişkiler ve kültürel bağlarla örülmüş bir ağ olduğunu bir kez daha fark ettim. Çarşı esnafının bu denli içten yaklaşımı ve desteği olmasaydı, bu çalışma asla bu kadar zengin ve anlamlı olamazdı.

Merve ACAR

İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MISIR ÇARŞISI

1.1. Bir Ticari Mekan Olarak Mısır Çarşısı	9
1.2. Yaşayan Bir Vakıf Eseri Olarak Mısır Çarşısı.....	12
1.2.1. Hatice Turhan Sultan ve Yeni Cami Külliyesi.....	12
1.2.2. Yeni Cami Külliyesi'nin Vakıf Eserleri ve Günümüzdeki Durumları.....	14
1.3. Mısır Çarşısı'nın Ne Amaçla İnşa Edildiğine Dair Bir Değerlendirme	16
1.4. Mısır Çarşısı'nın Adlandırılmasına Dair Bir Değerlendirme	17
1.5. Mısır Çarşısı'nın Mimari Yapısı	18
1.6. Geçmişten Günümüze Mısır Çarşısı İçinde Yer Alan Birimler	19
1.6.1. Dükkanlar.....	19
1.6.2. Ticaret Mahkemesi	19
1.6.3. Haseki Girişindeki Han'a Dair.....	20
1.6.4. Mısır Çarşısı İçindeki Dua Köşkü.....	20
1.7. Mısır Çarşısı'nın Dönüm Noktaları	21
1.8. Drog, Eczacılık ve Aktarlık Kültürü	21

İKİNCİ BÖLÜM

MISIR ÇARŞISI'NIN SON OTUZ YIL İÇERİSİNDE GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİM:

DÜNDEN KALANLAR

2.1. Dünyayı Ayağına Getirmek	25
2.2. Esnaf Aktiviteleri ve Mısır Çarşısı.....	28
2.3. Eski Esnaflık (Esnaflık Üzerine Değerlendirmeler)	31
2.4. Jenerasyon/Kuşak Farkına Dair	33
2.5. T.C. Vatandaşı Olan ve Yabancı Uyruklu Çalışanlar Hakkında.....	35

2.6. Mısır Çarşısı’nda Uzmanlık Alanları.....	39
2.7. Yerli ve Turist Müşteri Profilleri Hakkında.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MISIR ÇARŞISI’NIN SON 30 YIL İÇERİSİNDE GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİM: DÜN VE BUGÜN

3.1. Eski Dükkanlar ve Bugün Yaşanan Tektipleşme.....	44
3.2. Restorasyon Hakkında	49
3.3. Yaşanılan Krizler	51
3.4. Mısır Çarşısı’nda Çalışma Şartları ve Zorluklar	54
3.5. Mısır Çarşısı ve Çarşıda Kadın Olarak Çalışmak	55
3.6. Mısır Çarşısı ve Kapalıçarşı Farkı	56
3.7. Han	57
3.8. Dünün Tanıkları ve Bugüne Dair Olanlar: Geçmişe Dair Anılar	59
SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA	64
EKLER.....	73

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Ticaret Mekanlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açıdan Sınıflandırılması	10
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

COVID -19 : Koronavirüs Hastalığı 2019

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Tezin giriş bölümünde Araştırmanın Konusu, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Kapsam ve İçeriği, Araştırmanın Temel Soruları, Araştırmanın Hipotezi ile Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri üzerine kısa bilgilendirici alt bölümler yer almaktadır.

Özellikle Mısır Çarşısı ve sakinleri üzerinden yapılan bir değerlendirmeye tekabül eden bu tez çalışması: konu, kapsam ve amaç ile ilgili araştırma sorularının ışığında ilerleyen bir çalışma olması bakımından bu bilgilerin okuyucuya sunulmasını gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu Mısır Çarşısı'nın son otuz sene içerisinde geçirdiği değişimin nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Mısır Çarşısı'nda çalışan ya da devamlı orada bulunan kimselerin tanıklıkları kayıt altına alınacak ve şu anki durumuyla karşılaştırmalı incelemeler yapılacaktır.

Araştırmanın Amacı

Mısır Çarşısı kuruluş itibariyle Yeni Camii Külliyesi'nin bir parçası olan Hatice Turhan Sultan'ın vakıf eserlerinden birisidir (Arslantürk, 2012) Zamanla kendi içinde değişimlere uğramış olan çarşının özellikle son otuz sene içerisinde geçirdiği değişimle birlikte T.C. vatandaşlarından daha çok turistlere hitap ettiği fark edilmektedir. Bu çalışmada sadece çarşının değil esnafın ve dükkanların da bu duruma uyum sağlayıp sağlayamadıkları değerlendirilerek değişimin sebeplerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Kapsam ve İçeriği

Mısır Çarşısı 1664 yılı Osmanlı Dönemi'ne rastlasa da Türk ticaret sistemi olan bedestenlerin ortaya çıkışı Anadolu'da daha eskiye gitmektedir. Selçuklularla karşımıza çıkan ve Türklere özgü olan bu ticari yapılar yerleşik hayata geçen Türklerin çarşılarının merkezini oluştururlar. Türk-İslam Devletleri'nde gördüğümüz camii etrafında gelişen şehirler ve bedestenin Müslüman dışındaki çok sayıda insana,

kadına, çocuğa, yaşlıya hitap etmesi vasıtasıyla Selçuklularla çarşı merkezinde bir camii ve bir bedesten halini almıştır (Cezar, 1987).

Mısır Çarşısı her ne kadar Osmanlı Dönemi'nde kurulmuş bir arasta da olsa geçmişi Anadolu'ya dayanan bir Türk ticaret sistemine uzanmaktadır. Bu sebeple bu araştırma yapılırken bedesten kültürü göz önünde bulundurulacaktır.

Araştırmanın Yöntemi:

Çeşitli coğrafyalarda yaşayan bireylerin zamanla biriktirdikleri kültürel etkileşimler, yalnızca tarihsel arşivlerden değil, aynı zamanda bireylerin kişisel deneyim ve anlatılarından da incelenmelidir. Anadolu coğrafyasında yapılan araştırmalarda, bölgedeki binlerce yıllık medeniyetlerin dil, din, ırk ve inanç gibi kültürel aidiyetleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, Mısır Çarşısı, bölgenin tarihsel ve kültürel dokusunu anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Çarşı, tarih boyunca yalnızca bir ticaret merkezi değil, aynı zamanda çok kültürlü bir sosyalleşme ve etkileşim alanı olarak da işlev görmüştür.

Mısır Çarşısı, kuruluşundan itibaren, hatta Bizans Dönemi'nden itibaren, önemli bir ticaret limanı olarak öne çıkmış ve bir külliye içinde yer alarak sosyal etkileşimler için önemli bir mekan olmuştur (Müller-Wiener, 2003). Çarşı, farklı kültürel aidiyetlere sahip bireylerin bir araya geldiği, sosyalleştiği, ibadet ettiği ve alışveriş yaptığı bir alan olarak işlev görmüştür. Çarşının adıyla özdeşleşen baharat gibi ürünlerin ticari yollarla getirilmesi ve burada satılması, çarşının kültürel etkileşimin bir merkezi olduğunu göstermektedir. Günümüzde Mısır Çarşısı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışından getirilen ürünlerin, hem turistlere hem de yerel halka sunulduğu bir yer olarak, tarih boyunca kültürel zenginliğe ev sahipliği yapmıştır.

Anadolu coğrafyasında esnaflığın kökeni, Türk-İslam devletlerine kadar uzanmaktadır ve her esnaf kolunun kendine özgü gelenekleri vardır (Kal'a, 1995). Bu gelenekler, genellikle babadan oğula geçen bir esnaflık usulüyle devam etmektedir. Osmanlı Dönemi'nde esnafların teşkilatlanması için kurulan loncalar, günümüzde çeşitli esnaf derneklerine dönüşmüştür. Mısır Çarşısı'nın da kendi iç yönetimini ve esnaf ilişkilerini düzenleyen bir derneği bulunmaktadır. Bu dernek, esnaf ilişkilerinin sağlanması ve sorunların çözülmesi gibi konularda etkin bir rol oynamaktadır, bu da

geleneksel yapıların modern organizasyonlarla nasıl entegre olduğunu göstermektedir.

Tarih, sadece yazılı belgeler ve arşivlerden ibaret değildir. Bireylerin deneyimlerinden ve anlatılarından oluşur. Bu araştırmada da Mısır Çarşısı'nın tarihinin yalnızca belgelerle sınırlı olmadığı, kişilerin, deneyimlerinin ve anlatılarının bu tarihin bir parçası olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle, sözlü tarih yöntemi benimsenmiştir. Sözlü tarih, geçmişin belleklerde kalan bilgisini bugünden derleyen ve disiplinler arası bir yaklaşım sunan bir yöntemdir (Tarih Vakfı, 2024). Bu yöntem, tarihi olayların ve kültürel süreçlerin bireylerin perspektifinden anlaşılmasına olanak tanır ve tarihsel gerçekliğin daha kişisel bir düzeyde ele alınmasını sağlar.

Araştırma süreci, Mısır Çarşısı'nı düzenli olarak ziyaret ettiğim için esnaf ile kurduğum sohbetlerim ve düzenli olarak kurduğum iletişim üzerinden başlamıştır. Bu kişilerle yaptığım zamana yayılan ve pek çok konuya değinen nitelikli sohbetler, çarşının geçirdiği değişiklikleri gözlemlene fırsatı sunmuş ve araştırmanın kapsamını genişletme gereğini ortaya koymuştur. Bu esnaflar, çarşının dinamikleri ve tarihsel süreçleri hakkında derinlemesine bilgi sunabilecek kişiler olarak seçilmiştir. İlk görüşmeler, bu tanıdık esnafların kişisel deneyimlerini ve gözlemlerini toplamak amacıyla yapılmış ve elde edilen bilgiler araştırmanın temelini oluşturmuştur.

İlk görüşmelerin ardından, bu esnafların yönlendirmeleri ve tavsiyeleri doğrultusunda diğer esnaflarla da iletişime geçilmiştir. Bu süreçte, kartopu tekniği kullanılarak, her bir görüşmenin ardından görüşülen kişiler tarafından yeni potansiyel katılımcılar önerilmiştir. Kartopu tekniği sayesinde, araştırmanın katılımcı ağı genişletilmiş, farklı dükkanlarda çalışan ve çeşitli yaş gruplarına sahip bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu genişletilmiş görüşme ağı, çarşının farklı kesimlerinden gelen perspektiflerin toplanmasına olanak sağlamış ve araştırmanın kapsamını zenginleştirmiştir. Böylece, Mısır Çarşısı'nın tarihsel ve kültürel dinamikleri hakkında daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmiştir.

Görüşmeler, katılımcıların onayıyla ses kaydına alınmış ve objektif bir yaklaşım sağlamak amacıyla farklı yaş grubu, cinsiyet ve dükkanlarda çalışan kişilerle yapılmıştır. 25-65 yaş aralığında, ikisi kadın olmak üzere toplamda on dört kişiyle görüşülmüştür. Görüşme süreci, katılımcıların kendilerini rahat hissedeceği ortam ve saatlerde gerçekleştirilmiş, genel bir çerçeve oluşturulması için bir soru formu hazırlanmış ve birkaç pilot görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde, Kümbetoğlu'nun belirttiği gibi, görüşmeleri 'bir iş' anlamından çıkararak, görüş ve deneyimlerin, görüşülen kişilerin bakış açılarına göre anlaşılmasına çalışılmıştır (Kümbetoğlu, 2019). Bu nedenle, soru formu (Ek 1) çerçevesinde sınırlı kalınmayıp, katılımcıların kendi anılarıyla şekillendirilmesine olanak tanımıştır.

Araştırmaya Dair Kısıtlar ve Zorluklar

Araştırmaya dair en önemli kısıtlardan biri, COVID-19 pandemisinin başlangıcıyla ilgili zorlukların yaşanmış olmasıdır. Salgının yarattığı sokağa çıkma yasakları ve sosyal mesafe önlemleri, Mısır Çarşısı'nın uzun süre kapalı kalmasına neden olmuş ve bu durum, esnafın yapılması planlanan görüşmeleri ertelemeye yol açmıştır. Pandemi sonrası normalleşme süreci, araştırmanın zaman çizelgesini uzatarak tez çalışmasının tamamlanmasını geciktirmiştir. Ayrıca, pandeminin getirdiği ekonomik ve sosyal belirsizlikler, esnafın bu zorlu dönemde görüşmelere katılma isteğini ve imkânını etkilemiş olabilir, bu da veri toplama sürecini daha karmaşık hale getirmiştir.

Diğer bir kısıt ise, Mısır Çarşısı'nda kadın esnaf ve dükkan sahiplerinin sayısının az olmasıdır. Bu durum, kadın bakış açısının yeterince temsil edilmesini engellemiştir. Kadınların esnaflık dünyasındaki rolü, avantajları ve dezavantajları, sosyal ve ekonomik yaşamlarındaki değişimler hakkında elde edilen bilgiler sınırlı kalmıştır. Kadınların bu alandaki yerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi için, kadın esnaf ve dükkan sahipleriyle yapılacak daha fazla görüşme ve araştırma gereklidir. Bu eksiklik, kadınların Mısır Çarşısı içindeki rolü ve deneyimlerinin anlaşılmasını sınırlamaktadır.

Ayrıca, görüşmeler sırasında karşılaşılan bir diğer zorluk, bazı esnafın konuşmayı kabul etmemesi olmuştur. Bu durum, belirli bakış açılarını ve

deneyimleri elde etme şansını azaltmış ve bu kişilerin perspektiflerinden yoksun kalınmasına neden olmuştur. Konuşmaya istekli olmayan bireylerin görüşlerinin eksikliği, araştırmanın bütünlüğünü ve genel geçerliliğini sınırlamış olabilir.

Veri toplama sürecinde yaşanan bir diğer kısıt ise, elde edilen bilgilerin kişisel yorum ve anekdotlara dayalı olmasıdır. Bu tür bilgiler, genellikle subjektif olabilir ve genelleme yaparken dikkatli olunması gerekebilir. Dolayısıyla, bu çalışmanın bulguları, belirli bir zaman dilimi ve mekanla sınırlı olup, genel esnaflık deneyimlerini ve kültürel etkileşimleri yansıtmaya iddiası taşımamaktadır.

Son olarak, araştırmanın kapsamını oluşturma amacıyla yapılan pilot görüşmeler ve soru formunun hazırlanması sürecinde, belirli temalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak, esnafın tüm deneyim ve görüşlerini kapsayacak şekilde kapsamlı bir anket veya mülakat rehberi oluşturulması, araştırmanın daha geniş bir perspektif sunmasına olanak sağlayabilir. Gelecekte, daha sistematik bir veri toplama yöntemi ve daha geniş bir katılımcı yelpazesi ile yapılan çalışmalar, Mısır Çarşısı'nın tarihsel ve kültürel dinamiklerini daha kapsamlı bir şekilde anlamaya yardımcı olabilir.

Araştırmanın Temel Soruları

Bu çalışmada Mısır Çarşısı'nın fonksiyonel değişimi ve T.C. vatandaşı müşteri potansiyelini kaybetmesi araştırılacağından geçmişe kıyasla bugünkü durumunun incelenmesi güncel tanıklıklar üzerinden aranacaktır. Bu araştırmanın temel soruları aşağıda verilmiştir:

- Mısır Çarşısı'nda son otuz senede ne gibi değişimler yaşanmıştır?
- Mısır Çarşısı'nın geçirdiği değişimin kültürel, ekonomik, kent politikaları gibi nedenleri nelerdir?
- Bu değişim çarşıda bulunan esnaf tarafından nasıl gözlemlenmektedir?
- Mısır Çarşısı'nın bir sosyalleşme mekanı olarak sürdürdüğü işlev günümüzde değişikliğe uğramış mıdır?

- Mısır Çarşısı'nın güncel durumu son otuz yılla kıyaslandığında müşteriler ve esnaf arasındaki ilişkiler (müşteri profili, satış-pazarlama stratejileri vs) değişikliğe uğramış mıdır?

Araştırmanın Hipotezi

Bu çalışmanın sorularına karşılık geliştirilen hipotez aşağıdaki gibidir:

- Mısır Çarşısı'nın değişimi küreselleşmeyle birlikte gelen sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle paralellik göstermektedir. Bu değişim sadece esnafın değil çarşının da zaman içerisinde ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlere uyum sağlamasına sebep olmuştur.

Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Geçmişten günümüze çarşılar ticaretin yapılması, kültürlerin kaynaşması (Aytar, 2011), ihtiyaçların karşılanması ve sosyalleşme anlamında önemli bir yere sahiptirler. Anadolu'da da Selçuklulardan itibaren karşımıza çıkan bu bedestenler Osmanlı Dönemi'nde önemli yere sahiptirler. İstanbul'un coğrafi konumu göz önüne alındığında genelde vakıfların akarı konumunda olan bu çarşılar hem ticareti canlı tutmak hem kültürel alışverişi pekiştirmek hem de sosyalleşmek adına önemli bir rol oynamaktadır (İnan, 1996). Osmanlı Dönemi'nde, İstanbul'da, bu anlamda ilk çarşı Fatih Sultan Mehmet ile karşımıza çıkan Cevahir Bedesteni ve daha sonra eklemelerle son halini alacak olan Kapalıçarşı'dır (Eyice, 1992). Kapalıçarşı konumu itibariyle, satılan ürün çeşitliliği ve dükkan sayısı bakımından oldukça zengindir (Serdaroğlu, 2020). Mısır Çarşısı ise Kapalıçarşı'ya kıyasla daha küçük yapıda, başta pamukçular ve aktarlara tahsis edilen ve Kapalı Çarşı'dan yaklaşık iki yüz sene sonra inşa edilmiş bir arastadır. Coğrafi konumu bakımından Marmara Denizi'nin hemen dibinde olmasıyla da ticaretin önemli bir merkezi haline gelmesi göz ardı edilemez. Bununla birlikte Kapalıçarşı ilk çarşı olması itibariyle çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Mısır Çarşısı ise uzun yıllar aktarların² ve tıbbi folklorun merkezinde olduğu için sadece bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Oysaki Mısır Çarşısı'nın

² Eskiden bir nevi eczacılık yapan, güzel kokular satan, bugün ise baharat, şifalı otlar ve kurutulmuş çeşitli gıda maddeleri ticareti yapan kimselere verilen isimdir. Günümüzde aktar olarak kullanılan bu kelimenin aslı attar olarak geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nil Sarı, "Attar", TDV İslâm Ansiklopedisi, (çevrimiçi), <https://islamansiklopedisi.org.tr/attar> (25.08.2024).

günümüzdeki durumunda attarların sayısı oldukça az ve tıbbi folklordeki yeri neredeyse yok olmak üzeredir. Bunun dışında eskiden de geçirmiş olduğu değişimlerle sadece tıbbi destekleyici ürünler satmamakta, Mısır'dan gelen çeşitli ürünlerin uzun yıllarca satıldığı önemli ticaret merkezi olmuştur.

Mısır Çarşı'sının sadece tıbbi folklore hitap etmediğı ve bugün bundan da sıyrılarak tamamen farklı bir boyuta evirildiğini göstermek açısından bu çalışmada kullanacağımız tanıklıklar özgün ve önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MISIR ÇARŞISI

Mısır Çarşısı'nın açılış tarihi ile ilgili çelişkili bilgiler olsa da vakfiyesinden yola çıkarak; 1661 senesinde tuğla siparişi verilip, diğer külliye elemanlarının tamamlanıp, Yeni Cami'nin açılış tarihi olan 1665 senesinin olduğu bilindiğinden Çarşı'nın tarihinin 1664 olduğu düşünülmektedir. Lakin Mısır Çarşısı'nın içinde bulunan iki kitabeden birinde 1661-1662 yazıyor olmasına rağmen bu kitabelerin sonradan eklenip eklenmediğine dair bir kanıt yoktur ve Mısır Çarşısı'nın etrafında bulunan altı kapının hepsinde kuruluş tarihi 1597-1664 olarak tarihlendirilmiştir (Durhan & Özgüven, 2021).

Kuruluş tarihindeki belirsizlikler dışında yapının orijinal mi olduğu yoksa eskiden var olan bir Bizans çarşısı (Makros Embolos) üzerine mi inşa edildiği noktasında da kesin bir bulgu elde edilmemiştir. Bulgulardan bazılarını kısaca özetlersek;

- Cezar'a göre Bizans Döneminde'de aynı yerde Makros Embolos isimli bir baharatçılar çarşısı bulunmaktadır (Cezar, 2002).

- Ali Saim Ülgen'e göre bir cadde ve dükkanlardan oluşan "Fındık" olarak nitelendirilen bu çarşayı imparatorlar aynı zamanda Blakhernai Sarayı'na giderken kullanmışlardır (Ülgen, 1933).

- Aygül Ağır'a göre bahsedilen çarşı Venediklilerin bir portik arkasına sıralanmış dükkan ve atölyelerden oluşan "Embolo Venetorum" olmalıdır (Ağır, 2010).

Bütün bunların akabinde ve literatürde geçen diğer araştırmalar ışığında Makros Embolos'un Uzun Çarşı Caddesi'ni tanımladığı düşünülmektedir. Nihayetinde çarşının tamamı olmasa bile bir kısmının Bizans Dönemi'ne ait bir çarşı caddesi üzerine inşa edildiği düşünülebilir ama net bir şey söyleyebilmek için arkeolojik kazılara ihtiyaç vardır (Durhan & Özgüven, 2021: 102-105).

1.1. Bir Ticari Mekan Olarak Mısır Çarşısı

Ticaret en temel tabirle “kâr amaçlı mal mübadelesi mesleği” olarak geçmektedir. Antik çağlardan beri, en eski medeniyetlerin dahi geçimini sağladığı meslek olmuştur. Ticaret sadece malın değil aynı zamanda kültürün, inancın, dilin ve medeniyetin taşıyıcısıdır (Kallek, 2012). Anadolu tarihine de bakıldığında ticaret ve ticari mekanlar önemli bir yer tutmaktadır. Anadolu coğrafyası üzerinde yaşamış olan medeniyetler için ticaret hem kara hem deniz yoluyla sağlanma imkanı bulmuştur.

Ticaret insanla olur ve insanın olduğu yerde iletişim vardır. Dolayısıyla ticaret mekanları sadece kültürün taşınması ya da ihtiyacın karşılanması değil aynı zamanda sosyalleşme için de önemli yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yerin kentleşmesi de bununla doğru orantılıdır. Topoğrafyanın düzgün olduğu yerlerde ticari mekanlar kurulur, insanlar orada devletler değişse dahi kalıp ticaret yapmaya devam ederler ve sosyokültürel etkileşim olduğu sürece o kent var olmaya devam eder. Kentleşme devam ettikçe de meslek örgütlenmeleri kurulmaya başlar, ticaret mekanları etrafında dini yapılar kurulur. Bütün bunların akabinde ise ticaret hem sosyokültürel yaşamı hem siyaseti hem kültürü hem de dini etkiler. Tüm bunların olabilmesi için de ticari mekanların ulaşımı kolay ve güvenli alanlarla kurulması gerekmektedir. Bunun için antik dönemlerden günümüze tercih edilen yerleşim yerleri ve kurulan ticari mekanlar genel olarak aynı alanlar üzerinde olmuştur. Kara ticareti için İpek Yolu ya da Baharat Yolu gibi üzerinde han ve kervansarayların bulunduğu güvenli yollar; deniz ticareti için ise kıyı kesimlerinde korunaklı alanlarda ve düzlük alanlardaki denizlere ulaşımın kolay olduğu ticaret kentleri tercih edilmiştir (Say-Özer, 1996).

Anadolu’daki ve İstanbul’daki ticari mekanlar özelinde baktığımızda ise günümüzde karşımıza çıkan hanlar, kervansaraylar, bedestenler, arastalar ve çarşılar çoğunlukla Osmanlı Dönemi’nden kalma ticari mekanlar olmakla birlikte çıkış noktaları Osmanlı değildir.

Her şeyden önce bugün İstanbul’da gördüğümüz Osmanlı ticaret mekanlarının 1453 İstanbul’un fethinden sonra inşa edilmeye başlandığını ve Bizans

ile aynı ticaret yollarını ve mekanlarını kullandığını bilmekteyiz. Bugün bildiğimiz Divan yolu (Bizans Dönemi Mese Yolu) üzerinde şekillenen ticaret mekanları yine Bizans dönemi forumlarının bulunduğu yerde bugünkü Kapalıçarşı'nın kurulması ya da Bizans direkli çarşılarının Selçuklu Dönemi'nden kalma bedestenlere dönüşmesinin bir sonucudur (İnan, 1996). Anadolu'da ve İstanbul'da, Antik çağda karşımıza çıkan forumlar ya da direkli çarşılar dışa dönük bir kültürü yansıtırken; Selçuklulardan itibaren Osmanlılarda da gelişerek karşımıza çıkan avlu kültürü de içe dönük bir kültürü yansıtmaktadır (Tankut, 1970). Mekanlarda kültüre göre değişim olsa da ticari mekanlar aynı fonksiyonlarda hatta geliştirilerek kullanılmaya devam edilmiştir (Çakır & Akkuş, 2015).

Zamanla gelişime ve değişime uğramış da olsa ticari mekanlar günümüzde hala kullanımına devam etmektedir. Ticari mekanların sınıflandırılmasına örnek olarak Yüksek Mimar Yasemen Say-Özer'in doktora tezinde kullandığı ticari mekanlar için yapmış olduğu tablo yandaki gibidir.

Tablo 1.1: Ticaret Mekanlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açıdan Sınıflandırılması

Ana Mekan Kurgusu	Tekrarlanan Mekanlardan Oluşan Ticaret Yapıları		Tek Büyük Mekanlı Ticaret Yapıları
	Yol Üzerinde Yer Alan Ticaret Yapıları	Avlu Çevresinde Yer Alan Ticaret Yapıları	
Örnekler	• Stoa • Sütunlu Cadde • Arasta • Pasaj	• Kervansaray • Han	• Bedesten • Hal Binası • Büyük Mağaza

Kaynak: Say-Özer, 1996.

Bu tabloda gördüğümüz tekrarlanan mekanlardan oluşan ticaret yapıları örnekleri içerisinde gördüğümüz arastalar bir ticaret mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir sokak üzerinde karşılıklı dükkanlardan oluşur ve genellikle aynı esnaf grubuna aittirler. Kendi içinde;

- Çarşı içinde sokaklar,
- Bağımsız arastalar (Edirne Ali Paşa Arastası),

- Ya da külliye'nin bir parçası olarak (Mısır Çarşısı gibi) farklı örneklerle karşımıza çıkabilmektedir.

Bunun dışında menzil külliyelerinin bir parçası olarak da tasarlanan arastalar kendi içinde üstü tamamen kapalı, yarı açık veya tamamen açık örneklerle karşımıza çıkar ki bu da mimari olarak üstünün tümünden kapalı olması gerektiği gibi bir anlayışa sahip olmadığını gösterir. Başka bir mimari öge olan dua meydanı ise yine tüm arastalarda karşımıza çıkan ortak bir özellik değildir. Sadece arastaların üstü tamamen kapalıysa iki ucunda ve ortasında kapı olduğu görülmektedir. Önceleri ahşap yapılan dükkanlar sıkça çıkan yangınlar sonucu büyük zararlar gördüğünden sonraları kargir olarak yapılmıştır (Akar, 2009).

İstanbul'da arasta denildiğinde akla ilk olarak gelen en bilindik ticaret mekanı Mısır Çarşısı'dır. Mısır Çarşısı'nı incelerken de kuruluş dönemi itibarıyla Osmanlı Dönemi çarşılarına bir göz atmak faydalı olacaktır.

Osmanlı çarşıları sadece ticaretten ziyade içerisinde üretim alanları ve sosyal mekanları da kapsamaktadır. Bu çarşıların merkezinde kimi zaman bedesten, kimi zaman cami, kimi zaman her ikisi de yer almaktadır. Bundan dolayı çarşı ve pazarların ne etrafında şekillendiği konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Yine de çarşıların bunların etrafında şekillendiği göz önünde bulundurulduğunda ortaya üç farklı katman çıkmaktadır. Bu katmanın merkezi cami, bedesten veya her ikisidir. İlk katman yerel ve yabancı tüccarların alışveriş yaptığı alanlar ve bu tüccarların konaklayıp, temizlik ihtiyacını giderip aynı zamanda sosyalleştiği yerler olan hanlar, hamamlar, kıraathane veya çayhanelerdir. İkinci katman üretim alanlarını kapsayan, su erişimine yakın imalathanelerdir. Üçüncü katman ise ticari ve imalat fonksiyonlarının azaldığı; eğitim, dini ve idari fonksiyonların yürütüldüğü bir geçiş katmanı olmakla beraber etrafında da yerleşim alanları görülmektedir (Şahinalp & Günel, 2012).

Küçük çarşılar her kentte her yere dağılmış olmakla birlikte büyük kentlerde yer alan Kapalıçarşı gibi büyük bedestenler ticaretin dolayısıyla şehrin kalbi konumundadır. Belirli bir düzen içerisinde bulunan bu çarşılar satılan ürünün cinsine göre bir arada konumlanmaktadırlar (Cerasi, 1999). Yani çarşılar zanaatlara göre

ayrılmış ve belli meslek gruplarına tahsis edilmiştir. Satılan malın cinsi ve kalitesine göre de belirli bir sıraya dizilmiştir (Kuban, 1968). Satılan ürün ne kadar kaliteliyse çarşının içinde ya da en yakınında konumlandırılmıştır (Cerasi, 1999: 116). Bugün Kapalıçarşı ve Mısır Çarşısı içinde ya da arasındaki hanlar bölgesine baktığımızda hala aynı sistemin azıcık değişime uğramış da olsa devam ettiği görülmektedir. Belli ürünler belli yerlerde satılmakta ve alışveriş yapmaya gidenler ona göre yönelmektedir.

1.2.Yaşayan Bir Vakıf Eseri Olarak Mısır Çarşısı

Yeni Cami Külliyesi'nin bir parçası olan Mısır Çarşısını incelerken, Hatice Turhan Sultan'ın bir vakıf eseri olan bu külliyenin vakfiyesine bakmak en birincil kaynak olacaktır. Vakfiyesine erişebildiğimiz vakıf eserlerinin çalışanından, ücretlendirilmesine, vakıf eserlerinden, temizliğine gibi her türlü detaylı bilgiyi bulmak mümkündür. Yeni Cami Külliyesi'nin vakfiyesine baktığımızda kurucusuna dair bilgilerden başlayıp, vakıf eserleri, emlak ve akarları, ücretlendirmeler, yönetim kadrosu gibi çok ayrıntılı bilgiler görülmektedir. Aynı zamanda halihazırda yaşayan bir vakıf kurumu olarak Mısır Çarşısı'nın tarihi arka planına dair bilgilerin bulunması günümüze de ışık tutmaktadır.

1.2.1. Hatice Turhan Sultan ve Yeni Cami Külliyesi

Selçuklu tarihinden itibaren özellikle Osmanlı toplumunda kadınlar tarafından kurulan vakıflar, kadınların hayır yapma hususunda duyarlı olduğunu ortaya koymuştur. Topluma özellikle eğitim başta olmak üzere sağlık, din ve kültüre yönelik kendi rızalarıyla ortaya koydukları medrese, camii, han, hamam, darüşşifa örnekleri hem topluma fayda sağlamış hem de ekonomik ve sosyal güçlerini ortaya sergiledikleri ve günümüze kadar ulaşan eserlerini hala görebildiğimiz adeta bir yarış alanı olmuştur.

Vakıf kurmak Osmanlı Saltanatı içerisinde gönüllü hayırseverlik yapmak ve cömertliklerini göstermek için erkekler kadar hanım sultanların da öncülüğünde olmuştur. Bu saltanatın içerisinde 7 Mart 1663 yılında Hatice Turhan Sultan bir vakfiye tanzim ederek büyük bir vakıf kurmuştur. Bu vakfın Rumeli ve İstanbul'da

bulunan vakıf eserleri ve emlaklarının geçimini sağlayan en büyük akarı da İstanbul'daki en büyük vakıf eseri olan Yeni Cami Külliyesi'nin bir parçası olan Mısır Çarşısı'dır. Ticaret mekanı olarak arasta kategorisine giren Mısır Çarşısı'ı külliyenin bir parçası olarak inşa edilmiştir (Şafak, 2019).

Vakfın kurucusu olan Hatice Turhan Sultan 1627-1683 yılları arasında yaşamıştır. Rus asıllı olduğu, Kırım Tatarları'na esir düşerek Kösem Sultan'a hediye edildiği ileri sürülmüştür. Osmanlı tarihçisi Uşakizade İbrahim, Turhan ismini önce Hatice ismini sonra aldığını yazmıştır. Kaynaklarda Turhan Hatice, yeni araştırmalarda Hatice Turhan olarak görmek mümkündür.

Haremde yetişmiştir. Sarayda eğitimiyle özel olarak I. Ahmed'in kızı Âtike Sultan ilgilenmiştir. Sultan İbrahim'e sunulan ilk cariye olmuştur ve IV.Mehmed'i dünyaya getirerek Haseki ünvanını 1642 yılında almıştır. Oğlu IV.Mehmed'in tahta çıkması (1648) ile Valide Sultan olmuş ve 35 sene ölümüne kadar bu ünvanı taşımıştır. Osmanlı tarihinin en uzun süreli Valide Sultanıdır. Kadınlar saltanatı kendisi ile sona ermiştir. Kaynaklarda hayırsever, cömert ve dinine bağlı olduğu görülmektedir. Valide Sultan olduğu dönemde, 36 yaşında vakfını kurmuştur (Karaca, 2012).

Külliyenin inşasına 1597'de ilk olarak Valide Safiye Sultan Eminönü'nde bir külliye yaptırmaya karar vermesiyle başlanmıştır. Yahudilerin yaşadığı bu semtte onlara ait bazı evler alınıp yıktırılarak, bir havra ve kilise yıktırılarak camii temeli için ön hazırlık yapılmıştır. Bunların akabinde 1598 yılında camiinin ilk mimarı Mimarbaşı Davud Ağa ile camiinin temeli atılmıştır. Camiinin temelinden fazlaca su çıkmıştır. Su boşaltılıp, duvarlar yer seviyesinden yükseltilirken vefat eden mimarbaşı yerine Dalgıç Ahmed Ağa getirilmiştir. 1600 yılına gelindiğinde bina emini (Kara Mehmed Ağa) yaptığı usulsüzlüklerden değişmiştir. Daha sonra 1603'te oğlu III.Mehmed'in vefatıyla eski saraya sürülen Safiye Sultan'ın Valide Sultanlığının sonra ermesiyle camiinin inşa süreci sekteye uğramış, alınan yerlerin hepsi zamanla tekrar Yahudi evleri ile dolmaya başlamıştır.

24 Temmuz 1660'da İstanbul'da çıkan büyük yangında Eminönü'nün de büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Yangın Sonrası İstanbul halkının durum vaziyetini

görmek adına dolaşmaya çıkan Hatice Turhan Sultan'da mimarbaşısının tavsiyesi üzerine araziye istimlak ederek külliye inşaatını tamamlamaya karar vermiştir. Zaten o sıralar kendisi de bir camii yaptırmak arzu ediyorken, hali hazırda yarım kalmış temeli atılmış bu camiiyi değerlendirmeyi doğru bulmuştur.

Vakfiyede geçen bilgilere göre külliye inşaatından önce Eminönü çok kötü durumdadır hatta burada yaşayan Yahudileri İstanbul yangınından sorumlu tutan ifadeler geçmektedir. Burada temeli olan bir cami olduğu ve çevresindeki Yahudi evlerinin yangında yanmasının Allah tarafından bir işaret olduğu belirtilmektedir. Vakfiyesinin 17a-18a kısımlarında bundan bahsetmektedir. Yine vakfiyede geçen bilgilere göre Hatice Turhan Sultan yangında yanan binaların arsalarından bir kısmını satın almış bazılarının sahiplerini razı etmiştir. Burada yaşayan (Bahçekapı ve Balıkpazarı Semtleri) Yahudiler kendilerine ev verilerek ve vergi muafiyeti ile Hasköy tarafına gönderilmişlerdir (Arslantürk, 2012).

Yeni Valide Külliyesi'nin tamamı 3080 kese (160.000.000) akçeye mal olmuştur. Külliye içerisinde camii, çarşı (Mısır Çarşısı), sıbyan mektebi, türbe ve sebil bulunmaktadır. 31 Ekim 1665'te Cuma namazına müteakip camii açılışı yapılmıştır. Bu büyük ve görkemli külliyenin kendi kendini finanse etmesi gerekmektedir ve Mısır Çarşısı bu anlamda külliye için önemli bir akar olmuştur. Aynı zamanda vakfiyede geçen Çanakkale'deki iki kale ve vakfı, vakfiyede iki vakıf emlak ve akar anlamında birbirine bağlanmıştır. Çanakkale'deki giderler İstanbul'daki vakıf tarafından karşılanacak bununla birlikte Rumeli'ndeki emlak gelirleri de İstanbul'a bağlanacaktır (Şafak, 2017). Bununla beraber Mısır Çarşısı İstanbul ve hatta Rumeli için de sağlanan en büyük akar olmuştur.

1.2.2. Yeni Cami Külliyesi'nin Vakıf Eserleri ve Günümüzdeki Durumları

Vakfiyede geçen bilgiler ve diğer kaynaklar doğrultusunda Yeni Cami Külliyesi'nden günümüze ulaşan hayratlar: cami, hünkar kasrı, türbe, darükkurra, sebil, çeşme ve sonradan eklenmiş yapılar olan: kütüphane, muvakkithane, bir türbe ve çeşmedir. Bununla birlikte günümüze ulaşmayan hayratlar olarak da: sıbyan mektebi ve cami avlu duvarını saymak mümkündür.

Günümüze ulaşan ve ulaşmayan hayratların bugünkü kullanımına baktığımızda;

- Yeni Cami ve Hünkar Kasrı: Cami inşasından itibaren fonksiyonu değişmeden aynı şekilde devam etmektedir. Hünkar Kasrı ise ibadet fonksiyonunu kaybetmiştir ve restorasyonla ziyarete açılmıştır.

- Arasta (Mısır Çarşısı): Kuruluşundan itibaren dükkanlar ve ürünleri dönem dönem değişiklik gösterse de ticari fonksiyonunu yitirmemiştir.

- Türbede Hatice Turhan Sultan, IV. Mehmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman ile hanedan ailesinden bazı kişiler başta olmak üzere toplam kırk dört kişi yatmaktadır.

- Darülcürre'da ders veren Vani Mehmed Efendi'nin kızı Muharrem 1088 (Mart 1667) tarihinde ölünce buraya gömülmüş, daha sonra bunu çeşitli gömüler takip etmiş ve yapı asli fonksiyonunu kaybederek Havatin Türbesi adıyla anılmıştır. Bu türbede on yedi sanduka mevcuttur. Bunlar Sultan Abdülaziz'in kızı Esmâ Sultan'ın oğlu Hasan Bedrettin Efendi ile Sultan II. Abdülmecid'in kızları, şehzadeleri, ikbal ve kadınefendilerine aittir.

- Cedîd Havâtîn Türbesi: 19. yy'da eklenmiştir. Bu türbede yirmi bir sanduka mevcuttur. Bunlar Sultan Abdülmecid, Abdülaziz ve II. Abdülhamid'in kadınları kızları ve şehzadeleriyle V. Murad'a aittir.

- Sebîl ve Çeşme inşasından itibaren fonksiyonu değişmeden aynı şekilde devam etmektedir.

- Kütüphane: 18.yy'da III. Ahmed tarafından inşa edilmiştir. Kütüphanedeki kitaplar 1914'te Sultan Selim Cami'nde kurulan kütühaneye, 1918 yılında Süleymaniye kütüphanesine nakledilmiştir. Bir ara Süleymaniye'den eski yerine götürülmüşse de 1928'de tekrar Süleymaniye kütüphanesine gönderilmiştir.

- Sıbyan Mektebi yerine günümüzde Türkiye İş Bankası Müzesi bulunmaktadır. Müze, 1890 yılında postahane binası olarak yaptırılan tarihi binada yer almaktadır. Bina, 1927 yılında Türkiye İş Bankası'na devredilmiş, 2004 yılına

kadar banka şubesi olarak kullanılmış ve 2005 yılında müzeye dönüştürölüp 14 Kasım 2007 tarihinde halka açılmıştır.

- Cami avlu duvarları günümüzde bulunmamaktadır.
- Muvakkithane:19yy'da camiye eklenmiştir. Günümüzde fonksiyonunu yitirmiştir (Çobanoğlu, 2013).

1.3. Mısır Çarşısı'nın Ne Amaçla İnşa Edildiğine Dair Bir Değerlendirme

Buraya kadar Mısır Çarşısı'nın inşası ve külliye yapısına ticari ve sosyal anlamda sağladığı katkılar görölmektedir. Mısır Çarşısı'nın basit bir çarşı fikrinden ziyade başka işlevleri olduğuna dair de literatürde birtakım kaynaklar bulunmaktadır. Bunlara bir göz atarsak dört madde olarak özetlemek mümkündür:

- Baytop'a göre Mısır Çarşısı önceden medrese olarak kullanılmıştır. Öğrencilerin çıkardığı ayaklanma akabinde medreseden çarşıya çevrilmiştir (Baytop, 1985; 1984).
- Demirhan Erdimir'e göre Mısır Çarşısı Yeni Cami inşa edilmeden önce bir Yahudi yerleşkesi olan bu bölgede Yahudi hekimlerle rekabet edilmesi amacıyla kurulmuştur (Erdimir, 1999; Erdimir, 2012).
- Çarşının saray atlarının ahır olarak kullanıldığı, Haseki Kapısı üzerindeki kısmın da seyislerin dinlenme alanı olduğuna dair söylentiler olsa da buna dair bir kaynak bulunamamıştır (Durhan & Özgüven, 2021: 108).
- Limana ve gümrüğe yakın olan bu bölgede yaşayan Yahudilerin ticarete egemen olduğu ve ticaretin Embolo Venetorum- Kilise örneğinde olduğu gibi Yeni Cami-Mısır Çarşısı, Rüstempaşa Cami ve altında bulunan çarşı sayesinde gayrimüslimlerden müslümanlara geçtiği gözlemlenmiştir (Ağır, 2010).

1.4. Mısır Çarşısı'nın Adlandırılmasına Dair Bir Değerlendirme

Bugün çarşının girişinde yazan ve herkesin bu şekilde tanıdığı Mısır Çarşısı ismini ilk açıldığından itibaren olmamakla birlikte zaman içerisinde almıştır. İsimlendirilmesine dair açıldığı andan itibaren farklı adlandırılmalar kullanılagelmıştır. Bunları örneklemek gerekirse:

- Vakfiyede “çarsûsı” , “sûk” ve “sûk-ı sultânî” olarak (Arslantürk, 2012),
- Mecelle-i Umûr-ı Belediye’de “Sûk-ı Cedîd” olarak (Ergin, 1995),
- Vak’anüvis Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa yapıdan “Vâlîde Çâşûsı” ve “Yeni-çârsû” olarak (Türkal, 2012),
- Eremya Çelebi Kömürciyan yapının “Mısır veya Yeni” çarşı olarak (Kömürciyan, 1988),
- Grelot Seyahatnamesinde “Valide Çarşısı” olarak (Grelot, 1680),
- Francis Gemelli “Yeni Çarşı”(Janisarchi) olarak (Kömürciyan, 1988: 159),
- François Kauffer’in 1776 tarihli İstanbul haritasında “Mısır Çarşısı” (Missir Tcharchisi) olarak (Kauffer, 1793),

karşımıza çıkmaktadır.

Bütün bu adlandırılmaların sonucunda çarşının Mısır Çarşısı adıyla anılması üzerine de birtakım farklı görüşler bulunmaktadır. Çarşının neden böyle adlandırıldığına dair literatürde en yaygın görüş çarşı içerisindeki dükkanlarda satılan baharat ve çeşitli yabancı ürünlerin Arabistan ve Hindistan’dan Mısır yolu ile gelmesi şeklindedir (Baytop, 1984: 50; Baytop, 1994: 449; Thys Şenocak, 2009; Demirhan, 1974; Kumbaracılar, 1988).

Bunun dışındaki görüşlere bakacak olursak;

- Pamukciyan’a göre özellikle Mısır’dan gelen baharatlar burada satıldığı için bu isimle anılmıştır (Kömürciyan, 1988: 15),

- Belge arastada Kahire’den gelen ürünlerin özellikle baharatın satıldığını aktarmıştır (Belge, 2008),
- Kuban çarşı Mısır yoluyla ürün getiren gemilerin geldiği iskeleye yakın olmasıyla ilişkilendirmiştir (Kuban, 2007),
- Bazı kaynaklarda Kahire’den alınan vergilerle inşa edildiği için olduğu söylenmiştir (Goodwin, 2012),
- Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey ise tüm bu ürünlerin Mısır’dan gelmesi dolayısıyla çarşı adlandırılmasına karşı çıkmıştır (Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey, 2001),
- Evliya Çelebi seyahatnamesinde Mısırlı tüccarlar ve Akdeniz sahili tüccarları esnafı ile Mısır attarlarından bahsetmiş olsa da bu tüccarların Mısır Çarşısı ile ilgisine dair bir bilgi geçmemektedir (Çelebi, 2013).
- Ö.Sıla Durhan’a göre bitki ve baharatlar uzun süre ilaç yapımında kullanıldığı için çarşı bazı Avrupalı seyyahlar tarafından “İlaç Çarşısı“ olarak adlandırılmıştır. Çarşayı ziyaret etmiş bazı seyyahlar çarşıda satılan baharatlar ve bitkisel droglardan mütevellit “Egyptian or Drug Market” (White, 1846),” Bazar d’égypt ou Bazar des drogues (Mısır Çarşısı ya da Drog Çarşısı)” (Gautier, 1853) olarak adlandırmıştır.

1.5. Mısır Çarşısı’nın Mimari Yapısı

Çarşının mimari yapısına ve içerisindeki dükkanlara bakacak olursak, Hassa Baş Mimarı Mustafa Ağa’nın ellerinden çıkan Mısır Çarşısı taş ve tuğladan klasik üslupta inşa edilmiştir. İki çarşının birleşmesiyle “L” formunu almıştır. Üstü örtülü bir arastadır ve altı adet kapısı bulunmaktadır. İki çarşının kesiştiği noktada “dua meydanı” adı verilen bir dua kubbesi bulunmaktadır. Bu kubbenin altına bir ezan köşkü yerleştirilmiştir. İki büyük kolun uçlarındaki ana girişler ise iki katlı olarak inşa edilmiştir (Baytop, 1994).

1.6. Geçmişten Günümüze Mısır Çarşısı İçinde Yer Alan Birimler

Mısır Çarşısı'nı içerisinde ve dışarısında çeşitli birimler yer almaktadır. Bu birimler çarşının ticari ve sosyal yapısını oluşturan temel elemanlardır. Kısa başlıklar bu elemanlara göz atmak yararlı olacaktır.

1.6.1. Dükkanlar

Vakfiyeden aldığımız bilgiler ışığında Mısır Çarşısı'nın kuruluşunda arasta içindeki 100 dükkandan 49'u aktar ve kalanı pamukçulara tahsis edilmiştir. Zaman içerisinde farklı kaynaklarda farklı rakamlar karşımıza çıkmaktadır:

- Özdeş'e göre 86 dükkan (Özdeş, 1953),
- Ateş'e göre 88 dükkan (Ateş, 1979),
- Cezar'a göre 106 dükkan (Cezar, 1985),
- Yücel'e göre 90 dükkan (Yücel, ?),
- Kumbaracılar'a göre 103 dükkan (Kumbaracılar, 1988, s. 28),
- Mısır Çarşısı'ndan alınan son bilgiye göre doksan dükkan bulunmaktadır.

1.6.2. Ticaret Mahkemesi

Bazı kaynaklardan edinen bilgilere göre Mısır Çarşısı'nın içinde iki adet Ticaret Mahkemesi varlığından bahsetmek mümkündür (Özdeş, 1998). Günümüzde herhangi bir izine rastlanmamaktadır. Bu bahsi geçen Ticaret Mahkemeleri Mısır Çarşısı'nın iki ana girişi olan Balıkpazarı ve Haseki kapılarının üst katında yer almaktadır. Biri esnaf ve esnaf arasındaki esnaf içi sorunlarla ilgilenen, öteki ise esnaf ve halk arasındaki sorunlarla ilgilenen iki adet Ticaret Mahkemesi işlevi gören alanlardan söz edilmektedir (Baytop T. , Mısır Çarşısı, 1994, s. 449). Sözlü görüşmeler esnasında esnafın bu mahkemelere dair bir bilgisi olmadığı gözlenmiştir. Ama bununla uygun devam eden bir sistem olduğu görülmüştür. Bugün işlev gören

Mısır Çarşısı Esnafları Yardımlaşma ve Koruma Derneği bir anlamda bu Ticaret Mahkemesi geleneğini devam ettirmekte olduğu söylenebilir.

1.6.3. Haseki Girişindeki Han'a Dair

Mısır Çarşısı'nın Haseki Girişi'nde bir han varlığından söz etmek mümkündür. Bugün bu han varlığının herhangi bir izi bulunmamakla birlikte Durhan'ın kitabında yaptığı karşılaştırmalardan yola çıkarak eski haritalarda ve kaynaklarda iki adet han olduğunu söylemek mümkündür. Durhan özellikle Haseki Han girişindeki han üzerine daha çok durmuş, bazı kaynaklarda isim değişikliği olduğunu fark etmiştir. 1904 tarihli Goad Haritası'nda Missirli Han (Mısırlı Han) olarak geçen han; 1940 tarihli Pervititch Haritası'nda Makulyan Han olarak görülmektedir. Nihayetinde bu hanların aynı olup olmadığına dair kesin bir bilgiye rastlanmamaktadır (Durhan & Özgüven, 2021: 138-152). Esnafla yaptığım görüşmelerde ise bu han varlıkları bilinmemekte lakin Mısır Çarşısı etrafındaki bugün ticaret mekanlarına dönüşen hanların 30 sene öncesine yani yakın zamana kadar kullanıldığı gözlemlenmiştir.

1.6.4. Mısır Çarşısı İçindeki Dua Köşkü

16.yy'da ortaya çıkan ve eski örnekleri hakkında net bilgiler bulunmamakla birlikte, arastaların herkesin erişebileceği konumlarda dua köşklerini görmek mümkündür. Ticarete ahilik geleneğinin hakim olduğu dönemlerde esnafın dükkanlarını açmadan önce aralarından seçilmiş güvenilir bir kişi önderliğinde doğruluk yemini, helal ve bereketli kazanç kazanmak üzere toplanarak dua ettikleri bilinmektedir (Çobanoğlu, 1994). Bu mekanlarda mezat sonuçları ve günlük fiyatların ilanına dair bilgiler de literatürde karşımıza çıkmaktadır (Thys-Şenocak, 2009: 270-271; Gören, 1995). Zaman içerisinde kaybolan bu geleneğin 2013-2018 restorasyonu sonrası kısmen de olsa geri geldiği görülmektedir. Bugün sadece Cuma günleri camiden gelen bir görevli tarafından kısa süreli, yaklaşık 5 dakika süren bir dua okunmaktadır. Bu görevli çarşının açılış saatinde gelmemektedir. Öğle namazına yakın saat sabah 10.00 civarında gelip kısa bir dua yapmaktadır. Çarşının içinde

ticaret devam ederken bazı esnafın dükkan kapılarına çıkarak duaya eşlik ettiği gözlemlenmiştir.

1.7. Mısır Çarşısı'nın Dönüm Noktaları

1664 yılından beri faaliyette olan Mısır Çarşısı'nın zaman içerisinde kırılma noktaları olmuştur. Geçmişten günümüze geçirdiği yangınlar, depremler, ekonomik krizler, terör olayları ve yakın dönemde atlattığımız pandemi gibi olaylar çarşayı ve esnafı etkilemiştir. Mısır Çarşısı'nın olumsuz anlamda etkilendiği en önemli kırılma noktaları aşağıdaki gibidir:

- 1689 Yangını (Andreasyan, 1973; Erdenen, 1965),
- 1691 Yangını (Baytop , 1985: 78),
- 1703-1704 Yangını (Ergin, 1995: 1191),
- 1894 Depremi (Goodwin, 2012: 451),
- 1998 Mısır Çarşısı girişindeki patlama (Gündem Haberleri, 1998),
- Covid-19 Pandemisi (Gökmen, 2020).

1.8. Drog, Eczacılık ve Aktarlık Kültürü

TDK'da drog, “Hayvan ve bitkilerden kurutularak veya özel metotlarla toplanarak elde edilen, eczacılık ve kısmen sanayide kullanılan ham veya yarı ham madde anlamına gelirken; aktar ise hayvan ve bitkilerden kurutularak veya özel metotlarla toplanarak elde edilen, eczacılık ve kısmen sanayide kullanılan ham veya yarı ham madde” olarak geçmektedir (TDK, 2024).

Bizans Döneminde'de drog ticaretinin merkezi İstanbul olmuştur (Faydaoğlu & Sürücüoğlu, 2011). Bizans Dönemi'nden beri tedavi amaçlı bitkisel droglar kullanılmış ve bunları tedarik eden esnaf “herbarius” olarak adlandırılmıştır (Turhan & Kadioğlu, 2022). İlaçlar için satılan drog ve baharatları satan aktarlar Ayasofya yakınında bir sokakta toplanmıştır. Kokulu drog ve boyar maddeler için ise esnaf Sultanahmet Meydanı civarına konumlanmıştır (Baytop, 1984: 18).

Osmanlı Dönemi'nde ise Mısır Çarşısı inşa edildiğinde henüz eczacılık bir meslek olarak gelişmediğinden ilaç için satılan droglar “aktar” ya da “attar” adı verilen esnaf tarafından satılmaktaydı (Yıldırım, 2009).

Mısır Çarşısı esnafı diğer çarşılar göre farklı dönemlerde farklı imtiyazlara sahip olmuştur. Mısır Çarşısı'nda toptan satış Yahudi simsarlar tarafından yönetilmiştir. Aktarların tellalbaşlığı yahudiler tarafından yapılmıştır (Erdimir, 1999: 562). Çarşı esnafı Yahudi tüccarlardan toptan olarak ithal drog ve baharatları alıp, küçük esnafa perakende olarak satabilmiştir (Baytop, 1984: 52). Esnafın ayrıca çiğ kahve, şeker ve kalay metalini ithalatçılardan alıp diğer esnafa mezat yoluyla satması da dönem dönem çıkarılan fermanlarla kendilerine hak olarak verildiği görülmektedir (Baytop, 1994).

Mısır Çarşısı ve aktarları gezen botanikçi John Sibthorb, burada satılan tıbbi ve faydalı olan bitkilerin Latince isimlerini ve kullanım alanlarını kaydederek bir liste hazırlamıştır. Bu listede 38 bitki adı bulunmaktadır (Baytop, 2006).

19.yy'da eczacılık sektörü ortaya çıkana kadar³ Osmanlı'da yaşayanlar sağlık sorunları için çeşitli esnafa başvurarak çare aramışlardır. Bu durumda yanlış ilaçlar yüzünden ölenler dahi olmuştur. Bu ölümlerin artmasının üzerine de eczacılık hakkında düzenlemeler yapılarak, ilaç ve hammadde satan esnaf bu işten men edilmiş ve denetimlerde kontrol edilmeye başlanmıştır (Yıldırım, 2009: 282). Belediye Sağlık Müdürlüğü tarafından artan denetimler sebebiyle, I.Dünya Savaşı esnasında, Mısır Çarşısı, “ilaç pazarı”ndan “baharat çarşısı”na dönüşmüştür (Baytop, 1985: 81). 1894 yılında yaşanan depremde büyük zarar gören Kapalıçarşı yorgancı esnafının Mısır Çarşısı'nın bir bölümüne yerleştirilmesinin de buna etken olmuş olabileceği düşünülmektedir (Durhan & Özgüven, 2021: 256). Nihayetinde 1930'lara gelindiğinde çarşı içinde mobilya bile satıldığı bilinmektedir (Ülgen, 1933: 92).

Mısır Çarşısı'nda tedavi amaçlı satılan kaynaklarla uyumlu bitkilerin detaylı bir tablosunu Havva Fatıma Özdemir'in yüksek lisans tezinde bulmak mümkündür (Özdemir, 2021). Yine de geçmişten günümüze tedavi amaçlı kullanılan ürünlerin bazılarını örnek vermek faydalı olacaktır:

³ “Beledi ispençiyarlık sanatının icrasına dair nizamamname” içerisinde eczacılık bir meslek olarak ilk yasal düzenlemeye tabii olarak zikredilmiştir. Bkz. (Baytop T. , 1985, s. 104).

Sarılık için acıdülek ve eşekhiyarı (Demirhan, 1974: 151-152); ağrı kesici için anason (Demirhan, 1974: 36); şeker hastalığı için karadut yaprağı (Demirhan, 1974: 90) ve saz kökü (Demirhan, 1974: 133); göz hastalıkları için çemezan (Demirhan, 1974: 56); kırık çıkık için havacıva otu (Demirhan, 1974: 72); sıtma için kantaron (Demirhan, 1974: 87); egzema tedavisi için mayasıl otu (Demirhan, 1974: 110); boğmaca ve vereme karşı merkep sütü (Demirhan, 1974: 113); nezle tedavisi için suut kökü (Demirhan, 1974: 138) satılmıştır.

Sülük de çok satılan droglar arasında yer almıştır. Hatta birçok rekonstrüktif cerrahi kliniğin İstanbul'da sülük temin yerinin Mısır Çarşısı olduğu bilinmektedir (Kuvat, vd., 2006).

Bunların yanında büyü bozmak için yılan gömleği (Demirhan, 1974: 153); nazar ve telkin tedavisi için üzerlik tohumu, öd ağacı, misk (Demirhan, 1974:160) gibi droglar satılırken, büyü ve tılsım içi kullanılan gül, misk, karabiber tanesi, dardağan darısı, domuz yağı, yılan derisi, yarasa, kirpi kanı gibi bazı maddeler de satılmıştır (Bayrı, 1972).

Evliya Çelebi Seyahanesi'nde de Mısır Çarşısı aktarları ile ilgili zencefil, kakule, tarçın, hatayi sümbülü, ödağacı gibi toplam 3070 adet ilaç olduğu bunlardan ilaç yapıldığı; amercilerin dükkanlarını amber ile süslediği; buhurların, aselbend, günlük, sümbül-, hıtai ve buhur-i nebi ile süsleyip buhur yakılarak geçtiği yazmaktadır (Kahraman, 2003).

Ayşegül (Demirhan) Erdemir'in de bahsettiği gibi Mısır Çarşısı'nı sadece baharat ticareti yapan bir mekan olarak düşünmekten ziyade tıbbi folklorümüzdeki yerinin önemini anlamak gerekmektedir. Ayşegül (Demirhan) Erdemir'in "II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri" çerçevesinde "Geçmişte, Günümüzde Mısır Çarşısı ve Tıbbi Folklorümüzdeki Yeri" araştırmasında da bahsettiği üzere Mısır Çarşısı "ilaç pazarı" olarak da geçmektedir. Yine aynı çalışmada aktar dükkanlarında sadece basit ya da kompoze drogların değil aktarların hazırladıkları tiryak, kırmızı, şurup, macun, merhem, kurs, tentür gibi bazı karışımların da satıldığından bahsetmektedir. Günümüzde bu gibi fonksiyonlarını yitirse de 1982 yılında yapılan araştırma bazı eski aktarların birtakım ilaç

formüllerini ilkel olarak bildiğini göstermektedir. Bu bitkisel tedavilerin yanında o dönemde telkin tedavisinin de hala var olduğunu görmekteyiz (Erdemir, 1982).

Zamanla değişime uğrayan Mısır Çarşısı'nda aktar sayısında çok ciddi azalma olmuştur. Ayşegül (Demirhan) Erdemir'in 1982 yılındaki araştırmasında aktar dükkanı sayısının 8-10 olduğu görülürken; Turhan Baytop'un Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedi'sinde yazdığı "Mısır Çarşısı" maddesinde de 1994 yılında sadece 9 aktar dükkanının kaldığını görmekteyiz. Aktarlar dışında kalan diğer dükkanlar ise farklı zamanlarda farklı ticaret erbabına ev sahipliği yapmış ve zamanla yabancı turistlerin alışveriş yaptığı, gezdiği bir çarşı halini almıştır (Baytop, 1994).

Bu dükkan sayılarında azalma görülse de yakın zamanda yapılan araştırmalar bazı gelenek ve alışkanlıkların devam ettiğini göstermektedir. Özellikle yakın zamanda yaşadığımız Covid-19 Pandemisi süreci sonrası Büşra Keleş'in yaptığı "Covid-19 Pandemisi Süresinde Halkın Tedavi ve Sağlık Koruma Amacıyla Kullandığı Baharatlar: İstanbul İli Tarihi Mısır Çarşısı Örneği" araştırmasına göre, araştırmaya katılan Türk katılımcıların %90'ı pandemi süresince tedavi amaçlı baharatları kullanmayı tercih etmiştir. M.Ö. önceden günümüze hem tedavi hem de damak tadı için günümüzde de aktif kullanılan baharatların lezzet dışında bu amaçla kullanımı yerleşmiş bir kültür örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Keleş, 2023).

İKİNCİ BÖLÜM

MISIR ÇARŞISI'NIN SON OTUZ YIL İÇERİSİNDE GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİM: DÜNDEN KALANLAR

Araştırmanın bu bölümünde on dört kişiyle yapılan görüşmelere yer verilmektedir. Görüşülen kişilerin anonimliğinin korunması amacıyla kişilerin açık isimlerini kullanmak yerine harfler kullanılmıştır. Görüşülen kişiler için kullanılan harfler ve yaş, cinsiyet gibi araştırma açısından bilinmesi gerekli olan temel bilgiler tablo halinde ekler kısmında verilmiştir (Ek 2).

Geçmişten günümüze İstanbul, ticaret için önemli bir buluşma noktası olarak kendini kanıtlamıştır. Haliç limanından başlayarak Divan Yolu'na ilerleyen tarihi rotada, Kapalıçarşı'ya varmadan önce, limanın hemen yanında Yeni Cami külliyesi görülmektedir. Bu külliye, hem dini hem de ticari işlevleri ile şehrin kültürel zenginliğini ve tarihsel derinliğini yansıtmaktadır. Külliyenin belki de en önemli unsuru olan Mısır Çarşısı, sadece ticari bir mekan olmanın ötesinde, tarih boyunca İstanbul'un ticaret ağının merkezi bir parçası olarak öne çıkmıştır. Çarşı, günümüzde de, farklı kültürlerin ve ticaretin buluşma noktası olarak işlevini sürdürmektedir (Taşkın, 2020). Mısır Çarşısı, hem yerel halk hem de uluslararası ziyaretçiler için önemli bir alışveriş ve etkileşim alanı oluştururken, aynı zamanda İstanbul'un kozmopolit yapısının bir sembolü olarak değerini korumaktadır. Bu yönüyle, şehrin tarihi ve kültürel mirasının yaşatılmasına katkıda bulunan önemli bir yapıdır.

2.1. Dünyayı Ayağına Getirmek

Dünyanın her yerinden gelen insanlar için buluşma noktası olmasının yanı sıra; geçmişten günümüze yaşanan krizleriyle, restorasyonlarla çarşı içerisinde çalışan kişilerin de sosyalleşme alanı olmaya ve T.C vatandaşlarının da buluşma ve alışveriş yapma noktası olmaya devam etmektedir.

Bu çerçevede baktığımızda esnafın dünya ile iletişimine kendi cümlelerinden örnekler vermek uygun olacaktır.

“Hele dünya da çünkü buraya geliyor, dünyayı tanıyoruz. Dünyadan bi kapımız oldu. Her ülkede şu an için bizim bi arkadaşımız, eşimiz, dostumuz var, görüşüyoruz.” (H.P.,16.12.2019).

“Çok fazla film çekiminde burda ev sahipliği yaptık. Çarşı olarak aktörleri, dünyadan gelen aktörlere hizmet ettik, gördük. Mesela Ceci Çen (Jackie Chan) bi ara İstanbul’da film çevirmişti Mısır Çarşısı’nda. Ceymis Bond (James Bond) burda çevirmişti Mısır Çarşısı’nda.” (H.P.,16.12.2019).

“Esnaf olarak, müşteri olarak yani çok var. Allah rahmet eylesin, rahmetli İçişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ben kasaplık yaparken; eski Mısır Konsolosu Bebek’teki her cuma et almaya gelirlerdi bana. Hakan Elyaban, Cemil İpekçi devamlı benim müşterimdi. Devamlı et alırlardı. İstanbul’un saygın, kültürlü beyefendileri, hanımefendileri bu çarşıdan alışveriş yapardı.” (R.L.,06.12.2022).

“Mesela bu hükümetin bize en çok faydalarından birisi. Biz bu sektörde olduğumuzdan dolayı. Türk Havayollarının uçuş noktalarının yükselmesi hiç ummadığımız ülkelerden turist geliyor son on yılda. Mesela soruyorum: “Nerden geliyorsunuz?” ya diyorum böyle bi ülke mi var. İşte Afrika’nın bi uç yerinden, küçük bi ülke. Yani büyük ülkeleri biliyoruz ama hiç duymadığımız ülkeler. O da aslında hükümete bu konuda teşekkür etmesi lazım bu konuda turizmcilerin.” (B.T., 07.12.2022).

“Dünyanın her köşesinden insan geliyo. Yani Tibet’inden tut da Alaska’sından ne biliyim işte Latin Amerika’nın her ülkesinden, Afrika’nın, Asya’nın her ülkesinden ve o insanların dillerine, kültürlerine, ananelerine, duygu ve düşünceleri bizim işimiz özellikle bayanlara hitap ediyo. Ondan dolayı onlarla aynı benzerlikte düşünmen gerekiyo. Onların beğeneceği tarzda mallar koyman gerekiyo. Biz bu işi yirmi senedir biraz çözdük gibi. Ondan dolayı gelen insanlar bize çoğu ilk defa geldiği için daha çok çeşit görüyo çünkü bizim tamamen gümüş ve beğenisi de oluyo.” (A.D., 17.12.2022).

“Öyle bişey ki dünya çok küreselleştiği için, ufaldığı için dünyanın herhangi bi ülkesinden düşünün tekrar benim dükkanıma gelip beni ziyaret eden müşteri oluyo. Hem de bikaç sene de bir.” (A.D., 17.12.2022).

“Sürekli insanlarla diyalog halindesiniz, sürekli onlarla muhattap halindesiniz. Farklı farklı ülkeden gelen insanlarla sürekli iletişim içindesiniz. Ve şöyle de güzel bi avantajı var, bütün dünyayı ayağınıza getiriyosunuz.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“Dünyanın bütün ülkelerinde 180 ülke aşağı yukarı bunun 100-150 tane ülkeden çok enteresan müşterilerimiz oluyo yani. Bunların içersinde hiç lokum tatmayan var. Seramik hiç görmeyen var vs yani değişik bişey geliyor.” (M.Ş.E., 17.03.2023).

“Ama enteresan çok böyle değişik insanlarla da karşılaşıyoruz. İşte ikram ettiğimizde normal, üstüne başına bakıyosun sonra içeri girerken ya bi tane kral oluyo ya bi yerin bilim adamı oluyo. Çok enteresan böyle. Bilemiyosun ama onu etkileyebiliyosun yani bi çayla bi lokumla profesör, kral bile sana dönüp aa bu ne diyor ona bişey satabiliyosun.” (M.Ş.E., 17.03.2023).

“O da işte tabi bu ipek üzerinde kumaş yaptığımız, onu arzu edersen bizim 69 numarada fotoğrafımız var orda, dükkanda. Orda işte ipek değişik bizim annelerimizden kalan motifler vardı. Kanaviçe dediğimiz tıgla iğneyle yaptığımız, Osmanlı’dan kalan değişik ürünlerden üzerine yapmıştık. Bu da kraliçe Elizabet’i (Kraliçe II. Elizabeth) çok etkilemişti. Ona yastık böyle kırlent tarzında hayat ağacı yapmıştık işte üzüm salkımı tarzı şeyler. Çok enteresan hiç görmedim demiş. Böyle bi şey olmadı yani çok farklı bişey. İpek üzerine kumaş üzerine çok değişik bi ürünümüz vardı. Ondan bi şeyetmiştik. Hem hediye vermiştik mesela cumhurbaşkanımız da geldi bize. Ona da biz burda ayetli tabak yapmıştık. Ayet-el kürsü. Ona da hediye ettik. Onun da çok hoşuna gitmişti. Yaşıyoruz bazen böyle. Evet evet Katar Prensesi gelmişti. Bu şu anki Katar’ın kralının ablasına gene bi şey vermiştik ona da o bahsettiğim ürünlerden ipek üzerinde. Ama ona yatak örtüsü verdik yani değişik bi ürün normalde yok. İpek örtü üstünde de el işleme, kasnak üzerinde yapılan bi ürün. Çok farklı bişey. Onu çok değişik görünce onu bizden talep etti. Yani kraliçenin aşağı yukarı 30 tane yatak odaları varmış saraylarında bizden 30 tane talep etti ama elimizde 15 tane var. Bütün mağazaları topladım yani çünkü çok satılan bi ürün değil çok da pahalı yani ipek üzeri. Bir senede işte 6 ayda ancak bi tane çıkıyor. Öyle bi hatıramız vardı, ona da ikram etmiştik, satmıştık öyle.” (M.Ş.E., 17.03.2023).

Hem Kapalıçarşı hem Mısır Çarşısı’nda esnafılık yapmış olan T.Ş.N.’nin, iki çarşıda da misafir ettiği tanınmış kişilere dair verdiği örnekler:

“Ben Şakira dedi. Şakira (Shakira) kim bilmiyorum ben tabi şu var internet yeni yeni bizim ülkemizde çoğalıyor, internet yok, fakir bi ülkeyiz şu andaki gibi kimsenin cebinde ayfonlar yok. Şu an insanlar tabletlerle sokaklarda geziyorlar. Nerde tablet? Nerde telefon yok öyle bişey. Gözlüğünü çıkarttı gene tanımadım. Dedi hani böyle dans yapıyorum, kalçasını salladı. Gene anladım. En son dedi hani siz Şakira (Shakira) belleri satıyosunuz ya bunları dedi ben çıkarttırdım deyince ben anladım Şakira (Shakira)’ymış. Vov dedim sen o musun? Hemen bi fotoğraf çektirdim. Dükkanda hep vardı benim. Bunun haricinde Amerikan Birleşik Devletleri başkanıyla bire bir konuştum, fotoğrafım var. Bir sürü sanatçıyla akıllara gelmeyen o kadar çok. Kemal Sunal olsun, İlyas Salman olsun, Müjde Ar, Bülent Ersoy, Banu Alkan, Serpil Çakmaklı bunların hepsiyle fotoğraflarım var. Neden? Kapalıçarşı zamanında bunlar hep çok gelirlerdi. Orhan Gencebay her hafta gelirdi, Zeki Müren rahmetli kaç sefer gördüm. Onun haricinde Tansu Çiller bire bir, en yakın daha şurda Dışişleri Bakanı, duruyodum böyle çarşımın içinde bi geldi omzuma vurdu. Selamın Aleyküm dedi, Aleyküm Selam bakanım napıyosunuz dedim. Dedi sizi ziyarete geldik. Bunun gibi. Tayyip Erdoğan Belediye Başkanıyken Mısır Çarşısı, Kapalıçarşıya kaç sefer geldi. Kaç sefer görüştük. Efendi Hazretleri, İsmail Hacı Efendi hazretleri, onun

hocaları, Balkanlı hocam, Cübbeli hocam hepsiyle o kadar çok. İster istemez görüşüyorsunuz.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

“Katar Prensi’nin kızının kızıymış. Bundan 5 sene önce, 160bin lira paralarını aldım bir kalemde. Bu tip yani o da benim şansım imkanı yok, onun benim ayağıma gelme imkanı yok. Burda bana bradır diyip fotoğraf çekti, mutlu olarak gitti. 18 yaşında bi kız. Ülkesine gitsem sarayının kapısından geçemem belki. İşte burası bambaşka bi yer. Burda her şey olabiliyor, gerçekten gizemli bi yer.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Dünyayı ayağına getiren esnafın kendi arasında etkileşimini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Çünkü buluşma noktası olması dışında aynı zamanda Mısır Çarşısı’nı hala bir sosyalleşme mekanı olarak görmek de mümkündür (Hande Apak, 2017).

2.2. Esnaf Aktiviteleri ve Mısır Çarşısı

Mısır Çarşısı’nın tarihsel süreç içerisindeki dönüşümü, esnafın sosyal aktiviteleri üzerinde belirgin bir etki yaratmıştır. Geçmişte, çarşıdaki esnaf, daha düşük iş yükü ve daha az ticari yoğunluk nedeniyle düzenli sosyal etkinliklerde bulunmaktaydı. Ancak, günümüzde artan iş hacmi ve sürekli iş temposu, bu tür sosyal etkileşimlerin azalmasına neden olmuştur. Esnafların yoğun çalışma saatleri, sosyal faaliyetlere katılımı sınırlamış ve çarşının sosyal dinamikleri önemli ölçüde değişmiştir. Aşağıdaki alıntılarda eskiden yapılan esnaf aktiviteleri ve günümüzdeki aktiviteler arasında farklılıklara göz atmak mümkündür.

“Biz daha önceleri burda esnaf arkadaşlarla toplanır kahvaltılar yapardık. Ramazan şenlikleri düzenlerdik. Sohbetlerimiz çok iyiydi. Şu an bunlar hiç birini yapamıyoruz.” (H.P.,16.12.2019).

“Tabi tabi yani ramazanlarda çarşıya sofralar kurup burda iftarlar yapardık. Semazen gösterileri yaptık bi dönem ramazanlarda.” (H.P.,16.12.2019).

“Yazları mesela tekne kiralanıp, Boğaz seyahati boğaz turu yapılıyordu, yeme, içmeli. Daha başka böyle ama o zamanlar Pazar günleri çalışmıyoduk. Pazar günleri bazı aktivitlerimiz oluyodu. Şu an Pazar günleri de açık olduğu için. Aktivite yapcak zaman da kalmadı. Mesela Büyükkadaya’ya tekne turları düzenleyip Büyükkada’da arkadaşlarımız gidip yüzüyolardı. Hep beraber piknik havasında geçiyodu.” (H.P.,16.12.2019).

“Tabi. Önceden yemek falan olurdu. Yılda bi kere iki kere. Rahmetli efendim kimdi o Çetin Amca vardı, Malatya Pazarı’nın sahibi. O dernek başkanıydı çarşının. Çok iyi bi başkandı çok faal biriydi. Böyle Mısır Çarşısı’nda şey yemek düzenlerdi. Yılda bir de olsa iki defa da olsa. Yemek düzenlenirdi efendime söyliyim işte bi gece yaparlardı şunu bunu yaparlardı. Eskiden mesela ramazanda oruçta, oruç burda açtığımız zamana denk geldiğinde, millet esnaflar caddeye masaları serer hep birlikte beraber yemek falan yenirdi. Hiçbiri yok şimdi. Herkes kendini düşünüyö. Gemisini kurtaran kaptan oldu herkes.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Şöyle hafta sonları o zaman pazar günleri kapalıydı çarşı öyle hatırlıyorum. Pikniğe gidilirdi. Toplanılır bir yemeğe gidilirdi. Özel günlerde mesela yılbaşı falan esnaf toplanır ama aileler falan çoluk çocuk.”

“Ya otuz sene öncesi ve daha öncesi. Ama mutlaka hafta sonları, özel günler, illaki böyle düğün bilmem ne şu falan değil, aylık şeyleri vardı. Toplantıları diyim ben. İşte çocukları atarlardı bi odaya, biz hepimiz bi arada oynardık falan. Öyle ama onlar şu anda yok hepsi bırakıp gitti.” (S.S., 06.12.2022).

“E tabi yemeğe giderdik, öğle yemeklerimiz vardı. Herkes öğlen bi yemek yapardı, öğlen yemeğimizi paylaşırdık. Keyif yapardık yani keyifliydi. Yazın tekne tutardık, tekne turuna çıkardık akşamları işi kapattıktan sonra. Keyifli günlerdi, güzel günlerdi, hayal gibi kaldı. Öğlenleyin mangal yakardık Yeni Cami’nin bahçesinde.” (R.L.,06.12.2022).

“Yani zamanı yakalamıyosun. Şimdi biz burda ticaret yapıyoruz yani şimdi öyle bişey düşünün Merve Hanım burdan çıkan bi müşteri, bu lokasyonu biliyo musunuz siz? Şimdi burda eğer bulamazsa Sirkeci’ye gidiyo, Yerebatan’a, Ayasofya’ya, Sultanahmet’i görüyö. Ordaki mağazaları da gezabiliyo. Orda bulamazsa Arasta’ya gidiyo. Arasta’da bulamazsa Kapalı Çarşı’ya gidiyo. Kapalı Çarşı’dan ne biliyim Beyazıt’a gidiyo. İlla ki istediği bişeyi bulabiliyo. Bi daha o müşterinin bana geldiği zaman bi daha dönüşü zor oluyo. Ancak ve ancak çok istediği, çok beğendiği ve dışarda göremediği bi ürün olursa ancak onu almak için tekrar gelebiliyo. Anlatabildim mi? Ondan dolayı zamanımız kısıtlı. Çünkü bi müşteriyi şimdi şöyle bakın benim mağzamda her dil konuşuluyo. Bi tek Çince, Japonca hariç. Dünya’nın bütün dilleri konuşuluyo. Yani Hintçesi, Urduca, Türkmen Türkiye Cumhuriyeti efendim, İspanyolca, Arapça, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Portekizce her dil konuşuluyo. Ondan dolayı bizim burda malı servis edip, o malı karşıdaki müşteriyi ikna edip, onun da beğenisini kazanıp, pazarlık yapıp, çünkü pazarlıksız avm gibi düşünmeyin burayı, pazarlık yapıp, o müşteriye o malı satma noktasına geldikten sonra o aktivitelere katılamıyosun işte. Çünkü önce iş oluyo anlatabildim mi? Lak lak olmuyo. Ondan dolayı bizim işimiz sadece zamana göre ayarlı oluyo.” (A.D., 17.12.2022).

“Hayat ona götürüyö çünkü şartlar ağırlaşıyor, kiralar artıyo. Ne biliyim aidatlar, genel giderleri. Onun için onu karşılayabilmek için biraz fazla çalışman gerekiyo. Ondan dolayı da zamanımız olmuyo kimseyle diyalog anca cenazedir Allah korusun, ne biliyim işte özel düğündür filan ancak özel

günlerde beraber olabiliyoruz. Onun haricinde burdaki arkadaşlarla, dostlarla görüşülmüyor. Sabahları selamlaşıyoruz, akşamları vedalaşıyorsunuz, öyle.” (A.D., 17.12.2022).

“İnsanların sosyal faaliyetleri bitti. Birlik beraberlikleri bitti. Arkadaş, akraba, dost ziyaretleri bitti. Çünkü diğer arkadaş salı günü izin yapıyorsa ben perşembe yapıyorum. Ondan dolayı bi uyumsuzluk var. Ama gene de cenaze olsun, düğün olsun birleşmeye çalışıyorlar. Eskiden piknik yapardık hafta sonları, işte arkadaşlarla denize giderdik. Çoluk çocuk hep beraber eğlenirdik, pazartesi de işimize gelirdik dinlenmiş vaziyette ama şimdi onların hiçbirisi yok.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Bizde sadece işte beraber, iş arkadaşlarımla iş çıkışı oturuyoruz bazen mesela sonra eve gidiyoruz.” (A.C., 31.01.2023).

“Aslında çarşıda şöyle bi durum var. Sabah 8’de geldiğimiz için akşam 7 buçuk-8 bünye yorgun olduğu için kimsenin bi aktivitesi yok.” (A.A., 17.03.2023).

“Eskiden bahsettiğiniz yani uzun seneler öncesi o zamanki şeylerin teknoloji sıfır derece. Haberleşme yok. Görüşme yok. Anca bir araya gelip onu paylaşıp görüşüp. Ama şimdi her şey ayaklar altında, elinin altında. Daha önce yurt dışına çıkma şansı çok azdı e şimdi istediğin dakika uçaklarla imkanlar var. Yani aktiviteler ondan dolayı. O nesil de kalmadı. 50 yaşındaki şu anda çarşıda, 50 sene önceki abilerimiz şu anda yok. Maalesef. Var işte birkaç tane baba durumundan ama onlarda hastalıktan dolayı geri planda. Şimdi yeni nesilin istek ve talepleri o aktiviteler çok farklı. Burdakiyle onların istekleri şimdiki. Ben çocuğumla ortak aktivite yaşayağım hiçbir şey yok. Ben 50 yaşındayım çocuğum 22 yaşında üniversiteyi bitirmiş, 25 yaşında. Ortak bi yanımız yok yani. Aktivite olarak. Kafeye gider oturur nargile içer, benim gitme şansım yok. Gezmeye gider, benim gitme şansım yok. Ama eskiden işte balık tutmaya giderler, pikniğe giderler, bi düğünde dernekte toplanırlardı. Şimdi şartlar çok farklı olduğu için aktiviteye olma şansı çok az.” (M.Ş.E., 17.03.2023).

“Mesela Kapalıçarşıyla Mısır Çarşısı’nın ben futbol maçı yaptığını biliyorum, anımsıyorum tabi. Çünkü o zamanlar bu kadar çok bayan arkadaşımız çalışmıyordu.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Değişen ve dönüşen dünyada geçmişe kıyasla farklılıklar gözlemlenmekle beraber esnaf arasında geçmiş yapılan aktiviteler ve şimdiki aktiviteler arasında da değişim dönüşüm olduğunu söylemek mümkündür.

2.3. Eski Esnaflık (Esnaflık Üzerine Değerlendirmeler)

Mısır Çarşısı'ndaki esnaflık geleneği, tarihsel olarak samimi insan ilişkileri ve güven temeli üzerine inşa edilmiştir. Eski dönemlerde, esnaf arasında güçlü bir topluluk bağı ve kişisel güven ilişkileri mevcutken, günümüzde bu dinamikler değişim göstermiştir. Yeni esnafın sektöre girmesiyle birlikte, geleneksel esnaflık kurallarının ve uygulamalarının bazıları unutulmuş veya göz ardı edilmiştir. Bu değişim, yeni sistemlerin ve iş yapma yöntemlerinin getirilmesine neden olmuş ve esnaf kültüründe önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Bir önceki başlıktaki konuyla ilintili olarak eskiden etkileşimleri daha kuvvetli olan esnafın, günümüzde bu etkileşimin azaldığına tanık olurken kendilerinin eski esnaflık hakkında ne düşündüklerine de bakmak yararlı olacaktır.

“Eskiden esnaf etiği denen bi kural vardı. Şimdi o yok. Bi anımı anlatayım: 1980li yıllara ait yine. 84-85 tam olarak hatırlamıyorum. Bizden alışveriş yapan bi beyefendi, bizde alışverişi bitirdikten sonra, bizim o zaman çeşit olarak bulundurduğumuz şey sadece baharattı, baharat satıyoduk biz. Akabinde ufak tefek böyle kuruyemişlerimiz de vardı böyle kuruyemiş de satıyoduk. Beyefendi şöyle dedi, dediki: “ Sizde işte antepfıstığı da var mı?” Tabi benim bi ustam vardı, o hemen bi kaş göz işareti yaptı. Dedi : “ Beyefendi biz siftah ettik yan komşumuzdan alabilirsiniz kuruyemişi.” Dedi. Ben bu sahneyi görünce baya bi duygulanmıştım. Yani hakaten yani o günden bugüne insanların ne kadar bencil, egoist bi şekle geldiğini şu anda görmüş bulunuyorum. Yani eskiyle bu zaman arasında çok fark var. Esnafılar olsun, çalışanlar olsun.Bi kere çalışanlar ustasının sözünden dışarı çıkmazdı. Ustası otur demeden oturmazdı. Yemek yemeye giderken ustasından izin alırdı. Efendime söyliyim, bişey almaya giderken ustasından izin alırdı. Şimdi öyle bişey yok. Herkes kafasına göre ben gidiyorum, ben yapıyorum, ben ediyorum. Yani şöyle söyliyim aslında bu hegemonya değil, bu ahlaki bi etik. Yani saygı, ustaya duyulan bi saygı. Ustanın da çırağına duyduğu sevgiden kaynaklanan bi ortam vardı. Heralde biz o ortamı kaybettik.” (F.S., 21.09.2022).

“1990'dan sonra benim gözümde olay bitti. Yani 93,94. E belki de bizim jenerasyonun sonlandığı bi dönemdi bilmiyorum. Yani tabi insanların yaşam standartları değişti, ihtiyaçları değişti, efendime söyliyim gözlemleri değişti, karşı tarafa karşı olan duyguları değişti, yani bunların hepsi değişti. Şimdi hani ben biraz önce bi örnek verdim: Esnafın esnafa saygınlığı yani ben siftah ettim hadi komşum da siftah etsin ordan alın. Ooo öyle bişey yok şimdi. Hep bana hep bana hep bana hep bana. Bu zihniyet egoist, bencil bi zihniyet var yani. En ufak tefek bişeyden bile mesela esnafılar arasında böyle hani küsme darılma oluyo. Önceden öyle bi şey yoktu. Yani küsme darılma olsa bile hani bayram gelir, seyran gelir millet birbiriyle işte helalleşir,

efendime söyliyim işte hatam varsa affet, benim hatam varsa sen affet. Böyle konuşmalar geçerdi, şimdi yani şu çarşının içinden hangi kapısından girersen gir doğru dürüst kimse kimseyi tanımaz. Ama önceden öyle değildi. Herkes herkesi tanırdı, bilirdi. İşte bu şundan kaynaklanıyo dediğim gibi. İnsanların bakış açıları değişti, karşı tarafa olan duyguları değişti.” (F.S., 21.09.2022).

“Esnaf ilişkileri yok artık. Artık kim kimin müşterisini nasıl çalar onun derdinde. Yüzüne gülüp arkadaş gibi arkadan iş çeviriyo millet maalesef. Çok kötü oldu. Esnaf bitti yani her geçen gün, biraz önce dediğim konuşmanın başında. Her geçen gün bi eskisini aratıyo. Gerçekten öyle yani hiç esnaflık kalmadı. Esnafların aralarında organize ettikleri bi yemek, bi gece, herangi bi aktivite bi organizasyon da yok. Herkes geliyor burda birbirini görüyo selam veriyo, hayırlı işler diyo o kadar.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Şimdi biraz daha rakabet çoğaldı. Efendim, eski esnaflar gitti. Şimdiki yeni dükkan sahipleri üç, dört ortaklı hepsi. Onlar da işte kazanılan para diyelim üçe dörde bölününce daha çok sıkıntı, stres.” (B.T., 07.12.2022).

“Tabi ki, tabi ki, daha köklüydü. Onlar da hep dededen, babadan geçtiği için biraz yani para yönünden daha güçlülerdi diyelim. E şimdikiler zaten üç dört kişi bir araya gelip bi dükkan satın almış, devralmış diyelim. E o da borç dert içinde, daha çok saldırıya geçiyo. Müşteriyi bozuyolar, efendim biraz kendini bilmezler var. Yani ben burda şey ismi vermiyim iyi olmaz ama bölge ismi vermiyim ama işte turistlere, genç hanımlara laf atmalar, kötü konuşmalar. Bu tip, o müşteriyi de rahatsız ediy o aynı zamanda.” (B.T., 07.12.2022).

“Yardımlaşma vardı. Mesela arkadaş da esnaftır, bugün satış yapmış sabahleyin, başka birisi daha geliyor, “ben satış yaptım arkadaşımдан al” diyebiliyodu. Şimdi onlar yok.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Dostluğu bitiriyor. Yani burda günün on iki on dört saate yakın bi zamanı harcıyoruz. Yeri geliyor eşimizi o kadar görmüyoruz, çocuğumuzu o kadar görmüyoruz. Ama arkadaşları on dört saat görüyorum. E şimdi bunla dostum olmazsa yalnızca alışveriş olarak, parasal olarak bakarsak işte dostluk orda bitiy o. Manevi yönden bakıp, parasal yönden bakmasa ben buna gerçekten diyebilirim ki “Arkadaşım neyin var senin? Moralin bozuk, canın sıkılıyo, acaba neden? “ gerçekten soruyo, laf olsun diye sormuyolardı eski insanlar. Ben mesela örnek: evlenirken, bana Yahudi dediğimiz bi esnaf vardı yahudi şeyinde tabaasında. Bana dedi ki “ oğlum çarşıya çıkıcakmışın evlilik alışverişine”. Ha dedim abi evet çıkıcam. O zamanki para bana bin beş yüz lira para verdi. Sebep ne? Benim patronum değil, ben onun elemanı değilim ama ellerinde büyüdüğümüz için bi dostluk var. Bi amcalık, bi babalık, annelik. “ E oğlum bişey isterlerse yanında para olsun, mahcup olma” dedi. Yani bunu söyleyen esnaf. Benim çay verdiğim ve karşılığında ücret aldığım bişey. E bunu söyleyebiliyosa. ama şimdi yok o.” (M.A.K., 07.12.2022).

“E tabiki, eski esnaflar daha dürüst, daha namuslu, daha işine gücüne bağlı insanlardı. Şimdikiler biraz daha paraya yönelik, daha çok zengin olalım açısından düşündükleri için. O günün esnafılığı, o günün esnafının birbiriyle olan diyaloguyla bugünün esnafı arasındaki diyalog bugün yok, çok fark var.” (Ö.T.B., 25.01.2023).

“Benim komşum lavaboya giderken ya da abdeste gidersen, bi yere giderken dükkanını bize emanet ederdi Kapalıçarşı’nın içinde bakar mısın? Benim patronum da, benim de ustam derdi ki ilk müşteri geldiğinde oraya bak. Şimdi bakıyorsunuz insanlar birbirine dükkan emanet etmeyi bırakın adamın gözünün önünde müşteriyi çalıyolar. Hiçbir şekilde o esnaflık kalmadı.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

“Mısır Çarşısı da aynı şekilde. Baktığınızda insanlar birbirini çok çok seviyor. Evet şöyle bi şey var esnaf birbirine saygılı ama hiç kimse birbirini sevmiyo. Herkes birbirinin müşterisini bozmanın peşinde neden? Tamamen meteriyal, meteriyal, meteriyal. Kapitalist sistem.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

“Eskiden Kapalıçarşı ve Mısır Çarşısı piyasasına adam getirmek için adama kefil olmanız gerekiyordu. Aksi taktirde hiçbi kimse hiçbir şekilde işe almazlardı. Ama şu an kefil bırakın, adam bulamıyorsunuz çalıştırmaya. O kadar çok değişti, gerçekten çok değişti. Eskiden adam getirilerdi, “eti senin kemiği benim” derlerdi, şu an bi çırak geliyor işe başlıyo, çırağa bi bağırduğınızda yedi sülalesi Kapalıçarşı ya da Mısır Çarşısı’nda kapının önünde sizi bekler oldu. Yani otomatikman da oldu? Böyle olunca bizim piyasamızda adam yetişmez oldu.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Eski esnafılık üzerine yapılan değerlendirmeler, eski ve yeni esnafılık arasındaki dönüşümlere ilişkin jenerasyon/kuşak farkının etkili olduğunu göstermektedir.

2.4. Jenerasyon/Kuşak Farkına Dair

Mısır Çarşısı’nda gözlemlenen jenerasyon farkı, esnaf arasında belirgin değişimlere yol açmıştır. Eski nesil esnaflar, uzun yıllar süren tecrübeleri ve geleneksel iş yapma biçimleri ile tanınırken, yeni nesil esnaflar modern yaklaşımlar ve teknolojik yeniliklerle donanmıştır. Bu kuşaklar arası farklılıklar, iş ilişkilerinde ve müşteri etkileşimlerinde belirgin bir ayrışmaya neden olmuş, geleneksel esnafılık uygulamaları ile yenilikçi yöntemler arasında bir köprü oluşturmuştur. Esnafın, bu iki jenerasyon arasındaki farkları nasıl dengelediği ve entegrasyon süreçlerinin nasıl yürütüldüğü, çarşının güncel dinamiklerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

“Biz de 3, 2.kuşak, benden sonrakiler 3.kuşak, 3.kuşaktakiler de bu işe sıcak bakmıyorlar. Eğitim üzerine gidiyorlar, herkes eyitimini aldı, kendi bünyesinde doktor olan var, hakim olan var, savcı olan var işte mühendis olanlar var. Bizim babadan gelen, atadan gelen ticaretimize bu şekilde kendimiz idame ettirmeye çalışıyoruz. Nereye kadar gider? Allah bilir, biz çok fazla bilemiyoruz tabi.” (H.P.,16.12.2019).

“Yani çocukların çok sıcak bakmaması sektöre, kendi mesleklerini icra etmek istemeleri; benim oğlan mesela ezzacılık üzerine okuyo, ezzacı olacak okuyo. Ezzacılık yapıcam diyo. Kızım zaten avukat olmak istiyio, avukat olucak, e oğlum da, küçük oğlum da kendi aylem için söylüyorum, o da bu işe sıcak bakmıyor; o da kendine bi meslek bulucak. Nihayetinde bu iş bizde heralde biticek gibi.” (H.P.,16.12.2019).

“Şimdi günümüzün cenerasyonu çok farklı. Şu anki çocuklar, gençler kolay yoldan para kazanma, kolay yoldan zengin olma sevdasına düşmüşler. Yani bizim gibi emekliyerek, çalışarak gelen nesil kalmadı. Çok zora da gelen bi nesil değil. Herkes kendini bağımsız, hür, kendine böyle yeticek gibi hissediyio. Çok söz dinliyen nesil de kalmadı. Herkes diyoki yani beni çocuklarımı biliyorum. Ben kendim yaparım, kendim ederim. Baba mesleğinden değil, kimsenin yardımını almadan, kendi ayaklarının üzerinde durmak istiyorum diyip açılıyorlar.” (H.P.,16.12.2019).

“Önceden babadan oğula geçen bi sistemdi bu şimdi babadan oğula geçmiyor çünkü oğul bu işi beğenmiyor. Ya oğul daha böyle rahat efendime söylüyim, daha geniş masaüstü işi tercih ediyio, “ya diyo baba diyo benim işim var zaten ben bilgisayarla işimi hallediyorum masaüstü efendime söylüyim, sen devam et baba devam edebildiğin kadar bakarsız” diyip geçiştiriyor.” (F.S., 21.09.2022).

“Bizden sonraki nesil esnaflığı sevmiyorlar. Onların para kazanma yöntemleri daha çok, internet ve daha rahat. Daha kolay, daha az yorularak, daha az mesai harcıyarak. O yüzden onlar sevmiyio.” (S.S., 06.12.2022).

“Bi işletmenin ömrü kaç sene? Yani jenerasyon farklı çok fazla. Yani şimdi sizde aynı şeyleri yaşıyorsunuz ailenizle. Annenizle, anneannenizle fikir çatışmaları illa ki oluyodur. Uyum sağlamaya çalışıyorsunuz. Bazen isyan ettiğiniz oluyodur. Şimdi baba-oğulun bir arada çalışması birazcık zor. Şu devirde zor. Çünkü kafa yapısı, mantalitesi fazla uymuyo. Şimdiki kuşağa biz Z kuşağı diyoruz siz de belki o kuşağa aitsiniz. 90 sonrası yani. Şimdi onların o kuşağın bizden farkı şu. Bi kere tatminsizler, özür dileyerek söylüyorum artı kendilerine özgüvenleri çok fazla. Daha çok içine kapanıklar. Kendi kendilerine yetebilme özelliğine sahipler. Fazla dışarı açılmamışlar yani kendi kabuğunda kaç tane arkadaşıyla ancak irtibat kuruyorlar. Bizim gibi ben mesela bi yere gittiğimizde en az on on beş araba filan giderdik yani gençken kızlı erkekli yani. Biz öyle bi jenerasyonduk

yani. Ama şimdi öyle bi jenerasyon yok. Çünkü hayat şartları ağır, bi sürü problemler var. Şunu söyliycem baba ile oğlun bir arada çalışması zor. Çünkü kafa yapısı uymuyor, çünkü biz çekirdekten yetiştik.” (A.D., 17.12.2022).

“Bu kadar her şeye erişebilirlik yoktu. Medya bu kadar faal değildi, telekomünikasyon bu kadar yoğun değildi. Bundan dolayı yeni jenerasyon farklı düşünüyö bizden. Ondan dolayı bu tarz sıcak satış bu tarz sıcak, eski usül iş yapıcığını zannetmiyorum.” (A.D., 17.12.2022).

“....ne biliyim yani bi de beğeniye, çeşide çok fazla, temaya çok fazla önem veren bi meslek olduğundan dolayı bizim işimiz biraz zor o konuda. Bundan dolayı benden sonraki, bizden sonraki jenerasyonun bu işi sürdüreceğine pek inanmıyorum.” (A.D., 17.12.2022).

“İnsanların doyumumsuzluğu. Doymuyoruz ve doymıycaz da. Eğer doysaydık onlar gibi olurduk, doymadığımız için de bu şekilde devam edecek gibime geliyo bana. Şimdiki nesil gerçekten doyumсу. Hem paraya doymuyor, hem güne doymuyor, haftalara doymuyor, aylara doymuyor. Baya bi doyumсуuz yani.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Esnaflık zor iş, diğer şey daha onlar için hem kariyer açısından avantajlı dolayısıyla onu tercih ettikleri, hem kariyer yapmak hem de okuduğu branşı devam ettirebilmek. Bu başka bi şey sonuçta bu bi esnaflık. Bu okul istemeyen bir meslek sadece çalışmayla devam eden bi olay. Ama öteki olayda okul şart, işte ihtisasını yapıcaksın, branşlarını yapıcaksın; profesör olucaksın, doktor olucaksın, mühendis olucaksın ama bizim mesleğimizde öyle bi şey yok. Biz alaylı yani. Sonuçta okulu olmayan ama babadan oğula devam eden bi iş.” (Ö.T.B., 25.01.2023).

Aslında alıntılarda da görüldüğü gibi babadan oğula geçen esnaflık kültürü yeni jenerasyonla beraber gittikçe azalmıştır.

2.5. T.C. Vatandaşı Olan ve Yabancı Uyruklu Çalışanlar Hakkında

Jenerasyon/kuşak farkında günümüz esnaflığında Mısır Çarşısı’nda çalışan genç kesimin çoğunlukla yabancı uyruklu olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumda yabancı uyruklu olan gençlerin birden fazla dil biliyor olmasının ve başka bir ülkeden gelip çoğunlukla burada para biriktirme motivasyonları olduğundan çarşıda iş bulmaları konusunda avantaj sağladığı ve işverenlerinin onları daha kolay tercih ettiği görülmektedir.

T.C. vatandaşı gençlerin burada çalışmama sebepleri arasında günümüz çalışma koşullarında ve gelişen teknolojiyle beraber gençlerin ayakta kalmadan bilgisayar başında daha az iş yaparak ve daha az yorularak hayatlarını kazanma istediğiyle ya da ticareti değil kariyer yapma istekleriyle örtüşmektedir.

Bu koşullara adapte olan T.C. vatandaşı gençler arasından baba mesleğini devam ettirmeye çalışan yeni nesil olduğu az da olsa gözlemlemek mümkündür.

“1990lı yıllara gidelim. Hatta 1980li yıllarda burda sadece Pakistanlılar çalışıyordu. Pakistanlılar böyle hani getir götür yük işlerini yaparlardı, çok da iyi İngilizce konuşurlardı. Onun dışında hiçbir millet yoktu. İran-Irak savaşından sonra İranlılar gelmeye başladı. Tabi onlar ticari amaçlı, işletme sahibi olmak maksadıyla geldi hatta bikaç tanesi bikaç yerle işletme ortaklığı yaptı fi tarihinde şimdi hatırlamıyorum sene kaç. 1990lı yıllara gelindiğinde ben o zaman üniversiteye gidiyodum okulu bırakmışım ikinci sınıfta, arkadaşlarımla sohbet ederken, mesai arkadaşlarımla diyodum bundan sonra burda dil bilmeyen, pek insanın çalışacağını sanmıyorum. 1990lı yıllardan bahsediyorum. O zaman da bana gülmüşlerdi. Hani o zaman vasıfüstü veya vasıfaltı insanlar çalışıyolardı. Gülmüşlerdi ama gördüler ki hakikaten öyle yani dil bilmeyen artık burda çalışamıyacak. Burda yabancıların çoğalması türk ekonomisinin güçlendiğinin işareti olarak düşünüyorum ben. Şöyle diyelim, hani çok Suriyeli var, evet var doğru, akabinde Brezilyalı var, Meksikalı var işte Arnavutluktan gelen var, Yugoslavyadan gelen var, Endonezyadan gelip çalışan var. Yani Meksika ve Brezilyadan gelip çalışan var düşünün yani. Bu, dile olan ihtiyaçtan dolayı kaynaklanan bişey. Yani şu anda bu çarşımızın en gözde müşterileri Latinler ve Araplar. Latin ve Arapların olması Arap dili ve İspanyolcanın lider olduğunu gösteriyo. Bu da dile ihtiyaçtan dolayı bu insanların burda gelip çalışmasına sebep oluyo. Ha çalışıp giden oluyo, çalışıp kalan oluyo. Böyle döngü devam ediyo yani.” (F.S., 21.09.2022).

“Yine Araplarımız vardı ama bizim kendi çalışanlarımız biliyodu. Yani ya öğreniyodu İngilizceyi, Arapçayı ama onlara gerek kalmıyodu. Onlar bi anda böyle mantar gibi çıktılar ve (..?..)” (S.S., 06.12.2022).

“Çünkü anlaşılamıyolar. Aynısını hem yabancıyı hem Türkü hem doğuluyu bi arada tutmak çok zor. Mecbursun ya Türkle kalıcaksın ya yabancıyla. Çünkü alan küçük.” (S.S., 06.12.2022)

“Şimdi şöyle söyliyim yabancı değil burda ekaliyet vardı. Yani Yahudi dostlarımız vardı, Süryani dostlarımız vardı, Allah’a çok şükür bir iki tane Ermeni dostumuz var onlar hala burdalar. Ama onlar da çoğu azaldı. E biz zaten şey olduk, azınlık olduk şuanda Türkiye’de. Biz İstanbulluyuz diyenler azınlığız şuanda. Etrafımız, Mısır Çarşısı’nı bilmiyorum gezdin mi? Gezdiysen herkes Arapça konuşuyo. Eskiden mesela Almanca, İngilizce, Fransızca konuşulurdu. Şimdi Arapça konuşuluyo. Enteresan. Yani yirmi senede değişen çok şey var.” (R.L.,06.12.2022).

“Ha bunu engelleyemiyoruz mesela sigortasız çalışan çok. Bunların çoğu vatandaş değil, işte oturma izinleri yok, sigortaları yok. Ama hem çarşığı, hem ticareti hem de etrafı kirletiyorlar ama buna engel olacak bi siyasi irade yok. Sıkıntı burda. Devlet var da siyasi irade yok. Devlet elinde imkan olsa devlet her şeye kadir.” (R.L.,06.12.2022).

“Ya bu iş güzel hoş fakat işte çalıştıracak arkadaş bulamıyoz, çalışacak. Efendim çocuklar, gençler hiç çalışmak istemiyorlar artık. Tamamen yabancılara kaldık. Onlar da sürekli iş yeri değiştiriyorlar. O tip vesaire sıkıntılarımız var.” (B.T., 07.12.2022).

“Genç, çalışma saatleri uzun bi sefer. On bir saat. Bi de kendilerini yetiştirmeleri lazım. Yani kendini ifade edebilecek kadar en az dört tane dili buda konuşması lazım. Müşteriye mal satabilmek için.” (B.T., 07.12.2022).

“Kendi dillerini konuşmazsanız, mesela örnek: bi İspanyolun kendi dilini konuşursanız hoşuna gidiyor daha çok yaklaşıyo, sempatik duyuyo. Sonuçta yarısı alışveriş yapar yani konuştuğunuz zaman.” (B.T., 07.12.2022).

“Çünkü burda şimdi ben öyle düşünüyorum, mesela dil olarak. Burası tam turistik olduğu için dil olarak alıyolar. Yabancılar daha çok dil biliyo. Mesela araplar birkaç dil birden biliyo. Mesela İngilizce biliyolar, Arapça biliyolar, Fransızca biliyolar. Burası da çalışmak için de birkaç dil öğrenmek gerekiyor. Çünkü yerliler için sadece Türkçe biliyolar, İngilizce çok az biliyolar.” (A.C., 31.01.2023).

“Ben burda çalışırdım. Ya akıllı bi insan zaten burda çalışır. Benim şu an dediğim gibi 2 tane mesleğim var, 3 tane mesleğim. Ben yutubırlığı bıraktım, basın mesubu, gazeteciyim, spikerlik yapıyordum, spikerliği bırakıp, buraya geldim. Baba mesleği olduğundan değil. Baba mesleği eyvallah ama ben burda çalıştığım kadarıyla maaş alıyorum.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“.. hiç bi meslekte bi tezgahların şurda aldığı 40-50bin lira alan Türkiye’de çok sınırlıdır yani. Yok denecek kadar az, doktorlar bile o kadar maaş almıyor yıllarını vermiş. Ama biz burda yabancı dilimizi geliştirip ve tezgahçılık nedir öğrenip, biraz da tabi insanların. Yorumcu iş yani ben bi gencin gelip de burda 24 saat 12 saat çalışacağını düşünmüyorum açıkçası. Bi yerli bi insanın burda gelip de ayakta istediği kadar para kazansın, çok insan var öyle tanıdım. Gelip de abi biz çalışmak istiyoruz, bi gün dayanamayıp giden insanlar oldu.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“Yani eleman olarak da az önce de bahsettiğim gençler mesela, ben gençlerin şu an iş aradığını dahi düşünmüyorum. Bizim yanımızda bi çocuk çalışıyo 15 yaşında, askari ücretten daha fazla para kazanıyo 15 yaşında bi çocuk 10-12bin lira. E adam gelip ben 12 saat çalışmam diyo, 11 saat çalışmam diyo. Haklı mı? Kendine göre haklı ama para kazanmak zorundasın. Para kazanmak istiyosan çalışmak zorundasın, şimdiki gençlerin şu an çoğunun sıkıntısı yani rahat yerden para kazanmak. Örnek veriyorum

milli piyangodan para gelsin, ordan para gelsin, yerden para bulayım, havadan para uçsun. Yani o düşüncedeler, maalesef ki bu da işte yanlış bi düşünce. Mecburen yani dünyanın geneli bu çalışmadan olmuyo. Bende isterim çalışmamak ben de derim para gelsin.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“Aslında turizm şirketinde aslında birebir dil görüşmesi olarak, insanın tezgahçılık konusu olarak insana Allah tarafındandır bu tezgahçılık. Her insan 10 tane dil bilebilir ama tezgahçılık olmadığı için satış yapamaz. Bazısı da benim gibi 3-5 kelime 10 kelime sonrasında hahaha hihhih yani böyle de giden var. Ben mesela işveren olsam ben de yabancı kökenli çalıştırmayı düşünürüm hani yerliyi küçük gördüğümünden değil. Ben de yerliyim ama şimdi Fransızca'yı fransızın konuşması mı daha iyi yoksa 15 kelime öğrenmiş veyahut da 20 kelime öğrenmiş fransızcanın Fransız müşteriye bakması mı?” (A.A., 17.03.2023).

“Mesela futbol takımı gibi. Barselonaya geliyomuş gibi düşünüyö, Kendilerini Barcelona futbolcuları gibi görüyö. Aslında alt ligde başlayıp amatörden başlasalar paf takımından sonra direk. Abi diyo ben bunu nasıl yapayım? (..ac..) Yok abi diyo.” (yerli çalışan hakkında) (A.A., 17.03.2023).

“Sadece sıkıntı personel sıkıntımız var. Arapça, İngilizce şimdi z kuşağı dediğimiz gençlerimizden hiçbirinden faydalanamıyoruz. 9bin lira 10bin lira asgari ücret veriyoruz. Artı cumartesi mesaisi falan 12-13bin liraya 15 yaşında 18 yaşındaki gençlere ihtiyaç var ama maalesef bulamıyoruz. Mecbur araplarla çalışıyoruz. Arapları aldığımız zaman da ayrı bi sıkıntı. Bunların sigortasını yapmak istiyoruz. Sigortayı yaptığımız zaman da belli bi miktar olması lazım. Her bi esnafın 5-6 tane sigortalı elemanı olması lazım o da mümkün değil. O zaman da kaçak durumuna düşüyö. Bu yüzden ben bundan çok müzdarıyım. Hemen hemen birkaç kere ceza yedim. Yani senede birkaç kere bu şekilde 10-15lira. Ama başka çare yok. Bu z kuşağı dediğimiz sabaha kadar telefonla oynuyor. Kendini geliştiremiyor. Lisan yok, dil yok ne arapça var ne İngilizce var. İngilizce de bilse yeterli. Eğer İngilizce bilse ayda 15-20bin lira kazanma şansı var. Vasıflı yok. İşe yarayacak halları yok. Yani bi çay götür getirecek, paspas yapacak eleman yok şu anda. Biz şimdi bu yabancılara kızıyoruz ama şu anda iş gücümüz var yani ben ticaret olarak 100- 150 tane personelim var. Bunun içerisinde şunu samimi söyleyebilirim bi tanesi türk var geri kalan hepsi yabancı. Ne kadar acıklı ama iş yok diyorlar. E gelin öğretelim. Gelmiyolar. E babası annesi ona harçlık veriyö, sabaha kadar telefon oynayınca.” (M.Ş.E., 17.03.2023).

“Çalışmıyor çünkü neden çalışmıyor? Çünkü gençlerimiz o kadar çok tembel ki herkes sadece ve sadece 8 saat çalışmayı, bunun bi saat brek taymı, yarım saat bilmem ne taymı, işte tiki giyinsinler, güzel giyinsinler, sıcak yerlerde çalışsınlar, maaşları aylık sabit maaşa talim eden, yemek parası olsun, yol parası olsun diyen gençlerimiz peşinde. Ama Mısır Çarşısı, Kapalıçarşı böyle bi yer değil. Burda tamamen kendi maaşını kendin belirliyorsun. Tamamen bir komisyon sistemi var. Tabiki 12 saat çalışıyorsun ama diğer o avmlerde gençlerimizin, benim oğullarım dahil olmak üzere bunu yapanlar, gençlerimizin yaptığı en büyük yanlış avmleri tercih etmek. Avmlerde girdiinde en fazla didısının didısı müdür olursun, 20bin lira maaş

alırsın. Bir ömür böyle 20-25bin lira maaşa talim edersin. Ama Mısır Çarşısı, Kapalıçarşı ve turizm bölgelerinde çalıştığında bunu haftada bile kazanma ihtimalin var.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Çarşı içerisinde yabancı uyruklu çalışanların sayısının artmasının Mısır Çarşısı’na giderek daha fazla ülkeden gelen turist sayısı ile orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Yabancı uyruklu çalışanların, T.C. vatandaşı olan çalışanlara oranla en az bir dil daha fazla biliyor olması bu konuda avantaj sağlamaktadır.

2.6. Mısır Çarşısı’nda Uzmanlık Alanları

Mısır Çarşısı’nda en önemli unsurlardan birisi olan uzmanlık alanları (örneğin: seramik, bitki çayları, baharat vb) ne noktada kalmıştır? Esnafın satış politikalarında eskiden olduğu gibi bazı uzmanlık alanları olduğu görülmekle beraber yeni yetişen esnaflarda bunun azaldığını gözlemlemek mümkündür.

“Ya ben çıraklık dönemimden beri doğal çaylara çok ilgim vardı, merakım vardı. 1980li 90lı yıllarda doğal çay olarak işte Almanya’dan İtalya’dan ithal edilen çaylar vardı. Bu çaylar benim çok ilgimi çekiyodu. Nesi ilgimi çekiyodu? Aroması işte, içindeki karışımı, şusu busu, çok hoşuma gidiyodu. Benim çay merakı böyle başladı. Ondan sonra da kendime ait bi takım formüller üreterek, bi çok çeşit çay yaptım. Hatta o çayları ilk yaptığımda benimle mesela böyle, hani şey böyle hani ya “bunlar gitmez, bunlardan bi cacık olmaz “ diyen insanlar da oldu, iş sahipleri de oldu. Fakat gel gör ki zamanla o çaylar çok iyi bi şekilde tutuldu ve hala tutuluyo da, satılıyo da.” (F.S., 21.09.2022).

“Aktarlar vardı, yani bitki çayları işte bu şifalı bitkiler, otlar, şunlar bunlar. İşte bu aktarların üzerine biraz ezzaneler çok gitmeye başladı. E bilen bilmeyen herkes aktarlık yapmaya başladı. Yani dolayısıyla bu aktarlık yavaş yavaş ölmeye başlıyo. Şu anda Mısır Çarşısı’nda yüz tane dükkan varsa toplasan iki tane üç tane aktar yoktur. Eskiden yüz dükkan varsa en az on beş yirmi tane aktar vardı. E şimdi bilen de bilmeyen de yaptı. Zamanla bu ezzaneler çok bastırdı aktarlara karşı. Çünkü insanlar aktara gitti mi ezzaneye gitmiyor. Kendilerine rakip olarak görüyolar. A haklı oldukları noktalar da var şimdi gerçekten adam hiç bi eğitim almamış, hiç bişey bilmeyen biri çok saçma bi ot yani bunu otların bilinçsizce kullanması da farkında olmayacağınız zararlar verebilir size yani bilmemiş bunun okulunu okumamış. Görme, deneme-yanılma yöntemiyle öğrenmiş oluyo. Ya da hiç bilmeyen insan sırf para kazanmak, ticari kaygılarla aktarlık yapıyo. E adamlar haklı olduğu noktalar da haksız olduğu noktalar da var. E şimdi bilen de bilmeyen de yapıyo, ezzacılar çok üzerine geldi falan aktarlık hemen hemen ölmek üzere. Fazla aktar kalmadı. Bir, iki belki üç tane vardır şu anda çarşıda.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Eskiden herkes işini yapıyordu. Bilen yapıyordu. Ayaklar baş başlar ayak değildi. Şimdi ayaklar baş başlar ayak oldu. Hiç anlamayan adam otorite oldu. Bilen adamlar atıl bi şekilde kenara atıldı sırf ticari kaygılarla. Tabiki eskiden daha iyiydi.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Tabi şöyle her şeyden biraz biraz biliyorum. Ama son zamanlarda en çok merak ettiğim şey bitki çayları. Bitki çaylarını neden merak ederim? Çünkü en çok talep edilen, en çok satılan ve en çok faydalı olduğunu söyleyebileceğim şeylerden bi tanesi. Zaten şu an çayların, bitki çayların, bizim dükkanlarda %75ini çaylarını ben yapıyorum, bitki çaylarını. Bunu da tabi ki önceki insanlardan öğrendiklerim ve bunun üstüne ne katabilirim? Çünkü sürekli yeni çaylar üretmek zorundasınız. Çünkü burda insanlar biraz taklit ediyö seni, fotokopini çekip aynı şeyi vitrinine koyuyo. Farklı bi malı aynı şekilde. Burda da sürekli değişim yapmak zorundasın, dünya nasıl değişiyosa aynı sizin de o şekilde. Değişim daha faydalı ne yapabilirim? Ne katabilirim onun derdine düşüyorsunuz.

Ayrıca bizim sektörde en çok sevdiğim ve sattığımız natürel parfümler, yağlar, kalıcı yağlar ona da mesela çok ilgim vardır. Onun teknik mesela bazı karışımlarını yapıp da biyokimya bölümüne verip bunların o karışımdan çıkarttığı parfümleri de satıyoruz burda. Onlar mesela çok ilgi alanımdır ve sürekli mesela onların patentini de alırız bi bu kimsede olmasın diye. “ (Y.Ö.E., 25.01.2023)

“Şöyle söylüyim gençliğimde ilk başka öğrendiğimde Kütahya’ya gidip atölyede sırça çektiğim, boyadığım, turnet yaptığım, fırına doldurduğu vardır yani bunların hepsini biliyorum. Ha şu an tabi ki el yıllardan beri yapmadığım için çok çabuk unutulabilir ama bi fırçayı aldığımda hemen tek tek boyamaya başlayabilirim. Çamurunu her şeyini biliyorum.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

“Tabi ki yok. Neden yok? 30 yıl önceki kök boyalar artık yok. Kök boya diye bi boya yok yani. Neden yok? Her şey sentetik oldu, boyalar bile artık eskisi kadar kaliteli değil.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

“Atıyorum Tolga ustası 10 tane adam yetiştirdi. 10 tane çıkan usta Tolga’dan aynı ürünü yapıyo. Bu 10 tane yetiştirdiği onu yapınca bakıyorsunuz herkes birbirine benzer şeyler yapıyorlar. Yaratmak Allah’a mahsus ama biz değişik üretmeyi bilmiyoruz. Çok taklitçiyiz o da bi gerçek evet.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Uzmanlık alanlarının azalması, eski esnafılık kültürünün değişmesinin yanı sıra dünyaları ayağına kadar getiriyor olmak Mısır Çarşısı’nın da insanlarla beraber dönüşüme uğradığını gözlemlene imkanı sunmaktadır.

2.7. Yerli ve Turist Müşteri Profilleri Hakkında

Günümüzde yerli vatandaşlarının alışverişlerini açılan yeni zincir marketlerle veyahut her yerde her şeyin erişimini mümkün kılan alışveriş mekanlarından gerçekleştirdiği ve eskisi gibi Mısır Çarşısı'na gitmeye gerek duymadığı gözlemlenmektedir. Bununla beraber turizm açısından önemli bir uğrak noktası olmasıyla ve turistlerin otantik havasıyla, farklı renkleri ve kokularıyla dikkatini cezbeden Mısır Çarşısı da dönüşüme uğramaya mecbur kalmıştır.

“Yerlinin alım gücü çok kalmadı gibi. Yerli müşterilerimizde zaten semtlerde açılan kuruyemiş, baharat gibi mağazaların çoğalmasından alakalı kendi semtinden dışarıya çıkmıyo. Büyük marketler zaten birçok esnaf gibi bizi de sekte vurdu. Biliyorsunuz önceden market çok yoktu. İlk açılan mağazaları ben hatırlıyorum, marketleri olur mu yapılır mı dendiği zamanlarda tuttu şimdi her sokakta iki tane büyük Bim marketleri A101 gibi marketler var yani. Hem üretiminden tüketimine kadar bizlerden daha çok hesaplı ürün alıp satma şansları var hem de zaten her semtte olduğu için insanlar da yerli halkımız da bu taraflara çok gelmeyi düşünmüyolar yani. O yüzden turizm çarşısı oldu gibi bişiy.” (H.P.,16.12.2019).

“Turist vardı ama çok yoktu. Ben şuna bağlıyorum onu da; heralde yani o zaman Turizm bakanlığı bizim öz değerlerimiz yani geçmişimize ait olan değerlerimizi pek tanıtamamış demek ki. Ha tabi şu var şimdi yani sosyal medya var efendime söyliyim, internet ağı diye bi şey var. Yani herkes her şeyi biliyo artık yani. Teknolojinin getirdiği nimetler diyelim.” (F.S., 21.09.2022).

“Şöyle söyliyim mesela baharatçıları konuşursak, kuruyemişçi baharatçıları. 1996- 97 hatta 98 ya hatta 2000 yıllarında yani biliyosun onda önce böyle büyük mega marketler şunlar bunlar yoktu. Büyük restoranlar, büyük restoranlar gelip burdan alırdı. Yani bütün ihtiyaçlarını burdan giderirdi. Ha şimdi o yok niye yok? Adam şey internetten sipariş veriyö. Yorulmuyo, yol parası vermiyo, masrafı yok, kapısına kadar getiriyo. Yani teknolojinin getirdiği bi takım güzel şeylerin yanında küçük esnafı da baya etkilediğini görüyo yani.” (F.S., 21.09.2022).

“Mehmet abi MişMiş vardı. Memed Amca vardı rahmetli oldu, Allah rahmet eylesin. Çok eski bi dükkandı. Ondan sonracığıma, efendime söyliyim şekerci vardı köşede ben tam son zamanlarına yetiştim. Çok meşhur bi şekerciydi. Helva, şeker falan satardı. Yani bu ezildi gittiler bu yani şey, şeyin içerisinde, hengamenin, açgözlülüğün içerisinde. Yok oldular. Tam 37 numara ya da 39 bakıyım. 37 ya da 39 numaraydı çok meşhur İstanbul Şekercisi vardı. Çok eski onun sonra Memed Amca MişMiş 18 numara şu anda 20 numra hala şu anda baharat olarak çalışıyo ama eskisi gibi kiralandı, kendisi rahmetli oldu. Oğlu başka birine kiraladı, daha çok daha turistik

oldu. Eskiden hem yerliye de hitab ediyodu. Şu anda geçmişten kalan devam eden bi Malatya Pazar'ı var. Yıllardır aynı kendini bozmamış, yine yerliye hitab eden. Hem turiste hem yerliye. Onun haricinde bütün dükkanlar genelde şu anda Mısır Çarşı'sında yüzde doksansokuz nokta dokuz diyebileceğimiz bi oranda turiste.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Değişti tabi. Tamamen turist oldu. Eskiden yerli de vardı. Yarı yarıya. Hatta daha önce, ben sonlarına yetiştim ama benden önce halbuki tam tersiymiş. %90 yerli %10 turistmiş. Ama şu an %90 turist, %10 yerli. Hatta %10 bile değil yerli. Bunun sebepleri şunlar: Eskiden büyük marketçilik yoktu bu migroslar, karfurlar şunlar bunlar falan filan yoktu. İnsan baharat alçağı zaman, herşey yerinden alınırdı ya Mısır Çarşısı'na gelip de, et alçaksanız işte Fatih Kadınlar Pazarı'na giderdiniz ya. İşte ya da orda bakliyat falan alçaksanız ya da baharat maharat alçaksanız İstanbul'da Eminönü'ne Mısır Çarşısı'na gelirdiniz. E şimdi o kadar globalleştik her şey her yerde. Herkes her şeye el attı. Tüm marketlerde her şeyi bulmak mümkün. 20gramlık 30 gramlık paketlerde baharat, daha ekonomik, daha ucuz. Adam kredi kartıyla ödüyo. Hesabını yapmıyor. Giderken alırken ekmeğini şunu bununu işte patatesini, karabiberinin şununu bununu da ordan alıyo buraya kadar yol almıyor. Bi cazibesi kalmadı. Yani aslında büyük şirketler, büyük marketler küçük esnafı bitirdi yani yerli anlamında bitirdi. E noldu? Burası da turistik bi yer olduğu için turiste yöneldi.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Daha pahalı, daha lüks. Yani her şey tamamen kazanç odaklı olduğu için burda artık yani masraflar da ona göre ağır. Yerlinin burdan alışveriş yapması burayı şu anda kurtarmaz bu masraflarla. Şimdi herkes gözünü açtı, herkez bu pastadan pay almak istiyio. Mal sahibi pay almak istiyio, çalışan pay almak istiyio, tezgahıtar pay almak istiyio. Bin lira çalışan adam şimdi beş bin liraya çalışmak istiyio. Mal sahibi otuz bin lira dükkanını kiraliyosa yüz bin liraya kiralamak. Madem o kazanıyo ben de kazanıyım diyo. E şimdi herkes açgözlü herkes çok isteyince. Burası yerliye dönse yerlinin yapacağı potansiyel alışveriş buranın masrafını kaldırmaz. Herkes açgözlü herkez çok isteyince mecburen artık turiste yönelmek zorunda kal. Tabi turist biterse nolur yarın bir gün bilmiyorum mutlaka evrilir. Çünkü hayat bi evrim evriliyoruz sürekli bi şey bitti zaman başka bişeye evriliyoz ama şu an itibariyle turist.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Gelmiyo çünkü yerliye hitab etmiyo. Bence çok büyük hata bu. Yani turist olduğu kadar yerlinin de burda olması lazım. Bi Cankurtaran var yerliye hitab eden, Malatya Pazarı var, ben varım, bikaç baharatçı var, bikaç kuyumcu var yani yüzde yirmi beşi falan yerliye hitab edebiliyor, kalanı etmiyo.” (S.S., 06.12.2022).

“Şöyle diyim ticaret zaman içinde burası yani merkezdi, herkes gelirdi. Noldu? İlçeler kenarda, gelişmekte olan yerler ürünleri burdan alıp oralarda açtılar. Oralada çarşılar oluştu. E bi de trafik sorunu var.” (S.S., 06.12.2022).

“Yani mesela Kadıköy'de, Üsküdar'da işte Bakırköy'de esnafın, halkın alışveriş yapabileceği yerler var. Günlük alışveriş yapacağımız. Mısır

Çarşısı'nda kalmadı. Eminönü'nde kalmadı. Şimdi burda bi ciğerci yok. Ciğer alamazsın. Manav yok. Manav yok yani bi manav dükkanı yok. Bi ciğerci dükkanı yok. Bi tane balıkçı kaldı. O da eskilerden yine atalardan gelen bi meslek. Gıda işi bitti.çarşı, pazar bitti. Şimdi herkes lokumcu, baharatçı ve bikaç tane bizim gibi hediyeelik eşyacı.” (R.L.,06.12.2022).

“Ya valla arz talep değil yüksek kiralar insanları bu işlere yöneltti. Yani şimdi esnaf ismi üzerinde esnaf. Yani burası ne kadar limited şirket gözüke de burası bi şirket değil burası esnaf. Yani al-sat dükkanı. Al sattan restorana elli sekiz bin lira kira nasıl çıkıcak? Astronomik mallar satman lazım. Onu da kime satıcaksın? Turiste satıcaksın. Yerli elli sekiz liraya sabun alır mı? Almaz. Kim alır? Turist alır.” (R.L.,06.12.2022).

“E tabi yani şimdi senin buraya gelip, mesela senin gibi bi bayanın Mısır Çarşısı'na gelip alışveriş yapabileceği hiçbi şey yok. Giyim mağzası yok, ayakkabı mağzası yok, parfümeri mağzası yok. Burda içerde parfümeri mağzası vardı, iç-giyim mağzası vardı, Mudo vardı. Bunların hepsi gitti. Nereye gitti bunlar? Turizme yönelik işlere gitti. Bıraktılar, gittiler. Yani şartlar gitmeyi gerektiriyor. Yani şartlar gitmeyi gerektiriyor, keyfiyet değil. Şartlar gitmeyi gerektiriyor.” (R.L.,06.12.2022).

“Pek yerli halk gelemiyö çünkü İstanbul trafiği çok yoğun. Sonra otopark sorununuz çok fazla. Ulaşım biraz zor olduğu için ve her telde, her yerde artık her şey olduğundan dolayı daha çok semtlerinden veya ana arter, ana merkezlerinden alıyolar. Buraya sadece nostalji olarak gelen yerli müşterilerimiz var. Onun haricinde bizim ağırlık müşterimiz, yüzde seksen yüzde seksen beş oranında turist.” (A.D., 17.12.2022).

“Aynıydı ama yerliye hitap ediyodu. E şimdi mecbur hayat şartları, kira yükleri, eleman ücretleri bunlar onlara doğru turistik. Bölgesel olarak da turistiğe dönüş yapıyo bi Sultanahmet gibi çünkü yakın yerlerimizdeki bütün pasajlar otele dönüştü e dolayısıyla turistik yer daha cazip geliyor.” (M.A.K., 07.12.2022).

Alıntılardan da rahatlıkla görüleceği gibi arz-talep dengelerinin değişmesi çarşıya gelen müşteri portföyünün değişmesini beraberinde getirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MISIR ÇARŞISI'NIN SON 30 YIL İÇERİSİNDE GEÇİRDİĞİ DEĞİŞİM: DÜN VE BUGÜN

3.1. Eski Dükkanlar ve Bugün Yaşanan Tektipleşme

Yerli ve turist müşteri profili dengesinin değişmesi nihayetinde arz-talep dengesinin değişmesini de beraberinde getirmiştir. Zaman içerisinde dükkanlarda hem dış görünüş hem de satılan ürünlere dair bir tektipleşme görülmektedir.

“Ben ilk geldiğim yıllarda burda her sektörden, çok değişik sektörden esnaf arkadaşlarım vardı. Mesela benim yanımda bi Mudo mağazası vardı. Çok değişik. Mudo outlet diye bi mağazamız vardı. Karşımda çeyizci bi Nihat abim vardı. Yanımda işte el işi dediğimiz oya-nakış işleri yapan bi kardeşimiz vardı; Harun kardeşimiz. Onun yanında kumaşçı bi arkadaşımız vardı. Beyaz eşya satan mağaza vardı burda. İnanmazsınız belki ama bunlar bi ihtiyaçtı. İstanbul’da nereden olursa olsun çeyiz için Mısır Çarşısı’na gelinirdi. Perde için burya gelinirdi. Yani yeni evlenicek çiftleri genelde çeyizlik dediğimiz kıyafetlerini burdan alırlardı. Kuruyemiş zaten söz demeye gerek yok. Baharat kuruyemiş zaten ana yeri burası. Düğüne kuruyemişler burdan, evlerine baharatlar burdan. Lokum şeker, kahve özellikle bizim bölgeden alınırdı Mısır Çarşısı’ndan.” (H.P.,16.12.2019).

“Anadolu yakasından, Avrupa yakasından herkes Mısır Çarşısı’na özellikle gelirdi. Ben şimdi 94-95 yılları arasından biliyorum. Yani çok evlenen çiftleri biz burdan çerez verirdik. Kına gecelerine çerez verirdik. Alırlardı. Özellikle kalite uygundu ve çok sevilen bi yer olduğu için Mısır Çarşısı’ndan aldık derlerdi. Reklamı da çok güzeldi. İnsanlar bunu yapmayı seviyodu.” (H.P.,16.12.2019).

“Mustafa Taviloğlu’nun Mudo mağazına babası Fethi amca, Mahmut Amca, kardeşi Fethi Amca burdaydı. Yan tarafta bi Saralle çukulatacımız vardı mağazamız; Hacı amca muhteşem bi adamdı. Onun yanındaki Necati Butik çok iyiydi. Yani diğer taraflardan kuyumcu arkadaşlarımız, restoranı olan arkadaşlarımız, çeyizci arkadaşlarımız.. Ama kalmadı gibi yüzde doksanı değişti gibi çarşının. Ben otuz seneye şahitlik ettiğim olayda yani yüzde doksanı değişti.” (H.P.,16.12.2019).

“Burda kadim olarak yani eski olarak hatırladığım Malatya Pazarı hala duruyo biliyosun devam ediyö. Yani şöyle söyliyim %60’a yakını aynı isimle şeyde devam ediyö, markada devam ediyö. Fakat benim hatıramda, hatıratımda kalan bi olay var onu anlatayım: Temiz Baharat zannederim, Temiz Baharat. Zannederim ismi rahmetli oldu Allah rahmet eylesin Müfit

Amca, çok mütevazı bi şahsiyetti. Esnaftı. Bunun çocukları tabi büyüdü, yetişti. Zannederim Kahve Dünyası'nın sahipleri şu anda. Yani Temiz Baharat markası Kahve Dünyası'na dönüştü. Dünyanın birçok yerine işte çukolata hammaddesi ihraç eden bi firma durumuna geldi kahve dünyası olarak. Yani bunu da takdir etmek lazım yani babaları gerçekten iyi bi insandı, iyi bi esnaftı ya çocukları da çalıştı, gayret etti. Yani belli sınırlar içinde kalmadılar. Biz daha nasıl büyüebiliriz, bu işi nasıl geliştirebiliriz? Ya Temiz Baharat'ın Kahve Dünyası'na dönüştüğünü unutmuyorum yani o güzel bişey. Akabinde takdir ettiğim bi yönleri daha var. Herhangi bi firma kurulduğu zaman hep latince isimler konulur ya da ingilizce isimler konulur. Anlatabiliyor muyum? Ama bu, işte bu firmanın takdir ettiğim yönü “ Kahve Dünyası” zannederim Kültür Bakanlığı tarafından da ödüllendirildi. Hatta Çalışma ve Sosyal Bakanlığı tarafından da ödüllendirildi. Bu ismi kullandığı için, Kahve Dünyası.” (F.S., 21.09.2022).

“Tabi değişim gördüm. Herkes kuruyemişçi ve baharatçı oldu. Eskiden burda (...ak...) şeydi daha böyle karışıktı yani. Altın, gümüş, hediyeelik eşya, efendime söyleyim, restoran bile, kahvaltı dükkanı bile vardı. Restoran bile vardı mesela. Şimdi herkes biraz ticari kaygıyla biraz hani iş bilen de bilmeyen de bu sefer bizim sektör için geçerli oldu. Ben bu işin içinde yoğrulduğum 20 senedir falan ama iyice öğrendim. Ama mesela adam bakıyo altıncı ya da hediyeelik eşyacı bakıyo yani bu baharatçılar ve lokum baharat gibi şeyler satan dükkanlar; çay, lokum, baharat gibi daha törn ovırı yüksek daha kazançlı görüyo bunu adam. E bilmiyor adam kuyumcu hayatında kırmızı biberi görmemiş hadi diyo hoppaa dükkanı baharatçıya çeviriyö. Şimdi herkes baharatçı oldu.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Satış ve kazancı, kar marjı yüksekte gördüler e doğru gerçekten kar marjı daha yüksek yani bu diğer sektörlerle nazaran bu çarşı içersindeki. Hediyeelik eşyadan da efendime söyliyim gümüş altında da törn ovırı daha yüksek, cürosu daha yüksek. Kar marjı daha yüksek.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Dayanışma vardı. Dayanışma yok. Saygı vardı. Saygı yok. Yani şu anda bakın çarşının yüzde sekseni baharat, kuruyemiş bilmem ne oldu. Ama önceden bakkalımız var, beyaz eşya var, sucu (..*..), kumaşçı, sepetçi, kasap, üç tane kasap vardı. Bildiğiniz küçük bir mahalle çarşısıydı. Yani buraya gelen kim olursa olsun her ihtiyacını alıp gidiyodu. Şimdi öyle bişey yok. Tamamen turistik oldu. O tabiki zamanın getirdiği şartlardan dolayı.” (S.S., 06.12.2022).

“Perdeci vardı. İki üç tane perdeci vardı. İç çamaşırcı vardı. Onların şeyleri dizaynları bizim gibi vitrindi açık değildi. Açık olan kumaşçılar vardı dediğim gibi, sepetçi vardı. Yani herke, her mesleğin kendi bi özel vitrini vardı.” (S.S., 06.12.2022).

“Hepsi farklıydı. Bi kasap düşünün; Et Tanzim vardı kuyruk olurdu. Kocaoğlu var aşağıda girişte de bi tane Güzel Yayla mı ne öyle bi kasap vardı. Üç dört tane bakkal, başka gümüşçü, bujieri. Beyaz eşya satılırdı, beyaz eşya düşünebiliyor musunuz?” (S.S., 06.12.2022).

“Mesela Güllüoğlu’nun yanındaki İmralı’nın bi mağazası vardı karşılıklı iki tane; İmralı Adası’ndaki mahkumların ürettiği ürünler burda satılırdı. Sonra Öcalan yakalandıktan sonra orası ona tahsis edildi ve dükkanlar kapandı. O kadar güzeldi ki. Ordaki ne biliyim el işleri yapıldı, çiniler, örtüler, kumaşlar. Yani düşünün mahkumların ürettiklerini satılırdı ve onlar para kazanırdı. Ne kadar güzeldi yani.” (S.S., 06.12.2022).

“Ben her zaman çok seslilikten yanayım. Yani burda baharatçı olsun, balıkçı olsun, manav olsun, kasap olsun, sakatat mesela sakatatçı yok. Eminönü civarında, Fatih’de değil de yani Eminönü’nde bi tane sakatatçı yok. İçerde iki tane lokanta vardı, üç tane börekçi vardı. Su böreği satarlardı. Yok, onların hiçbirisi yok. Pandemi de gitmişti sağolsun iyi bi grup, o grup aldı da pandemiye yaşattı. Pandemi de gitmişti. E o da şansa yaşıyo yoksa o da gitmişti. Hepsı gitmişti.” (R.L., 06.12.2022).

“Bizim de değişti. Ağırlıklı kuruyemiş teşhir reyonları vardı. Şimdi tabi işler birbirine karıştı. Bu da esnafın birbirine saygısının olmadığından dolayı. Mesela örnek biz eskiden bu bakır cezve, demlik, bardak falan, hediyeelik eşya satmazdık. Baharat satmazdık, yalnız kuruyemiş satardık. Bi de lokum vardı çok az bi çeşit. Şimdi baharatçı lokum satıyo, kuruyemişçi baharat satıyo yani o hallere geldi.” (B.T., 07.12.2022).

“Ya aslen yanlış ama yani şöyle ki baharatın yanında kuruyemiş satılmaz. Baharatın kokusu kuruyemişe geçiyo. Yani. Müşteri evine getirdiği zaman fındık yiyerken baharat kokusu hissediyö.” (B.T., 07.12.2022).

“Mesela ben bazen kendi kendime soruyorum: “Ne işin var senin çaydanlıktan?” Ama tabi ki eskisi gibi kuruyemiş satılmadığı için, belli bi cüro yapmamız lazım bizim burda günlük. Çeşit yapmak zorundayız.” (B.T., 07.12.2022).

“Eskisi gibi olsaydı çok güzel olurdu. Çünkü her türlü meslek dalı vardı. Yorgancısından tutun da, orloncusuna kadar. Mesela Malatya Pazarı’nın giriş köşe orloncuydu. Bu tarafta çeyiz mağzaları vardı çok güzel. Gelinlikler, gelin olacak yeni genç kızlar hep burdan çeyizlerini alırlardı, damat takımları felan. Yani ayrı bi güzelliği vardı. Ama şimdi hep aynı dükkanlar aynı ürünü satıyolar. Gelen müşteriler de aynısını soruyo, turist de soruyo. İlerilerde ne var? Ne ürünler? Ne meslek dalları var? Aynı deyince burdan geri dönüp gidiyo. O zaman başkaydı.” (B.T., 07.12.2022).

“O zaman konsept daha değişti tabi. Yani daha çok yerli halka yönelik, bu kadar turist yoktu en azından, daha çok yerli halka hitap eden mağazalar vardı; gıda üzerine; tekstil ağırlıklıydı; kumaş. Sonra yatak örtüsü, nevresim, beyaz eşya değil de ev tekstili diyelim, ev tekstili üzerine ağırlık vardı. Elektronik, elektrikli iş yapan mağazalar vardı.” (A.D., 17.12.2022).

“...yani baharatın ve çayın kar oranı, kar marjı çok yüksek olduğundan dolayı ve dükkan kurma aşamasında sermayesinin bizim tarzda iş yapanlardan daha az olmasından dolayı insanlar daha o işe yöneliyor çünkü

kar çok fazla. Bizdeki gibi kar oranları yok. Yani bizim o kadar kar oranımız yok. Biz belli miktarda satabiliyoruz. Ama onlar da öyle bişey yok yani öyle bi mefhum yok. Çok daha yüksek fiyatlara insanlara iş yabilyolar ondan dolayı da bizim milletimizin biliyosun en büyük handikapı, en büyük eksikliği o. Bi kimse neyi yaparsa onu taklit eder. Yani o yoldan gider. Demez ki ben farklı bi iş yapıyım farklı bi arayış içinde olayım. Farklı bi sektörde iş yapıyım diye düşünmez. Herkes afedersiniz koyun gibi aynı şeyi yaptığından dolayı bu her yerde geçerli, Anadolu'da da bu böyle. Birazcık arayış içinde olmamız, farklı sektörlerde farklı işler yapabilmemiz gerektiğine inanıyorum ben. Ondan dolayı biz birazcık bu işte kararlı tutum izledik ve bu sektörden ayrılmadık yani. Kuyum sektörü gümüş üzerine işimizi sürdürüyoruz şu anda.” (A.D., 17.12.2022).

“Geçen konuştuğunuz çeyiz mağazası, orası mesela lokantaydı. Onlara ait. Sonradan çeyize döndüler ve çeyize devam ettiler. Zaten çarşının içi çoğunlukla perde. Kuruyemiş falan yoktu. İki tane üç tane baharatçı geri kalan perde ve kornişleri bilir misiniz? Korniş onlardan. Sonradan sonradan tabi talebe göre. E talep ne oluyosa tabi ona göre hareket ediyolar.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Görme olayı. Sende gördüğünü o kendisinde icra ediyö. E dolayısıyla aynıya dönüyo.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Biraz daha çarşının içi salaş halindeydi. E dükkanlar tek tip değildi. Şimdi gördüğünüz gibi tek tip aşağı yukarı hepsi. Hepsi farklıydı. Renk farklılığı, ışık farklılığı, şekil farklılığı, tezgah, düzen, giriş, çıkış bunlar hep farklıydı ama şimdi tabelalara kadar hepsi aynı. Daha güzel oldu ama bazı insanlar da salaş halini seviyo.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Gerçekten şaşıyorum mesela dükkanlar aynı, aynı lokumu satıyolar, aynı kuruyemiş hepsi ama dolu. İnsanlar giriyolar. O kadar da şey yok mesela bizim yan tarafımızda bizim lokumların aynısını satıyolar mesela. O kadar da sorun yaratmıyolar. Mesela müşteri istediği dükkânı var mesela, birisini zorlamıyosunuz. Giriyolar, istediğini alıp çıkıyolar. Biz bazen lokum tutuyoruz alıyoruz ama bence benim için hiç farketmez nasıl olduğu. Böyle daha güzel belki. Ama nasıl diyim aynı olsa da ben çok şaşıyorum gerçekten alıyolar. Dolu dolu. Her malın alıcısı var.” (A.C., 31.01.2023).

“Hayır tabi restorasyondan sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü tabelasını, dükkanların tek tip olmasını onlar istediler. Ama bundan önce ki dönemde mesela Mısır Çarşısı'nda yüzde seksen baharat ağırlıklı dükkanlar var, kuyumcular var, hediyelik eşya dükkanları var satan ama o zaman eskiden 1969-70 ve sonrası yıllarda kasap vardı burda, lokanta vardı, hasır eşya satanlar vardı, el işi yapan çeyiz mağzaları vardı, kumaşçılar vardı. Ama şu an tek tipe dönmeye gitti. Şu an dediğim gibi yüzde seksen kuruyemiş ve baharat, lokum ağırlıklı; hediyelik, çok az da kuyumculuk.” (Ö.T.B., 25.01.2023).

“Şimdi arz talep meselesi. Mesela burda lokum baharat çarşısı, Mısır Çarşısı dediğimiz spasiyal Pazar dediğimiz bunun zaten kendine has bi özelliği var. Buradaki konsepti değiştirdiğimizde zaten %98i aynı baharat lokum üzeri ama içersinde birtakım değişiklikler işte bizim gibi gümüş, seramik, saat, şal tarzı müşterinin arz ve talep meselesi. Yani buraya geldiğinde lokum baharat satıyoruz onda bi sıkıntı yok. Alt katta da faaliyete koyuyoruz bi sebebi ordan da bi gelir gelsin. Buraya da uygun olan gümüş, seramik, şal, çanta vs ona benzer. Burdaki esnaflığın değişikliğin sebebi talepten dolayı. Şimdi 3 kat var. 2 katı kullanıyoruz, 1 katı depo. Normalde depo yapmasak oraya da çanta koysak daha çok kazancımız olur, talep meselesinden kaynaklanıyor. Şimdiki müşteri eski müşteriyle çok farklı. Alım gücü de çok farklı, bakışları da çok farklı. Daha hafif, taşıyabileceği, uçakta götürebileceği ne kadar hafif olursa. 100gr gümüş aldığında hiçbi yer kaplamaz. Bi tane şal alsa hiçbi yerini kaplamıyo. Bi tane saat alsa hiçbi yerini, bi çanta alsa eline koyacak. E şimdi büyük parça alacağına, büyük mal alacağına onun yerine onlar daha talep oluşu için bu değişikliğe gerek duyduk.” (M.Ş.E., 17.03.2023).

“Manifaturacılar, gelinlikçiler vardı ama bunlar kar marjları çok düştüğü için otomatikman herkes turistiğe dönmeye başladı. Çünkü turist gelip Mahmutpaşa, Kapalıçarşı içinden bi gelinlik almaz, bi yorgan almaz, bi nevresim takımı almaz. Otomatikman insanlar para kazanmak için hayatın gidişatına göre yol verdiler. Mecbur kaldılar tek kalem satış yapmaya. Mesela şu an baktığınızda en fazla sayamam belki ama 50 kalem ürün satılan vardır. Nedir? Sermaik, baharat, çanta, ayakkabı, deri ceketler, deri çantalar, plastik çantalar, paşmina, çok eskiden mesela şimdi bi de gelen turiste göre de bi değişim var. Mesela şimdi son 10 yıldır gelmiyo. Yunanlı gelmediği için noldu nargile bitti, tavla bitti, bardak takımları bitti. Bunlar hep bunları alan turistlerdi. Bunlar şu an yok. Fransızlar yok, Japonlar yok. Baktığınızda ülkeye gelen turist sayısı da artık çok azaldı. Şöyle azaldı; Latin, Arap bitti bu kadar başka yok.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

“...gerçek Fransız mesela minyatür hastasıdır. Gerçek Fransız giyinmeyi sever, gerçek Fransız alışveriş yapmayı sever ama kaliteli pahalı şeyler almayı sever. Ama şimdi Arap kardeşlerim, Fransa’dan gelen Arap kardeşlerim gelip de buraya bu dediklerimi almıyo. Tamamen gıda için geliyolar buraya çünkü geniş aileler. Bi Fransız evleniyo en fazla 1 çocuk yapıyolar. Tembel insanlar onlar, tembel oldukları için çocuk yapmıyolar. Bizim Araplar, Türk toplumu maşallah çocuk yaptığımız için de otomatikman Pazar da gelen turiste göre değişiyor. Gerçek bi Amerikalı yok. Son 10. Yıldır aşağı yukarı gemi yok. E gemi gelmediği için büyük mal satılmıyo. İnsanlar küçük mal satarak, fazla sirkülasyon yapıp para kazanmanın peşine düştüler.”

“Öyle ağır bakırlar vardı ki güzel kardeşim 30kilo, 40kilo, 50kilo lambalar vardı. Ben çok iyi hatırlıyorum, bakır tepsiler vardı 100kilo. Şimdi düşünün bi 100 kiloyu burdan. Dün ben şimdi MNG kargoya gittim, Brezilya’ya 1 kilo yolhıcam, 6700lira fiyat verdiler. Düşünün 100kilo aldığınızda 67.000lira sırf gönderisi tutar bunun. Yani bunu kimse alıp yollamaz.”

Satılan ürünlerdeki tektipleşme, arz-talep dengelerinin sağlanması, günümüz koşullarında daha çok kar sağlamak adına turistlere hitap edebilir olmayı gerektirmektedir. Hatta öyle ki bazı dükkanların spesifik turist kabilelerine yönelik olarak kendilerini değiştirdiğini gözlemlemek mümkündür. Bugün Mısır Çarşısı içerisindeki “La Tienda de Jordi (Jordi’nin Dükkanı) direk İspanyolca konuşulan ülkelere yönelik bir satış stratejisiyle bunun en dikkat çekici örneği olmaktadır.

3.2. Restorasyon Hakkında

Bir önceki başlıkta bahsi geçen tektipleşme sadece dükkan içinde satılan ürünlerle değil, dükkanların dış görünümünde de karşımıza çıkmaktadır. Bu durumla ilgili olarak Mısır Çarşısı’nın en son geçirdiğı restorasyon hakkında esnafın görüşlerine göz atmak yerinde olacaktır.

“Biliyorsunuz restorasyondan sonra vakıfların yapmış olduğı restorasyondan sonra çarşımız çok güzel oldu. Alt yapıyı çok yeniledik, çok iyi oldu. Üst katlarımız zaten eski sistemine getirildi. Osmanlı’dan kalan döneme getirildi. Gerek boyası gerek de işlemleri çok iyi oldu. Yani dünyanın gözdesi bi çarşı halindeyiz şu an için öyle söyliyim.” (H.P.,16.12.2019).

“.. mesela çarşının tadilatı çok güzel bişey bence vakıflar, vakıflar çok güzel olanı yaptı. Eksik veya tam ama bişeyler yaptı yani.” (F.S., 21.09.2022).

“Tabi canım yani ecdad yadigarı olan bir yere sahip çıkılması, onarılması herkesi mutlu eder. Yani bu bizim tarihi kültürümüz, tarihi zenginliğimiz. Her zaman sahip çıkılması lazım yani son dönemlerde mes, 20 yıldır, 15-20 yıldır ben gözlemliyorum. Sadece bu sur içi değil, mesela karşı üsküdar da vakflara ait bitakım yerleşim birimlerinin işte onarılması, tadilatı bunları görüyom bu da beni mutlu ediyor. Çünkü yani geçmişini bilmeyen, geleceğine yön veremez. Eğer biz geçmişimizi bilmezsek, geleceğimize yön veremeyiz.” (F.S., 21.09.2022).

“Değişt, daha iyi oldu. Çünkü neden? Herkes eskiden restorasyondan önce çok dökülüyodu her yer. Yakışmıyodu burası vitrin Avrupa’ya açılan Türkiye’nin vitrini diye düşünüyorum. Çok çirkindi duvarlar dökülüyodu falan bi de esnaflar böyle bi düzen yoktu diye düşünüyorum. Şimdi böyle karşılıklı ya dükkanlar, tezgahdan böyle ürünleri yola doğru sergiliyorlar ya adam işte bikaç karış çıkıyo öteki sonra onu geçmek için bi karış daha çıkıyo. Artık yol o kadar daralmıştı ki insanlar karşılıklı işte koyduğunuz tezgahlardan dolayı yol daralmıştı insanlar yürüyemiyodu. Ona bi standart getirdiler, kaldırımın aşağısı, daha bi genişledi, bilmiyorum eski halini hatırlar mısınız? Eskiden yol daha dardı böyle insan zor geçerci. Daha bi geniş, daha bi kontrollü oldu, daha bi düzenli güzel oldu yani. Herkes

hududunda sınırında. Biraz daha ferahladı. Duvarlar falan tabi daha pırıl pırıl. Heralde zannederseniz aslına uygun renove ettiler burayı. Eski bi Fransız dergisinde görmüşler. En eski gördükleri bi kaynaktaki resme göre uygun. O resmi de gördüm ben bi Fransız dergisimiş yanılmıyosam. O dergideki resme göre şey yapmışlar, tadilat etmişler. Bi üç dört sene de sürdü baya tadilatı.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Oldu tabi çünkü ihtiyacı vardı. Şey çok kötüydü, yer zemin kötüydü. Üst çatıyı bi ara babamlar kendileri yapmışlardı çarşı olarak onu çok iyi hatırlıyorum, sıvaları(..*..) falan değiştirdiler. Ama esnaf eliyle yapılan restorasyon ne kadar iyi olabilir ki? E tabi bu güzel oldu.” (S.S., 06.12.2022).

“Ya o köşeyi hatırlıyorum ama orda dua yapıp yapılmadığını hatırlamıyorum. O köşeyi hatırlıyorum tabi. Ondan sonra onun önüne böyle boncuklar falan boncukçular vardı bi kapanma dönemi oldu. Taşmalar oldu falan. İşte seksenden sonra. O seksende sıkı yönetim vardı o ara bir çarşı düzelmiş. O zaman ben yoktum. Ben sadece biliyodum yani (..ak..) O dua köşemiz hep vardı.” (S.S., 06.12.2022).

“Yani bi güzel bişey bu, bunun yaşatılmalı bence. Ya Avrupa bunu en küçük bişeyini o kadar güzel anlatıyo, koşarak gidip merakla bakıyoruz bilmem napıyoruz ama kendimizin değerlerinin kıymetini bilmiyoruz.” (dua köşkü üzerine) (S.S., 06.12.2022).

“O orda beş tane beş tane böyle parça aralarınıböyle suntayla bölmüşler. Kiraya vermişler, orda şey vardı böyle çantacı falan ufak ufak baraka gibi yerler yapmışlar. Orayı harabe yapmışlar. Biz oranın öyle olduğunu ben yıllar sonra öğrendim.” (dua köşkünün yeri) (B.T., 07.12.2022).

“Valla şimdi şöyle, çok çok eskisini bilmiyorum. Burası bikaç sefer yangın geçirmiş. Bundan dolayı çeşitli defalarca dekorasyon görmüş, tadilat görmüş. Hiçbiri aslına uygun yapılmamış. Bu dönemdeki yapılan tadilat baya uzun sürdü ve bildiğim kadarıyla, gördüğüm kadarıyla, gördüğüm şöyle eski resimlere bakmak kaydıyla, gördüğüm kadarıyla aslına uygun birebir aynısını yaptılar. Ha yüzde yüz başarılılar mı? Değil. Ama yüzde yüzde yakın bi başarı var. E nazından burdaki çalışan kiracıların, yani vakıfların burası biliyorsunuz, vakıfların kiracılarının bi nebze olsun rahat çalışabilmesi için baya gayret gösterdiler. En azından jeneratör sistemi kurdular. Burda herkesin jeneratörü vardı. Benim de hatta bakın şurda duruyo. Otomatik sisteme bağlandı. En ufak bi kesinti olmuyo, çok büyük arıza olmadığı kaydıyla. Ayrıca klima sistemini merkezi sistem yaptılar. Çok başarılı değiller ama gene bi nebze o kirliliği o tarihi dokuyu bozan görüntüyü kaybettiler iyi oldu. Tavan bezemeleri işte, tabela sistemi, aydınlatmalar güzel oldu. Ufak tefek hatalar var, eksikler var ama çok kötü mü dersiniz? Hayır değil. Çok iyi mi dersiniz? Yani iyiye yakın bence tadilat. Başarılılar yani.” (A.D., 17.12.2022).

“Bi nizama girdi, bi düzene girdi. Disipline oldu anlatabildim mi? En azından yollar genişledi, kaldırımlar daraladı. Eskiden bu kadar sustimal çok fazlaydı mesela yollara. İnsanlar geçemiyodu yoldan. Onlar tamamen disipline edildi. Kaldırımlar asla ve asla taşılmıyo dikkat ederseniz. Herkes bi sıra, dümdüz. Eskiden öyle değildi. Kimi dışarda, kaldırımın önüne bi kaldırım yapmıştı adam anlatabildim mi? Bundan dolayı çok düzgün oldu. Yani siz belki farkında değilsiniz ama biz farkındayız yani.” (A.D., 17.12.2022).

“2013 yılında da Mısır Çarşısı’na geldiğimizde Mısır Çarşısı harabe bi şekildeydi. Tam biz geldik bir hafta sonra Anıtlar Kurulu tadilata başladı. Tam tamına 4 sene 1 ay kadar sürdü aşağı yukarı bu süreç. Çok iyi anımsıyorum. Çok zor bi süreçti. Kaldırımlar kalktı, yerler kalktı, yerler kazıldı, günlerce tezgahları içeri aldık, dışarı aldık, tepemize iskeleler kurdular, tepemizde çalıştılar ve şu an Mısır Çarşı’mız çok çok güzel bir şekilde.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Genel olarak esnaf tektipleşmeden bir rahatsızlık duysa da dükkanların aslına yakın bir restorasyonla eski düzenine gelmesinden ve çarşıya tertip-düzen getirilmesinden memnuniyet duymaktadır.

3.3. Yaşanılan Krizler

Mısır Çarşısı geçmişten günümüze sosyo-ekonomik olarak olumlu ve olumsuz dönemler geçirmiştir. Yaşadığımız coğrafyada turizm her zaman siyasi ya da ekonomik koşullardan ilk etkilenen sektörlerden olagelmektedir. Bununla ilgili olarak Mısır Çarşısı esnafının hatırında kalan hem geçmiş hem de yakın dönemde yaşadıkları krizlere dair anıların etkileri günümüzde de sürmektedir.

“Tabi ekonomik krizler oldu. Bunları yaşadık. Türkiye gibi biz de etkilendik. Bi Gezi olayları oldu. Yani şöyle söyliyim turizmi baltalaycak her ne varsa bizi etkiliyo. Bi dönem biliyosunuz işte Taksim Gezi Olayları, ağaç olayları, Gezi Olayları dediğimiz olaylar yaşandı turizm gelmedi. Bi dönem biliyosunuz terörizimlen alakalı çok bombalar patlıyodu Türkiye içersinde, İstanbul içersinde turistlerimiz zaten kapalı alana girmiyodu. Bi dönem hatırlarsanız kuş gribi çıktı; kapalı alanlara girmeyin, kapalı alanlara girmedik. Eee şimdi şu an malum pandemiden içersinde hala yaşıyoruz. Her ne kadar eskisi kadar pandemi olayı olmasa da aşılarından sonra biraz rahatlık olsa da biliyosunuz kapalı alan olduğu için çok insan girmiyö, gelmiyo. Turizm olmayınca etkiliyo.” (H.P.,16.12.2019).

“Ya burda yaşanan en büyük olay, benim yani benim bulunduğum sürece; biliyosunuz burda bi bomba patladı. Hemen kapı 1 girişinde. Ben onu hiç unutmam... Ben arkadaydım ama burdan geçiyor idim. Geçmedim, işte

Allah. Başka bi kapıdan çıkdım ben burdan çıkmadım, başka bi kapıdan çıktım. İşte takdir-i ilahi demek ki biz de burdan çıksaydık bilemiyorum. Yani yaşadığım en büyük olay o. Bunun haricinde yani çarşıda böyle hani büyük bişey olmadı yani, hiçbi şey olmadı.” (F.S., 21.09.2022).

“Türkiye son yirmi sene on beş sene de çok şey yaşadı yani. Darbe girişimi oldu, gezi parkı eylemi. Gezi parkı, biz gezi parkından önce bombalamalar şunlar bunlar, bütün bu turizmi hiçbi şey etkilemez. Dünyadaki hiçbi kriz turizmi etkilemez. İşte yok efendime söyliyim gıda krizi oldu, efendime söyliyim şu oldu bu oldu işte, Avrupa’da ekonomi çok kötü, Türkiye’de ekonomi hatta ülkenin iç dinamikleri hiç turizmi etkilemez. Çünkü ekmeğimiz hep turisttir. Turizmi sadece korku, güvenlik endişesi etkiler. Yani başınızda bi savaş olur. Ülkede bombalar patlar. Yani can güvenliğini tehlikede hisseden müşteri turist siz gider misiniz? Gitmezsiniz. Dolayısıyla bizi böyle şeyler etkiler. Ya bunlar yaşanmadı mı yaşandı. Gezi parkı eylemlerinden sonra biz aşağı doğru bi ivme kazandık. 2013’le 2019 arası işler çok iyiydi. Hatta birçok şu anda zengin olan bu çarşıda o arada oldu. Birçok patron doğurdu o ara. Dört sene. Herkes böyle patron oldu falan çok güzel işler yaptık. 2013 gezi parkı eylemlerinden sonra grafiğin ivmesi aşağı doğru inmeye başladı. Sonra işte 2013 bitti şey başladı. İşte ne diyolar hükümet bu 17-25 Aralık diyolar onlar başladı. Sonra terör eylemleri başladı. Sonra 15 Temmuz şu bu, bunlar hep bi ara yok denecek kadar bu Reyna bombalanması, nasıl her hafta bi bomba patladı İstanbul’da biliyorsunuz. O zaman hani belki de Mısır çarşısı belki tarihinin en zor günlerini geçirdi. Çok kötüydü işler. Ben o zaman çalıştım. Çalışanlar hep böyle ücretsiz izne falan çıktı uzun bi süre. Yani bir hafta çalışıp ücretsiz, bi hafta izne çıkıyoduk ücretsiz. Hiç iş yoktu inanılmaz derece de kötüydü. Yani onu atlattı ya Mısır Çarşısı, artık her şeyi atlatır.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Pandemi evet bakın! Çok iyi biz, pandemiye unutmuşuz. Pandemide kapandı. Tarihi boyunca Mısır Çarşısı ilk defa üç ay boyunca Mısır Çarşısı kapandı. Onu da bi şekilde atlattı. İşte devlet destekleri oldu çalışanlara. Biraz patronlar eden, yardım edenler oldu, etmeyenler oldu. Batanlar oldu. Batmamak için hala debeleşenler, hala geçmişin borcunu ödemeye çalışanlar benim gibi oldu. Ama bi şekilde pandemiye de atlattık artık önümüz de açık görünüyo inşallah bi şey, bi aksilik çıkmazsa.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Kilit noktalar, enflasyon vardı. Bu doksanlar falan tabi sonra Sultanahmet patlaması, terör o uzun bi şey oldu. Çarşının girişinde bi patlama olmuştu belki duymuşsunuzdur ama o fazla sürmedi, bi hafta bişey sürdü ama bu öbür terör olayları çok etkiledi ve pandemi çok etkiledi pandemi yani(..*..) gerçi bütün dünyayı bitirdi.” (S.S., 06.12.2022).

“Burdaki en kötü iki şey 1997’de yaşadığımız bombalama olayı...ve akabinde 2020’de yaşadığımız pandemi süreci. Biri bana deseydi ki Mısır Çarşısı üç ay kapanacak, sen de üç ay evde oturacaksın, deli saçması derdim. Yani bu iki şey bizi çok derinden. Deprem de. Depremde dükkanda değildik, evlerdeydik. O süreci de yaşadık. Ya burda çok süreçler yaşadık. Ama bizi yani çarşı olarak derinden etkileyen iki olay hem pandemi, maddi manevi

hem pandemi, hem bombalama olayı Mısır Çarşısı'ndaki olan esnafı, o zamanki esnafı ciddi etkiledi." (R.L.,06.12.2022).

"Birincisi terör olayı, en büyük burda sıkıntı. İkincisi de depremde, 99 depreminde. Buraya bir yıl turist gelmedi, İstanbul'a. 15 Temmuz o darbesinde. O da elektrik parasını ödiyemedik. Yani o halde geldik. O 15 Temmuz darbesinde, Gezi olaylarında. Hemen yabancılar terk etti burayı." (B.T., 07.12.2022).

"Ya patlama ben üç tane bomba patlaması gördüm zaten kendim de burda gördüm. O zamanlar Sultanahmet'te de yine turizm işi, burda da aynı şekil. Böyle bir anda insanların nasıl biletlerini alıp geri gittiğini kendim şahidim. En son taksimde bi patlama daha oldu bi müşteriye bi mesaj geldi, demek ki haber gelmiş, hemen biletini kesip de nasıl geri döndüğünü kendi gözlerimle gördüm. Tabi ki her insanın olduğu gibi bende kendimi böyle bi durumda kalırsam, ben de bi yurt dışında örnek veriyorum Fransa'ya gittim, Paris sokaklarında bi olay çıktı ben bile şahsen biletimi alıp geri dönerim, yani kendi canımdan önemli değil." (Y.Ö.E., 25.01.2023).

"Tabi ki de çok zor ve bizim işte de en büyük kötü şeyi sorucak olursanız biz çok yoruluyoruz. Yani sabah 6.30-7'de kalkıp akşam 8-9'a kadar burdayız. Aynı şekil eve git yat sabah yine aynı şekil. Yani 7/24, 7/24 derken yılın 365 günü toplansanız bayramlarda tek kapalı. İznimiz aynı şekilde kendimizi ayarlayabildiğimiz kadarıyla. Yapmakta çok zorluk çekiyoruz açıkçası. Çünkü bi müşterimiz gelirse, ya iş olursa o mantık olduğu için hele ki yazın hiç tatil yapma imkanımız olmuyo bazen." (Y.Ö.E., 25.01.2023).

"Ben daha 24 yaşına girdim nerdeyse 24 yaşında bi gencin benim yerimde olsa başkası neler neler yapabileceğini çok iyi biliyorum, örnekleri de var. Fakat biz sürekli çalışmak zorundayız. Çünkü sürekli devir değişio, sürekli bi olay yaşıyoruz. Örnek veriyorum pandemi yaşadık, bi sürü borç edindik. Dolarla biz dövizle çalıştığımız için kur bi anda yükseldi, borcumuz 4 katına çıktı, e o ara yeni bi dükkân almıştık aynı şekilde onun borcu 4 katına çıktı. İki yıl boyunca uğraş, üç yıl boyunca uğraş ki borcunu kapat. Tam borcu kapatıp refaha erişiyoruz, başka bi olay patlıyo. Yani bizim iş önü kapalı bi iş ama çok da açık bi iş." (Y.Ö.E., 25.01.2023).

"Burda şimdi belli tarihlerde bi bombalanma olayı oldu. Kapı girişinde bikaç tane esnafımız da vefat etti. Öyle bir olay terör olayı olmuştu. Ondan çok büyük sıkıntılar yaşamıştık. Artık bu bombalama olaylarında belirli zamanlarda işte bu Taksim olaylarında hep bütün bizim müşterilerimizin tamamı yabancı. Gelen turistlere bağlı. Onlar geldiği zaman, gelmediği zaman haliyle. E pandemi zamanı gene uçakların kalkmaması.." (M.Ş.E., 17.03.2023).

Mısır Çarşısı, terör saldırıları, yangınlar ve pandemi gibi siyasi ve toplumsal olaylardan önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu tür olaylar, çarşının ekonomik faaliyetlerini ve sosyal yapısını doğrudan etkilemiş, iş yapma biçimlerinde ve esnafın günlük yaşamında köklü değişikliklere yol açmıştır. Terör

saldırıları ve yangınlar gibi acil durumlar, çarşının geçici veya kalıcı olarak kapanmasına neden olurken, pandemiler de sosyal mesafe ve sağlık önlemleri nedeniyle iş hacmini kısıtlamış ve ekonomik zorluklara yol açmıştır. Bu olaylar, çarşının tarihsel süreç içerisindeki direnç ve adaptasyon kapasitesini de ortaya koymaktadır.

3.4. Mısır Çarşısı'nda Çalışma Şartları ve Zorluklar

Ekonomik veyahut siyasi krizlerin dışında esnaf olarak çalışmanın da belli başlı zorlukları bulunmaktadır. Serbest meslek erbabı olmak, belli saatler ya da günlerde çalışmayı ya da çalışmamayı da beraberinde getirmektedir.

“Bizim tatilimiz yok. Esnafın tatili yok. Cenaze varsa cenazene gidemezsin o derece zor bi meslek. İşin başında durmazsan iş sana bakmaz. O yüzden mecbursun işinin başında durmaya. Yani atalardan öyle gördük öyle gidiyo. Belki yanlış gördük, belki yanlış yaptık ama yani esnafılık zor iş o yüzden istemem.” (R.L.,06.12.2022).

“Yani yeri geldim mi kasaya bakmak zorundasın, yeri geldim mi paspas atmak zorundasınız. Yeri geldim mi mal almak zorundasınız. Hepsiyle ilgilenmek zorundasınız. Çünkü öyle bi sistem ki 7/24 demiyelim yani günün 12 saatini burda geçiriyoruz ve bu 12 saatte de örnek veriyorum o kadar çok yoğun talep olduğu zamanlarda elemanlar yetersiz kaldığı anda mecburen devreye girmek zorundasınız.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“Akşam çıkınca yaklaşık olarak belki çarşıya kaç bin tane insan geliyodur günde en yoğun zaman o uğultuyu bi düşünün herkesin konuşmasını, o ışıkları bi düşünün her dükkanda nerden baksanız en az 200-300 tane ışık var ve elemanların birbiriyle tartışması. İnsanların farklı insanlarda, farklı ülkedeki insanlarla bi arada çalışmak bazen anlaşılamamak, dillerini anlamamak, bazen anladığın halde tepkilerini anlamamak. Akşam bi çıkıyosunuz burdan, sarhoş gibisiniz yani alkol içseniz bu kadar olmaz diyebilirim. Böyle etraf şey gibi geliyor bazen çıkıyorum sessiz huzur mesela böyle arabada gidiyoruz, arabamda gidiyorum müzik bile açamıyorum. Yani normalde insan, sessizlik istiyorum. Bi yere tatile gittiğim zaman mesela benim yaşındaki insanlar çok görüyorum arkadaşlarımı daha hareketli bi yere gidiyo ben neresi sakınse oraya kaçıyorum. Onu söyleyebilirim. Zor ama güzel.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“İşin içine girmeyen bilemez ne kadar yorulduğumuzu. Ama ne kadar eğlendiğimiz de bilemez. Ne kadar para kazandığımızı ne kadar kazanmadığımızı da bilemez. Bizim sektör öyle bi sektör ki ne zaman ne kadar para kazanacağımızı bilemezsiniz. Hiç bi zaman. Bi bakarsınız ayda

50bin lira kazanma şansınız var bi bakarsınız 200bin lira kazanma şansınız var.” (Y.Ö.E., 25.01.2023).

“Burda hem eliniz hem ayağınız hem diliniz hem beyniniz aynı anda çalışıyo. Bir anda 4 tane 5 tane müşteriyle aynı anda konuşup ve ayrı dillerde konuşup, hepsiyle ilgilenmek ve hepsine fiyat vermek durumunda kalıyorsunuz. Bu da aslında beyni o kadar çok geliştiriyo ki bizim insanımız bunu bilmiyo.” (T.Ş.N., 17.03.2023).

Mısır Çarşısı'ndaki çalışma yoğunluğu, esnaflar için büyük bir fiziksel ve zihinsel yük oluşturmuştur. Sürekli iş temposu ve uzun çalışma saatleri, esnafın hem fiziksel hem de psikolojik sağlığını zorlamaktadır. Esnaf, bu zorlu çalışma koşullarında işlerini sürdürebilmek için sürekli bir çaba ve özveri gösterirken, çarşının dinamikleri de bu zorlukları yansıtmaktadır. Yoğun iş temposu, esnafın iş yaşam dengesini kurmasını güçleştirmiş ve bu durum genel yaşam kalitesini etkilemiştir.

3.5. Mısır Çarşısı ve Çarşıda Kadın Olarak Çalışmak

Mısır Çarşısı'nda esnafın genel olarak erkek olduğu gözlemlenmektedir. Bunun sebeplerine bakıldığında kadın olarak, erkeklerin yoğun olduğu bu sektörde çalışmanın beraberinde zorluklar getirdiğini gözlemek mümkündür. Zaten sayı olarak az olan kadın tezgahlar ya da dükkan sahipleriyle görüşmeler yapılmak istendiğinde bir kısmı buna sıcak bakmamıştır. Nihayetinde az da olsa görüşme yapılan kadınların yaşadığı zorlukların, esnaflık çerçevesinde biraz daha farklı noktalarda olduğunu söylemek mümkündür.

“Yani kadın olarak çok mücadele verdim. Benim gibi üç tane var zaten kadın esnaf. Başladığımızda çalışan da çok yoktu. Yani bize yaşam hakkı tanımıyorlar. Normal ya her toplumda olduğu gibi ki piyasada daha çok etki yani hissediyosun bunu. Ama biz yılmadık devam ettik. Ama dediğim gibi çok fedakarlık yapmak zorundasın. Ne oje var, ne makyaj var hepsini terketmek. Bazı kadınsal görüntünü bile terk etmek zorundasın. Çünkü kabullenmeleri için seni. Onların ablaları oldum. Çok zor oldu ama oldu. Şimdi böyle devam ediyoruz. Bu kadar yani.” (S.S., 06.12.2022).

“Çok doğru evet çünkü burda çarşının içinde ben gördüm erkekler daha fazla çalışıyorlar, kadınlar çok az. Mesela bizim gibi dışardan geldiği yabancılar çalışıyor ama türk kadınlarını daha fazla görmedim burda çalıştığını. Bir de burda dayanması çok zor gerçekten. Bu işte çalışsaksan mesela işini

seviceksin. İşini seven insanlar çalışır bu işde. Mesela ben, çok yorucu, kadın için özellikle çok zor. Mesela sabahtan 8'den akşam 7'ye kadar dayanmak çok zor. Bir de ayakta duruyosun. Ama benim için hiçbir şey bilinmiyor. Şu an mesela ben 1 seneden geçtim, hiç saat bakmıyorum. Aklıma bile gelmiyor saate bakmak. Çünkü Merve abla biliyo musun bu heyatta işini sevmek çok önemli. Nerde çalışsan da işini seveceksin. Tamam bir ofiste çalış, dışardasın tamam, simit sat ya da pazarda benim gibi çalış, nerde çalışsan işini seveceksin. Çalışmayan işte hiç olmaz. Onun için devamlı çalışıyorum belki, böyle içimden geldiği için böyle sabahları gelmemezlik böyle bir şey yok. Çok güzel kalkıyorum mesela içimde bir şey yok. Hemen böyle geliyorum kalkıp, işe gelmek istiyorum mesela.” (A.C., 31.01.2023).

“Yok bilmiyorum. Mesela ben bu dükkanda o kadar çok rahat hissediyorum ki kendimi. Mesela kendi dükkanımda çalışıyorum gibi, mesela evim gibi. Kendi evim gibi hissediyorum. Bir de çalışanlarla çok güzel anlaşıyoruz, hepsi. Şimdi yani kızlar gelmeye başladı. Önce daha da fazla erkek tek ben vardım kız. Evet onun için, çok iyi davranıyorlar. Bide aramızda öyle fazla şey yok. Nasıl denir anlaşmazlık yok, herkesle iyi anlaşıyoruz. Bir de çok şükür ediyorum, çok teşekkür ederim çok iyi insanlar hepsi, birbirimize yardım ediyoruz. Mesela ben bir şey anlamadığımda bana yardım ediyorlar. Yani her yerde yardımcı oluyoruz birbirimize.” (A.C., 31.01.2023).

Mısır Çarşısı'nda, ağırlıklı olarak erkeklerin çalıştığı bir ortamda az sayıda kadın çalışan bulunmaktadır. Kadınların bu erkek egemen sektörde var olmaları, hem avantajlar hem de dezavantajlar doğurmaktadır. Kadın çalışanlar, genellikle farklı bakış açıları ve iş yapma tarzları sunarak iş yerindeki çeşitliliği artırmakta ve müşteri ilişkilerinde farklı bir yaklaşım sergileyebilmektedirler. Ancak, erkek egemen bir sektörde çalışmanın getirdiği zorluklar da mevcuttur; kadın çalışanlar, cinsiyet temelli ayrımcılıklara ve eşitsiz fırsatlara maruz kalabilmektedirler. Kadınların sektördeki varlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir adım olarak değerlendirilse de, karşılaştıkları zorluklar ve sektörel uyum süreçleri üzerine daha fazla inceleme gerekmektedir.

3.6. Mısır Çarşısı ve Kapalıçarşı Farkı

Mısır Çarşısı'ndaki sorunlardan bir diğeri de, bu tezde de gösterilmek istendiği gibi Mısır Çarşısı ve Kapalıçarşı arasındaki farkın bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. İkisi de geçmişten günümüze ticaret ve sosyalleşme mekanları olarak bilinirken, bugün turistlerin bir kısmının Mısır Çarşısı'na dair bilgileri olmadığı ortaya çıkmıştır. Literatür taramasında da görülen o ki Kapalıçarşı ile ilgili

birçok çalışmaya ya da bilgiye rahatlıkla erişilebilirken, Mısır Çarşısı'na dair bilgi Kapalıçarşı'ya kıyasla oldukça azdır. Bazı kaynaklarda Mısır Çarşısı'na dair bilgiler Kapalıçarşı başlığı altında ele alınmıştır. Buna karşın, günümüzde iki çarşı da yerli ve yabancı turist çekmektedir. Bu çarşıların birbirinden bağımsız iki ayrı çarşı olduğunun görünür kılınmasına dair çalışmaların arttırılmasına dair ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir.

“İşte Mısır Çarşısı serüvenim, o esnaya kadar Mısır Çarşısı'nın nerde olduğunu dahi bilmezdim. Bıçok insan gibi. Mesela biz de turizimle çalışıyoruz. Turistlerin çoğu bile Mısır Çarşısı'nı Grand Bazaar Kapalı Çarşı'yı karıştırırlar. Burayı Kapalı Çarşı olarak bilen var. Burayı hiç bilmeyen var. Çoğu müşterinin yüzde doksani, yüzde sekseni gibi büyük bi oran burayı bilmiyo. Yani bu da heralde buranın eleştirelim yönetiminin hatası olsa gerek.” (E.S.T., 06.12.2022).

“Belki de İstanbul'a yüz gelen yüz turistten belki de abartı olmayacak otuz kırk tanesi burayı hiç görmeden gidiyo. Belki elli tanesi. Yüzde ellisi hiç görmeden gidiyo. Diğer yüzde ellisi otuzu, yüzde kırkı da şans eseri görüyo. Bilerek, Mısır Çarşısı diye gelmiyo. Yani yüzde doksan oranında bilinmiyo bu çarşı. Kendi Türk insanımız bilmiyo ya bırakın turisti. Kapalı Çarşı mı diye Türkler bana buraya gelip soruyo. Abla diyorum burası Kapalı Çarşı değil. Mısır Çarşısı. Ben bile dedim konuşmanın başında. Çalışana kadar burdan haberim yoktu yani. Kapalı Çarşı biliyodum burayı.” (E.S.T., 06.12.2022).

3.7. Han

Bazı kaynaklarda Mısır Çarşısı'nın üst katında ticaret mahkemesi (Durhan & Özgüven, 2021, s. 126) ; (Özdeş, Türk Çarşıları, 1998, s. 82) olduğundan ve içinde iki adet hanın varlığı olduğundan bahsedilmektedir (Durhan & Özgüven, 2021, s. 138-149). Ticaret mahkemesine dair esnafla konuşulduğunda herhangi bir bulguya rastlanmadıysa da Mısır Çarşısı etrafındaki şu an kullanılmayan hanların kısa bir zaman öncesine kadar aktif olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

“Çünkü bu pasajda üst taraflarda evler vardı. Orda kalıyordu insanlar, ailece kalıyolardı. Hem hanın açılıp kapanmasını hem de işte yaşam olarak kullanıyolardı. E bunlarda birbirine hep yardımcı oluyodu. Yani gerçek dostlar. Benim babam mesela iki tane ev alabilecek kapasitesi vardı, bi tane aldı e diğer komşusu dükkân açıcakmış diye o geri kalan parayı ona bıraktı. Şimdi bırakırlar mı?” (M.A.K., 07.12.2022).

“Her tarafta, pasajlarda en üst katları ailenin yaşadığı o bulunduğu yerin sorumlusu kişiydi. Orayı açıp ve kapatmak. Sahibi değil yine eleman olarak gibi görün onu, güvenlik gibi. Onun eski adı da “Odabaşı”. Yani bir pasajım odabaşılık görevini yapar. Odabaşının görevleri de işte hanı açıp hanı kapatmak. İşte elektrik, suyun, ağızalarını gidermek, temizliğinden sorumlu olmak, dolayısıyla da kalıcak yeri de yukarda ve bu gerçekten aileyle onun eşi, çocukları, yaşayabileceği bi ortam. Normal bir ev gibi. Ama şimdi onlar tabi dükkana döndü.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Eski evler olduğu için değil. Şimdi artık buraları tamamen böyle aile dışına çıktı. Aile dışına çıktığı için de ailenin burda beraber yaşaması mümkün olmadı. Biraz önce dediğiniz gibi ya güvenlik ya bekçi. Onlar şey yaptı. Bunlar da bi ara şimdi silah yok şey yok. İnsanları hanı soymak için hırsızlar bu insanları öldürüyolardı. Bekçileri diyelim. Bunları da kaldırdılar. Şimdi eskiden yoktu, kamara sistemi var şimdi onlarla idare ediyolar artık.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Yaşam yok. Yakın yerlerde oturuyolardı hani burda kalmayanlar Sultanahmet’te bu çevriye yakın olup işine gelsinler diye. Ama yaşam vardı hatta bu Nimet Ablâ’nın sırasındaki bütün pasajlarıda o eski tip gördünüz, gördüyseniz bilmiyorum orda da vardı. Hani baya kalanlar vardı ailece. Bu şekilde yaşıyolardı şimdi o da yok.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Yine ticaret ama en üst katları tamamen aileye ayrılmış. üst kata zaten hiç kimse çıkmazdı aile olduğu için, biliyolardı. O zaman yaşıyanı, ben çocuktum çünkü burda yaşıyan vardı. Yukarda gidip yemek yiyodum onların yanında.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Böyle bi hayat vardı. Şimdi bu adam biliyodu mesela yukarda aile var, çıkmazlardı oraya. Kaçınıcı kat? Beşinci kat mesela, dördüncü kata kadar. Dörtten sonra yukarı yok. O şekilde bi yaşam şeyleri vardı. Normal hayat. Yani şu an ki evlerimize gidip geldiğin gibi onlar da öyle kalıyodu. Odaları vardı iki üç tane ne biliyim banyo, tuvalet, mutfak, her şeyleri normal ev gibi yaşıyolardı bu şekilde.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Evin içinde mutfak, banyo, kordior hepsi vardı. O şekildeydi. Onlar tabi bölündüler,dükkan haline getirdiler. Ev şeklinden çıktı mesela bunların hepsi tuvalet (..?.) olarak kullanılır ama istediğin şekile de çevirebiliyosun.” (M.A.K., 07.12.2022).

“Bi de kiralari mesela, kiralari toplarlar, elektrik,su paralarını toplarlar, bunları da yatırmakla mükellefler. O işlerimleri o yapıyo. Onun dışında başka görevi yok. “ (M.A.K., 07.12.2022).

3.8. Dünün Tanıkları ve Bugüne Dair Olanlar: Geçmişe Dair Anılar

Son olarak Mısır Çarşısı'nda uzun süredir çalışan ve bugün çalışmaya devam eden esnafın geçmişe dair anılarından bazıları, değişen dünyamızda geçmişe dair özelemlerini göstermektedir.

“Şöyle söyliyim bi tane bi dükkan vardı. Hakverdi diye bi dükkan. Onun sahibi çok mümtaz bi insandı böyle müsbet bi insandı. Hakkı hukuku gözeten bi şahsiyetti. Mesela çalışanlarını çağırırdı. “Evladım yol paran var mı? “İşte “Yol paran ne kadar oldu?” böyle hal ve hatırlarını sorardı ben şahit oldum ona. Mesela yol ücretlerine her zam geldiğinde bir aylık yol ücretini verirdi. Ara sıra böyle onların gönüllerini almak için harçlık verirdi. Bu şekilde yani ödüllendirirdi ama şimdi o yok Merve ya. Yok o. bitti yani ne biliyim belki hani geçmişin son imzasıydı o yani geçmişte, geçmişten bugüne kadar yani o döneme kadar yaşamış olan son imzalar zaten çoğu da Allah rahmet etsin hakkın rahmetine kavuştu eski esnaflar. Ben onları unutmuyorum, vallahi hiç unutmuyorum. Çok iyi insanlardı yani hatırşınaz insanlardı. Birisini gördüğü zaman “Evladım nasılsın, iyi misin?” hani ıraktır, ustadır fark etmez, “Evladım nasılsın, iyi misin? Sağlığın sıhatin yerinde mi? Annen baban nasıl? Bi ihtiyacın var mı?” bu gibi şeyleri dillendirirlerdi, şimdi işveren yani işverdiğini dışarda gördüğü zaman arkasını dönüp gidiyo hani benden bişey ister diye. Bu kadar değişti işte insanlar. O Hakverdi den bahsediyodum o çarşının şekercisiydi. Ne şeker? Akide. Akide şeker satardı. İşte her tür aromalı akide şeker satardı. Önceden mevlüt vardı biliyosun insanlar, şimdi ben görmüyorum duymuyorum sen biliyo musun? Şimdi mevlüt mesela işi olan mevlütü olan direk oraya gelir. Hani paket mevlüt şeker yaptırır, özel sipariş verirdi. İnanır mısın? Onlar yıl boyunca hep o işi yaparlardı. Düşün yani. O yıl boyunca o işi yaparlardı. Bunun akabinde tabi işte şekerdi, lokumdu, akide şekeriydi mesela şimdi akide şeker yok burda. Birisi çarşıya girdiği zaman “Afedersiniz burda akide şeker nerden bulabilirim?” dendiği zaman ilk adres orasıydı. Hakverdi Şekercisi. O da hakkın rahmetine kavuştu. Zaten dükkan ismi de değişti, başkası devraldı, o işde değişti.” (F.S., 21.09.2022).

“Şöyle söyliyim insanın unutamadığı tek şey nedir? Çocukluğu, gençliği dimi? E insan unuttur mu? Ben mesela o dönemi daha çok özleyorum. Yani yani Allah bi şans verse bi kere daha yaşamayı isterdim yani. Zordu, meşakkatliydi ama tabi o zorluğun yanında, meşakkatin yanında güzel ödülleri olan bişeydi yani. İsterim yani öyle yaşamayı isterim. Ben şimdi işletmeciyim ama emin ol bak ben diğerleri gibi usta gibi çalışırım yani. Paspas da yaparım, ratfta düzeltirim, rafları silerim, müşteri gelince müşteriyle ilgilenirim. Çalışan arkadaşlarla arkadaş gibi sohbet muhabbet ederim. Aramızda böyle hani patron-işçi ilişkisi yok. Arkadaş, biz arkadaşız. Ben heralde yani o devam ediy o bende. Ben onu geçiştiremedim. Geçiştiremedim, yalan yok itiraf ediyorum yani. Devam.” (F.S., 21.09.2022).

“Biz alıştığ buraya buranın havasını koklamadan olmuyo. Aaa dicesiniz ki neyini kokluyosunuz? İşte baharat hoş geliyor. Kuruyemiş, hepsi bütün ürünlerin karışımının kokusu bize hoş geliyor. E içeriye giriyoruz sabah sekiz akşam atıyorum çalışanlar için diyorum kendimiz için akşam yedi. Karanlıkta girip karanlıkta ıkıyosun. Havayı gördüğün yok güneşi gördüğümüz yok ama yine de mutluyuz yani mutlu oluyoruz. Rahmetli etin Palancı vardı Malatya Pazarı’nın sahibi. Son dönemlerini hatırlıyorum. Diyodum ya etin amca git evinde otur. Bak gelip gidemiyosun, iki arkadaş eni kolunda gtryo. Hatta son dönemlerinde elektrikli bisiklet almışlardı etin Amca’ya çarşının içersinde elektrikli bisikletle geliyodu. İnanamazsınız yani üç teker elektrikli bisikletle, bakıcısıyla beraber. Yeter diyodum etin Amca yeter. Oğlum derdi ya biz yılların esnafıyız burda babadan gelme bi abimizdi o da Allah rahmet eylesin. Ben evde otursam, buraya gelmezsem, buranın kokusunu almazsam ölürüm derdi yani. Nihayetinde de gelmedi bir hafta, bir hafta sonra öldü. Ya gelemedi tabi artık sağlığı el vermedi etin Baba’ya. Yıllarca arşımızın da başkanlığını yapmıştı. Çok iyi bi abimizdi, başkanımızdı.” (H.P.,16.12.2019).

“Ufacık ocuktum ben daha heralde ilkokula gitmiyodum. Ya beş ya altı yaşındaydım. O zaman Mısır arşısı o kadar çok kalabalıktı ki yani insanlardan karşı dükkanı gremezdin. Karşı dükkanı gremezdin. Biz o zaman bi de kktk tabi yani boy olarak da çok kktk. Yani yolun ortasında, naylon poşetin üzerinde plastik bilezik satardım rengarenk. E Allah rahmet eylesin yan komşumuz Kemal Seçkin Bey, aramız iki dükkan var, tabi ben dükkanın önünde durmuyorum bizim dükkanın n kapanmasın diye onun dükkanın önünde ortada satıyorum. Bana böyle yapmıştı: Evladım babanın dükkanına, babanın dükkanına, Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın. Tatlı insanlardı. Giyimleri, kuşamları, kılıkları, kıyafetleri, hitapları, her şeyleri müstesna insanlardı.” (R.L.,06.12.2022).

SONUÇ

Geleneksel çarşılar, yüzyıllardır hem ticaretin hem de sosyal yaşamın kalbinin attığı yerler olmuştur. Ancak küresel ekonomik değişimler, teknolojik gelişmeler ve modern yaşamın getirdiği yeni dinamikler, bu köklü yapıları ve burada sürdürülen esnafılık kültürünü derinden etkilemiştir.

Bu araştırma Mısır Çarşısı'nda geleneksel esnafılık kültürünün nasıl dönüştüğünü, yeni neslin bu mesleğe olan ilgisindeki azalma ve teknolojinin çarşı kültürüne olan etkilerini ortaya koymuştur. Bu bulgular, geleneksel çarşıların geleceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Bu değişimlerden ilkinе bakacak olursak: Dünya ekonomi dengesinin değişmesi, çarşıda çalışan kişilerin kısıtlı zamanda daha fazla satış yapmaya zorlanmasına neden olmuştur. Bu durum, esnafın iş yükünü artırırken, kişisel ve sosyal hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Çarşı esnafı, artan iş baskısı altında daha fazla çalışmak zorunda kalarak, aile ve sosyal hayatlarından ödün vermek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda, esnafın artan çalışma saatleri ve sürekli rekabet baskısı altında kalmaları, geleneksel iş yapma biçimlerinin ve sosyal etkileşimlerin zayıflamasına yol açmıştır. Bunun sonucunda, esnafın birbirleriyle olan sosyal bağları zayıflamış ve toplumsal dayanışma giderek azalmıştır. Eskiden haftada bir gün kapalı olan çarşıların, günümüzde haftanın her günü alışveriş merkezi gibi açık hale gelmesi, çarşı esnafının kendisine ya da çevresine vakit ayırma imkanını ciddi anlamda kısıtlamıştır. Bu durum, iş ve yaşam dengesi üzerinde olumsuz bir etki yaratmış, esnafın toplumsal rollerini ve kimliklerini yeniden değerlendirmelerine neden olmuştur. Artan rekabet koşulları, esnaf arasında işbirliği yerine bireysel rekabeti teşvik etmiş, bu da esnafılık ilişkilerinde ve yardımlaşma kültüründe belirgin bir azalmaya yol açmıştır. Sonuç olarak, geçmişte düzenli olarak gerçekleştirilen sosyal aktiviteler, yerini sadece özel günlerde birbirlerine destek oldukları daha seyrek sosyalleşmelere bırakmıştır.

İkincisi: Değişen dünyada çalışma koşullarının dönüşmesi ve yeni iş kollarının ortaya çıkmasıyla birlikte, genç neslin geleneksel esnafılık mesleğini tercih etme oranında ciddi bir azalma gözlenmiştir. Bu durum, esnaflığın babadan oğula

geçen bir meslek olarak devam etmemesine neden olmuş, bu da esnaflık kültüründe önemli değişikliklere yol açmıştır. Gençler, teknoloji odaklı işlere yönelirken, geleneksel meslekler cazibesini kaybetmiştir. Özellikle gençlerin daha modern ve teknolojik iş kollarını tercih etmesi, geleneksel esnaflık mesleklerinin cazibesini yitirmesine yol açmıştır. Bu durum, geleneksel esnaflık bilgisi ve deneyiminin yeni nesillere aktarılmamasına ve bu kültürel mirasın zayıflamasına neden olmaktadır. Tanışıklıkların azalması ve dükkan sahipleri ya da çalışanlarının sıkça değişmesi, bireyler arasındaki güven duygusunun zayıflamasına neden olmuştur. Bu, esnafların hem iş ilişkilerinde hem de müşteri ilişkilerinde daha mesafeli ve profesyonel bir yaklaşım benimsemelerine yol açmıştır. Ayrıca, çıraklıktan yetişen esnaf sayısındaki düşüş ve dükkanların tektipleşmesi, aktar, seramik ve baharat gibi uzmanlık gerektiren alanlarda önemli oranda bir azalma ile sonuçlanmıştır. Bu durum, geleneksel zanaatların ve esnaf kültürünün sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Uzmanlaşmış zanaatların kaybolması, kültürel mirasın da zayıflamasına neden olmaktadır. Bu kültürel ve mesleki kayıpların uzun vadede yerel ekonomiler üzerinde de olumsuz etkileri olacağı öngörülmektedir.

Üçüncüsü: Teknolojik gelişmelerin sağladığı avantajlarla birlikte, lojistik sektöründeki ilerlemeler, dünyanın her yerine her türlü ürünün kolaylıkla ulaştırılmasını mümkün kılmıştır. Bu kolaylaştırıcı unsurlar, her yerde açılan zincir marketlerde neredeyse her ürünün bulunabilmesini sağlamış, böylece yerel esnafın rekabet gücünü zayıflatmıştır. Teknolojinin sağladığı bu yeni rekabet ortamında, geleneksel esnafların ayakta kalabilmesi için yenilikçi stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir. Örneğin, çarşı içerisinden dışarıya açılan “Malatya Pazarı” gibi dükkanlar, kendi zincir marketlerini kurarak ürünlerini farklı bölgelerde de satmaya başlamıştır. Bu durum, geçmişte her ihtiyacını karşılamak için Mısır Çarşısı’na gelen insanların artık ihtiyaçlarını evlerinin yanı başındaki marketlerden veya internet üzerinden kolaylıkla sipariş edebilmesine olanak tanımıştır. Bu kolaylık, Mısır Çarşısı’na alışveriş amacıyla gelen ziyaretçi sayısının azalmasına ve çarşının daha çok nostaljik ziyaretlerle sınırlı kalmasına neden olmuştur. Ayrıca, internet üzerinden alışverişin artması, yerel esnafın müşteri tabanını daha da daraltmıştır. Yerel esnaf, müşterileri çekebilmek amacıyla dijital pazarlama stratejileri geliştirmek ve online

satış kanallarını etkin kullanmak zorundadır. Bu nedenle, geleneksel çarşılar hem fiziksel hem de dijital alanda varlıklarını sürdürebilmek için yeni iş modelleri geliştirmek durumundadırlar. Geleneksel iş modelleri ve ticaret yöntemleri, dijital çağın gereksinimlerine uyum sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

Bu değerlendirmeler ışığında, geleneksel çarşıların ve esnaflık kültürünün modern dünyanın getirdiği zorluklara karşı direnç gösterebilmesi için, esnafların hem kültürel mirası korumak hem de teknolojik yeniliklere uyum sağlamak için çaba göstermesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Geleneksel değerlerin ve modern iş stratejilerinin dengeli bir şekilde bir araya getirilmesi, bu kadim kültürün sürdürülebilirliğini sağlama konusunda önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağır, A. (2010). **İstanbul'un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü**, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Akar, T. (2009). “Osmanlı Kentinde Ticari Mekanlar: Bedesten-Han-Arasta-Çarşı Mekanları Literatür Değerlendirmesi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 7(13), s. 267-292.
- Andreasyan, H. D. (1973). “Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, (27), s. 59-84.
- Arslantürk, H. A. (2012). **Turhan Valide Sultan Vakfiyesi**, İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Arslantürk, H. A. (2013). **Turhan Valide Sultan Vakfiyesi**, İstanbul: Okur Kitaplığı.
- Ateş, İ. (1979). **İstanbul Yeni Cami ve Hünkar Kasrı**, İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Aytar, İ. (2011). **Geçmişten Günümüze Alışveriş Kültürü ve Mekanına Örnek “Kapalıçarşı”**, V.Uluslararası Türk Kültürü ile Sanatları Kongresi-Sanat Etkinlikleri, 199. (A. Aytaç, Düz.) Madrid, İspanya.
- Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey. (2001). **Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı**, haz. Ali Şükrü Çoruk. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Bayrı, M. H. (1972). **İstanbul Folkloru**, İstanbul: A. Eser Yayınları.

- Baytop, A. (2006). “Onsekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Akdeniz Bölgesinde Bir Bitki Toplayıcısı: John Sibthorb (1758-1796)”, **Osmanlı Bilim Araştırmaları** (7), s. 131.
- Baytop, T. (1984). **Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi (Geçmişte ve Bugün)**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Baytop, T. (1985). **Türk Eczacılık Tarihi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Baytop, T. (1994). **Mısır Çarşısı**, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (s. 449). içinde İstanbul: Anabasıım AŞ.
- Belge, M. (2008). **İstanbul Gezi Rehberi**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cerasi, M. M. (1999). **Osmanlı Kenti**, Çev:Aslı Ataöy, İstanbul: YKY.
- Cezar, M. (1985). **Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi**, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Cezar, M. (1987). **Geçen Yüzyıllardaki Türk Şehri**, İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı (s. 182,183). istanbul: İki Nokta.
- Cezar, M. (2002). **Osmanlı Başkenti İstanbul**, İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş.
- Coşkun Çakır, Y. A. (2015). “Osmanlı İstanbul’unda Ticaret. Antik Çağdan XXI. yıla Büyük İstanbul Tarihi”, (Çevrimiçi) <https://istanbultarihi.ist/196-osmanli-istanbulunda-ticaret> 18 Haziran 2024.

- Çelebi, E. (2013). **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: 1-6. Kitaplar**, 1, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı (Cilt 1). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çobanoğlu, A. V. (1994). **Dua Kubbesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 9, s. 539). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çobanoğlu, A. V. (2013). “Yenicami Külliyesi”. TDV İslam Ansiklopedisi: (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/yenicami-kulliyesi> 18 Haziran 2024.
- Demirhan, A. (1974). **Mısır Çarşısı Droğları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Doğru, E. (1998). “İstanbul Mısır Çarşısı, Çemberlitaş ve Bakırköy Merkez aktarlarında satılan soğuk algınlığı-öksürük-bronşit çaylarının farmakognozi yönünden incelenmesi”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Durhan, Ö. S., & Özgüven, Y. (2021). **Mısır Çarşısı'nı Düşünmek: Mekansal Pratikler, Özneler, Gündelik Yaşam**, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Durhan, Ö. S., & Özgüven, Y. (2021). **Mısır Çarşısı'nı Düşünmek: Mekansal Pratikler, Özneler, Gündelik Yaşam**, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Erdemir, A. (. (1982). “Geçmişte, Günümüzde Mısır Çarşısı ve Tıbbi Folklorümüzdeki Yeri”, **II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, IV, s. 114, Ankara: GÜ Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınevi.

- Erdenen, O. (1965). **İstanbul Çarşıları ve Kapalıçarşı: The bazaars of İstanbul and the Grand Bazaar. Die Maerkte von İstanbul und der Bedeckte Bazar**, İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Erdimir, A. D. (1999). **Osmanlı Türk Tıbbında Mısır Çarşısı'nın Yeri ve Önemi**, Osmanlı Bilim(8), 560.
- Erdimir, A. D. (2012). “Arşiv Belgeleri Işığında Geçmişten Günümüze Bazı Aktariye Çarşılarının Gelişimi ve Yorumlamalar”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, 94.
- Ergin, O. N. (1995). **Mecelle-i Umur-ı Belediye 1-8 (Cilt 2)**. İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları.
- Eyice, S. (1992). “Büyük Çarşı”. TDV İslam Ansiklopedisi, (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/buyuk-carsi--istanbul> 18 Haziran 2024.
- Faydaoğlu, E., & Sürücüoğlu, M. S. (2011). “Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi”. **Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 11(1), s. 52-67.
- Gautier, T. (1853). **Constantinople**, paris: Michel Levy Freres, Libraires-Editeurs.
- Goodwin, G. (2012). **Osmanlı Mimarlığı Tarihi**, çev. Müfit Günay. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gökmen, E. (2020, Mart 24). “Kapalıçarşı ve Mısır Çarşısı Koronavirüs Tedbirleri Kapsamında Kapatıldı”, AA, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/kapalicarsi-ve-misir-carsisi-koronavirus-tedbirleri-kapsaminda-kapatildi/1777339> 19 Haziran 2024.

- Gören, A. K. (1995, Haziran). “Mısır Çarşısı”, **Art + Dekor Dergisi**, s. 86-92.
- Grelot, G. J. (1680, 03 07). **Relation Nouvelle d'un Voyage de Constantinople**, Paris: chez la veuve de Damien Foucault.
- Gündem Haberleri. (1998, Temmuz 10). “Mısır Çarşısı'nda facia: 7 ölü 120 yaralı”, *Hürriyet*, (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/misir-carsisinda-facia-7-olu-120-yarali-39028086> 19 Haziran 2024.
- Hande Apak, Y. E. (2017). “Kamusal Alan - Kullanıcı İlişkisi: Yeni Camii, Mısır Çarşısı ve Çevresi”, **TÜBA-KED**, (15), s. 140-160.
- İnan, K. (1996). “Bedestenlerin Türk Ticari Mimarisindeki Yeri ve Trabzon Bedesteni”, **OTAM**, 7(7), s. 125-126.
- Kahraman, S. A. (2003). **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul (Cilt 1)**, Yapı Kredi Yayınları.
- Kal'a, A. (1995). “Esnaf”, TDV İslam Ansiklopedisi: (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/esnaf> 20 Haziran 2024.
- Kallek, C. (2012). “Ticaret”, TDV İslam Ansiklopedisi: (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/ticaret> 20 Haziran 2024.
- Karaca, F. (2012). “Turhan Sultan. TDV İslam Ansiklopedisi: (Çevrimiçi) <https://islamansiklopedisi.org.tr/turhan-sultan> 20 Haziran 2024.
- Kauffer, F. (1793). “BNF Gallica”, Gallica, (Çevrimiçi) <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53100602n/f1.item.r=françois%20kauffer.zoom> 20 Haziran 2024.

- Keleş, B. (2023). “Covis-19 Pandemisi Süresince Halkın Tedavi ve Sağlık Koruma Amacıyla Kullandığı Baharatlar: İstanbul İli Tarihi Mısır Çarşısı Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Kömürciyan, E. Ç. (1988). **İstanbul Tarihi / XVII. (17.) Asırda İstanbul**, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Kuban, D. (1968). “Anadolu-Türk Şehri: Tarih Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gelişmeler”, **Vakıflar Dergisi**, (7), s. 71-72.
- Kuban, D. (2007). **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kumbaracılar, İ. (1988). **Eczacılık Tarihi ve İstanbul Eczaneleri**, İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları.
- Kuvat, S. V., Aydın, A., Tunçer, S., Kesim, S. N., Arıncı, A., Kabakaş, F., . . . Gürler, N. (2006). “Sülük Kullanımında Enfeksiyon Önlenmesi İçin Farklı Profilaksi Metodların Karşılaştırılması: Ön Çalışma”, **Ankem Dergisi**, 20(2), s. 76-80.
- Kümbetoğlu, B. (2019). **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Mamboury, E. (1953). **The Tourists İstanbul**. Paris.
- Müller-Wiener, W. (2003). **Bizans'tan Osmanlıya İstanbul Limanı**, çev. Erol Özbek. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Özdemir, H. F. (2021). “Mısır Çarşısı Aktarlarında Satılan Yararlı Bitkiler Üzerine Ekonomik Botanik Araştırmalar”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdeş, G. (1953). **Türk Çarşıları**, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Özdeş, G. (1998). **Türk Çarşıları**, Ankara: Tepe Yayınları.
- Say-Özer, Y. (1996, Ekim). “Ticaret Mekanlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açından Sınıflandırılması”, **Doktora Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Serdaroğlu, Ü. S. (2020). “İstanbul'un Bedestenleri. Kollektif içinde, Antik Çağ'dan XXI”, **Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi** (ss. 161-169). İstanbul: Kültür A.Ş.
- Şafak, N. (2017). **Hayırsever Bir Osmanlı Valide Sultanı: Hatice Turhan Sultan ve Vakfiyesi**, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Şafak, N. (2019). **17. Yüzyılda Bir Valide Sultan: Hatice Turhan Sultan ve Vakıfları. P. Başar içinde, Vakıf Kuran Kadınlar** (s. 242), Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şahinalp, M. S., & Günel, V. (2012). “Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekansal Analizi”, **Milli Folklor**, (93), s. 163-165.

- Tankut, G. (25-29 Eylül 1970). “Osmanlı Şehrinde Ticari Mekanların Fonksiyonel Dağılımı”, **VII. Türk Tarih Kongresi**, 2, ss. 773-779. Ankara: TTK.
- Taşkın, O. (2020). “Dünyaların Buluşma Noktası Mısır Çarşısı”, M. Sav içinde, **Bir Valide Sultan Yapısı Mısır Çarşısı ve Restorasyonu 2013-2018** (s. 103-105), İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- TDK. (2024). “Güncel Türkçe Sözlük”. TDK, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr> 22 Haziran 2024.
- Thys-Şenocak, L. (2009). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Baniler**, çev. Ayla Ortaç. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Turhan, B., & Kadioğlu, D. (2022). **İstanbul Bölgesi'nin Tıbbi Bitkileri. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı** (s. 45). Eskişehir: Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi.
- Türkal, N. K. (2012). “Silahdar Fındıklılı Mehmet Ağa Zeyl-i Fezleke, (1065-22 Ca. 1106 / 1654-7 Şubat 1695)”, **Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul**.
- Ülgen, A. S. (1933). **İstanbul ve Eski Eserleri**, İstanbul: Milli Mecmua Matbaası.
- Vakfı, T. (tarih yok). S “özlü Tarih Nedir?” Tarih Vakfı, (Çevrimiçi) <https://tarihvakfi.org.tr/proje/sozlu-tarih-calismalari/sozlu-tarih-nedir/> 22 Haziran 2024.
- White, C. (1846). **Three Years in Constantinople; Domestic Manners of the Turks in 1844**, Londra: Henry Colburn.

- Yıldırım, N. (2009). “Osmanlı Eczacılığının Gelişme Sürecinde İlaç Hazırlayıp Satan Esnaf ve Sağlıkçılar”, **Osmanlı Bilim Araştırmaları**, (11), s. 271-282.
- Yücel, E. (t.y.). **Yeni Cami Hünkar Kasrı**, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.

EKLER

Ek 1

Soru Formu

1. Hayat hikayenizden ve İstanbul hikayenizden biraz bahsedebilir misiniz?

- Kaç kuşaktır İstanbul'dalar, İstanbul hakkında ne düşünüyor.
- Eğitim, evlilik, varsa çocuk.
- Aile iletişimi ve iş arasındaki denge.
- Geçim sıkıntısı yaşanan dönemler var mı? Hangi dönemler? Siz ve çevreniz o dönemlerle nasıl başa çıktınız?
- Ticarete çalışmak zor mu? Tatilinizi, hafta sonu aktivitelerinizi etkiliyor mu? Başka uğraştığınız işler ya da hobileriniz var mı?

2. Çalışma hikayeniz ve Mısır Çarşısı ile yolunuzun kesişmesi nasıl oldu?

- İş nasıl buldunuz? Babadan oğula bir meslek miydi?
- Hep aynı alanda mı çalışıyordunuz?
- İş severek mi yapıyorsunuz? Özel bir sebebi var mı?
- İlk maaşınızı hatırlıyor musunuz? (Uzmanlık alanı varsa ilk yaptığı işi hatırlıyor mu? Hisleri neler? bitki karışımı, el işi vs)
- İş vereniniz ve çalışanlar arasındaki ilişki nasıldı?
- Çalışma ve kazanç sisteminde değişiklik var mı?(prim usulü hep mi vardı vb)
- Çıraklık dönemi geçirdiniz mi? Daha sonra siz çırak yetiştirdiniz mi?
- Türkiye'nin ekonomik durumu o zamanlar nasıldı?
- Çarşı içinde esnaf ilişkileri nasıldı?
- Dükkan sahibi misiniz yoksa çalışan mı?
- İki süreci de yaşadıysanız bu konu hakkında nasıl hissediyorsunuz? Hangisi daha tatmin edici sizin için, neden?
- Devam eden köklü dükkanlar veya kapananlar hakkında ne hatırlıyorsunuz?

3. Mısır Çarşısı'nda sosyal yaşam nasıldı?

- Esnaflar arasında sosyalleşme nasıl olurdu?
- Ortaklaşa yapılan aktiviteler var mı?
- Buraya özgü geleneksel aktiviteler var mıydı? Devam ediyor mu? Etmiyorsa neden? Tekrar canlandırmaya engel olan nedir?

- Sizden farklı kültüre sahip insanlarla beraber çalışır mıydınız? Onlarla iletişim nasıl olurdu?
- Buraya dair efsaneler, bilinen hikayeler, esnafın kendi dili-deyimleri ya da hiç unutamadığınız kişiler (müdavim, deli, esnaf vs) var mı?
- Burada önemli olaylar oldu mu? (Deprem, yangın, saldırı, restorasyon vb.)
- Yönetim nasıldı? Vakıf - dernek ilişkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?

4. Mısır Çarşısı'nın dönüşümü ve bugünü hakkında gözlemlerinizi anlatır mısınız?

- Dükkanlarda değişim ve dönüşüm hiç oldu mu? Neyden sonra oldu?
- Sizce tüketim alışkanlıkları değişti mi? Müşteri portföyünde değişim oldu mu? Sebebini neye bağlıyorsunuz? Bu değişim sizi nasıl etkiliyor?
- Türkiye vatandaşı mı, turistleri mi tercih edersiniz? Neden?
- Uzmanlık alanları bugün devam ediyor mu? Herkes alanında mı çalışıyor yoksa herkes her işte mi çalışıyor?

Ek 2**Tablo 1: Görüşmecilerin Kişisel Bilgileri**

Görüşülen kişi	Yaş	Cinsiyet	Doğum Yeri	Görüşme Tarihi	Mesleği
Ö.T.B.	61	E	Van	25.01.2023	Esnaf (kuyum)
F.S.	56	E	Bayburt	21.09.2022	İşletmeci
A.A.	30	E	İstanbul	17.03.2023	Satış Elemanı
A.C.	35	K	-	31.01.2023	Satış Elemanı
M.A.K.	60	E	Erzincan	07.12.2022	Çaycı
S.S.	65	K	İzmit	06.12.2022	Esnaf (çeyiz)
E.S.T.	46	E	Konya	06.12.2022	Turizmci
T.Ş.N.	50	E	-	17.03.2023	Satış Elemanı
M.Ş.E.	54	E	Diyarbakır	17.03.2023	Esnaf (aktar)
Y.Ö.E.	25	E	İstanbul	25.01.2023	Esnaf /Basın Mensubu
A.D.	59	E	-	07.12.2022	Esnaf (kuyum)
B.T.	59	E	-	07.12.2022	Esnaf (aktar)
R.L.	60	E	İstanbul	06.12.2022	Esnaf (aktar)
H.P.	57	E	Gaziantep	16.12.2021	Esnaf (aktar)

Not: Bu tablodaki bilgiler yazar tarafından ilgili kişilerle yapılan görüşmeler öncesinde edinilmiş bilgilerdir.